

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXV. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1895. Szeptember 5.

36. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTOKÖN EGY ÍVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések *bérmertve*
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Szeptember.

Már alkonyatra kezd a nap hajolni. Az árnyékosabb talajon még itt-ott nyílik egy-egy késői virág, de a mezőkben elhallgatott a fülemile-madár, már törzsérül lesárgult levelet is kerget az esti szél. Itt vannak az őszenek külső tünetei. De tünetek csupán. Természeti törvények, a melyek úgy vannak jól, a mint vannak, mert megváltozhatatlanok.

És látva mindezeket, jól esik lelkünknek, hogy a természetnek e kérlelhetetlen igazsága csak úgy előnkbe dobja ama másik igazságot, mely attól függetlenül, mint erkölcsi természetünknek nemes, magas, fele, diadalmat ül a készülő őszi pusztulás felett. Hadd, hervadjon a természet; búza-magvát megérlelte a nyár; és a mi betöltötte hivatását, annak sorsa, megpihenni, elnyugodni.

Lelkünk, a szellem nincs alávetve e törvénynek. Az évszakok, az idő csak mint a határjelző kövek jelentkeznek, hogy nyugvó pontot találhasson a korlátozott emberi értelem, de a mi bennünk az istenből való, az kibontja szárnyait, emelkedik, repül az ég felé, és tör ellenállhatatlanul amaz ország felé, mely nem e világból való.

Szeptember! A kezdődő őszenek e szép hónapja minden családban, holott gyönyörködnek az erkölcsi világrend diadalmában; hol oltárt emelnek a világosságnak; a hol szeretik a polgári és erkölcsi szabadságot; a hol imádkozni és dolgozni ohajtanak és akarnak édes hazánk, Magyarország örök életéért: ezekben a családokban szeptember innep. Nagy innepe annak a felséges eszmének, örök igazságnak, hogy népek és nemzetek jövődjének egyetlen alapja csak a mivelődés, csak a tanulás, csak a tudás, mert csak ezek által haladhatunk a tökéletesedés felé, és jöhet el hozzánk istennek országa. E hónap elsején száz és annyi ezer családból, mint fészkből a madár, kiröppentek

a növendékek, az ifjuság százazrei; megnépesültek a nevelő intézetek, hogy édes tejnek italából merítsenek erőt, akaratot, jellemet, lelkesedést azok, kik majd, akkor, csinálni fogják Magyarország történetét. Legyen istennek segedelme, áldása tanárokon és tanulókon, a beállott iskolai esztendőben!

A protestáns fejedelmek Erdélyországa mindenkoron legfőbb gondjai közé sorozta az oktatást. Anyaszentegyházunk, mely nagy többségénél fogva ma is protestáns jelleget ad az erdélyi részeknek, mindenha hű maradt a szent hagyományhoz. Bizonyosága az, hogy szűkebb területen több kollegiumot, főgimnáziumot sehol sem találhatni széles Magyarországon.

És mégis, eltekintve mindezekről, az éppen most beköszöntött szeptember, általában véve, egész anyaszentegyházunknak is innepe. Oly nagy innepe, melyet Klio aranybetűkkel fog bevésni a történelem márvány tábláira. Mert ez a hónap bár tisztelettel hajlik meg az elmúltak előtt, és kegyelettel gondol azokra a tettekre, és eredményekre, és azokra a férfiakra, kik azokat végrehajtották, s emlékükből is áldottak maradnak az idők végezetéig: de e hónap mégis századokon át fennállott korszaknak képezi zárókövét, és lön kezdete egy új világnak amaz alkotás által, mely ma páratlanul áll a magyar imperiumban szervezeténél, rendeltetésénél, céljánál fogva. E hónap 15-én kezdődik meg a tanítás a kolozsvári theol. fakultáson. Már készen áll a pompás épület impozáns arányaival. Hire-neve messze szállott. Az az ifjuság, mely komolyan gondolkozik a protestantizmus felséges hivatásáról, tömegesen jelentkezett, és az a nap, melyen a megnyitott termekben elhangzik a «Jövel, Szentlélek!», és a szép reményekre jogosító derék tanári kar megkezdi előadásait: ez a nap a Phönix-madár újjá születése lesz, mely saját hamvaiból támad új életre, és kezdi meg azt a ragyogó pályát, mely évszáza-

doknak fog adni színt, fényt, dicsőséget, halhatatlanságot, és forrón szeretett anyaszentegyházunknak virulást, növekedést szellemi, erkölcsi értékben, és belső tartalomban.

A biztosítékok erre minden komolyan gondolkozó ember előtt nyilvánvalók.

Az épület homlokáról e felirat köszönti a szemlélőt «Az erdélyi ev. ref. egyházkerület theol. fakultása». E felirat nem cégér, hanem jelvény; nem hivalkodás, hanem szimbólum. Az egyetemes egyházkerület erkölcsi reputációjának oly kötelezettsége, melyet beváltani annyi, sőt több, mint a polgári életben a becsületbeli adósság. Az egyházkerület erkölcsi adósságot vállalt: annak lefizetésétől függ tiszteletre méltó existenciája. Legyetek nyugodtak, az a lelkiismeretbeli szükség, mely létre hozta, mint a szeme fénye felett, oly hűséggel fog örködni, hogy hivatását betöltse.

Biztosíték a kolozsvári tudomány-egyetemmel való kapcsolat. Midőn a legfelsőbb oktatásra szánt magas intézet megnyitja csarnokait fakultásunk ifjúsága előtt: akkor fakultásunkat testvérként öleli keblére. Szárnyakat ad ifjúságunk lelkének, keblébe oltja a nemes becsvágyat, a tudás ösztönét, és az egymásra hatás törvényénél fogva, a lélek szükségeinek kielégítése által, oly magas színvonalat teremt, mely igen rövid idő múlva a fakultásból kikerült papokkal megnepesült kálvinista porokhiák iránt való tiszteletben fogja bebizonyítani kétségbe vonhatatlan eredményét, és a legmagasabb kultúra nemesítő hatását.

Bizonyíték az intézetnek autonóm önállósága, függetlensége. Hát hiszen, igen szépek, jók, derekak voltak kollegiumaink mellett a régi theologiák. Kicsoda volna elég elvadult, elég háládatlan, hogy egy tiszteletlen szót ejtsen azoknak elomló poraival szemben, kiknek neve feliratott a menyben és itt a földön is (a fájdalom, ezután összeállítandó) egyházi irodalom-történet lapjaira? Ám, nem szentségtörés, avagy kegyeletlenség tán bevállása annak, hogy bizony a régi kollegiumok mellett fennállott régi theologiák majdnem csak appendixei voltak ama korhadt rendszernek, a melynek még maradványait is elsöpörték az új idők követelései. Innen van, hogy felsőbb hatóságaink, konventünk ugyancsak elkövetni igyekeztek minden lehető, hogy a theol. szemináriumoknak megadják a méltóságot, a mely méltán megilleti. Vajjon, célt értek-e? Kérdezzétek

meg azoktól, a kiknek elborongó lélekkel kell hallani nem egyszer a megalázó szidalmat, hogy a theologia nem is tudomány; prot. theologia pedig nincs.

Nó hát, protestáns theologia lesz. Biztosíték arra a megnyitandó kolozsvári fakultás, a mely önmagában egy egészet alkotva, önmagát teremtvé, megszüli önmagát, vezetése alatt amaz egyelőre öt tanár odaadó lelkes vezetése alatt, kiket egészen a magáénak mondhat, és a kik nem csupán konvencionálisan tanítani fognak, hanem növelni is, hogy kidomborodjék az a kálvinista papi nemzedék, mely a tudomány intenzív értékéből fogja meritni azt az erőt, azt a hősiességet, hogy tudjon szolgálni, áldozatot hozni a szent ügynek a nápolyi gályáig, mind a Galgotháig. És az intézet tanárai, jó barátjai mellett ott lesznek az egyetem bölcsészeti karának illusztris férfiai tizen-tizenötön, kik egész tudásuknak kincses bányáit örömet tárják fel azok előtt, a kik gazdagságot akarnak szerezni maguknak a léleknek kincseiből.

Szeptember! 1895.

Boldog ifjúság, a melynek megadatott megérni azt az időt, hogy erős akarattal, kitartó lelkesedéssel szentelve magát a pályának, csak igen rövid idő múlva méltóan fogja szolgálni az erdélyi ev. ref. egyházkerület érdekét, a tudomány megtisztelő dicsőségét és a legmagasabb kultúra általánosítása által a magyar haza örök életét!

Szász Gerő.

A prot. püspökök miskolci javaslata.

(Folytatás.)

5. §. A mi a házasfelek egyházi összeadásának módját illeti, minthogy kánonaink és erre vonatkozólag eddig is gyakorlatban levő rendtartásunk alkotó részei, azoknak tartalmát és szellemét tekintve, a változott viszonyok között is, megfelelnek az alkalom természetének és céljainak és az ahhoz kötött szívbéli és vallásos érzések és lelki ajándékok kielégítésének és közlésének, azok lényegükben továbbra is megmaradnak és alkalmazhatnak. Megmaradnak tehát az esketési szertartási beszéd (agenda); a házasfelektől külön kívánt eskünek, rendtartásunk által előírt és megállapított formája; a már törvényesen megkötött házasságnak ima által való megáldása.

Nem alkalmazandó azonban jövőre azon kérdés, a melyet eddig az esketési szertartási beszéd után az eskü letételét megelőzőleg, a jegyesekhez intéztünk, a házasságkötéshez szükséges szabad beleegyezésük kinyilatkoztatása céljából.

Az esketési beszédek, mint Isten igéjének alkalmi hirdetése, képezték eddigi esketési szertartásunkban is a

leglényegesebb és éppen protestáns egyházunk hivatásából kifolyó alkotó részt. Kétszeres gondot kell azért a jövőben arra, mint kiváló alkalmi lelki gondozói eszközre fordítani mindenkinek; megtartván az apostol parancsolatát, hogy a kik reánk bizattak, azok erősítsenek a hitben és a keresztyén szeretetben, a lélek által, a mely megelevenit. A keresztyén és nem keresztyén házaspár megáldásánál alkalmazandó eskümintánál, a papi bölcsesség belátása szerint tehető meg a szükséges alkalmi módosítás.

6. §. Kánonaink, s protestáns rendtartásunk törvényei, házaspár egybeadásának *rendes* helyül Istennek házáat, a templomot, jelölik ki. Lelki gondozói tiszte azért a lelkésznek odahatni, hogy *rendes* körülmények között, egyházunk eme rendtartása, továbbra is megtartsák.

A háznál, a család körében történő esketés ezután is a *kivételek* közé tarthatik.

7. §. Ugyancsak kánonaink rendelik el, a jó rendtartás céljából, hogy »*sarlóját senki a más buzájába ne vágja.*« Éppen azért a házassági szövetség megáldásának, az *illetékesség* kérdése megállapítására vonatkozó eddigi gyakorlatban levő szabályai továbbra is érvényben maradnak s ahhoz alkalmazkodnia minden lelkésznek annyival is inkább szoros kötelessége, mert a megkötött és egyháziilag is összeadott házasságok egyházi anyakönyvezése csak ezen szabály szigorú megtartása mellett lehetséges.

8. §. Az eddigi szabályoknak megfelelőleg, az egyházi esketésnél továbbra is két tanúnak kell jelen lennie.

9. §. Az állami törvények szerint megkötött és egyháziilag is összeadott házasságra vonatkozó adatok, az erre a célra ezután is teljesen használható és egyházunk által eddig is vezetett, megfelelő anyakönyvbe irandók be. Megjegyeztetvén, hogy az ugynevezett »*Hirdetési rovatba*«, mellőztetvén, most már az ezen utasítás 1. §-a értelmében, az egyházi hirdetés, a polgári tisztviselő által kiadott, ezen utasítás 2. §-ában említett házasságkötési »*Tanusítvány*« száma, kelte jegyzendő be.

Ezen házasságkötési tanusítvány, a lelkési okiratok között, a megfelelő egyházi anyakönyvre való utalás feljegyzésével, gondosan megőrzendő.

A polgári hivatalnok előtt megkötött, de egyházi megáldásban nem részesült házasságra vonatkozó adatok, ha a mint kell, azoknak a lelkész, az e célból is teendő külön egyházeleti, közigazgatási és rendtartási intézkedések és lelki gondozás útján tudomására jut, a beállott új viszonyok között, tovább már egy egyházban sem nélkülözhető ugynevezett »*Családkönyv*«-be vezetendők be.

A »*Családkönyv*« vezetésére vonatkozólag egyházunk kormányzó hatóságai külön utasításokat fognak megállapítani.

10. §. Mindaddig, míg az egész *stóla-ügy*, különösen annak megváltása, vagy más módon való kárpótlása rendezve nem lesz, a lelkészeket az esketésért eddig *törvényes rendeletek által megállapított stóla ezután is jogosan megilleti.*

II.

A gyermekek vallása.

11. §. Az 1894. évi XXXII. törvénycikk megfelelő szakaszai eitérvén az eddig érvényben levő törvényektől, a gyermekek vallására vonatkozólag ekképpen intézkednek:

Bevett, vagy törvényesen elismert különböző vallásfelekezethez tartozó házaspár, házasságuk megkötése előtt egyszer s mindenkorra megegyezhetnek arra nézve, hogy gyermekeik valamennyien az atya, vagy az anya vallását kövessék, illetőleg abban neveltessenek.

A megegyezés csak akkor érvényes, ha az királyi közjegyző, királyi járásbíró, polgármester, vagy főszolgabíró előtt a megállapított alakszerűségek mellett jött létre.

Megegyezés hiánya esetén, a gyermekek szülei vallását nemök szerint követik, illetve abban neveltetnek, a a menyiben ez a vallás a bevettek, vagy törvényesen elismertek közé tartozik.

Az ilyen módon létrejött megegyezés később csakis az esetben változtatható meg, ha a különböző vallású felek közül valamelyik fél, a másik házastárs vallására tér át, úgy, hogy a házasság ily módon egy vallású házasságává válik.

Ezen törvényben foglaltakkal ellenkező bármely szerződés, tértvény, vagy rendelkezés érvénytelen és semmi esetben sem bír joghatállyal.

A jelen törvény életbeléptetése (1895. október 1.) előtt kötött házasságokból született, vagy születendő gyermekek vallásos nevelésére nézve, azon törvény határozata marad érvényben, a mely az ily házasságok kötése idejében hatályban volt.

Az 1868. LIII. törvénycikk 13, 14, 15. és 18. szakaszainak rendelkezései a törvényesen elismert vallást követőkre is kiterjesztve, hatályukban fentartatnak.

Minthogy az új törvényeknek éppen ezen 1-ső szakasza olyan, a mely a benne alkalmazott egyenlőségi és a lehető méltányossági elvek mellett is, könnyen visszaélésekre szolgáltatathatna alkalmat és így protestáns egyházi életünk esetleges gyengítésére és hivei számának fogyasztására is vezethetne, azért figyelmes, körültekintő és fáradhatatlan *lelkigondozási tevékenységünk kifejtése által* oda kell hatnunk mindnyájunknak, hogy az új házaspárknél, mint leendő szüléknél folyvást ébren és erőben tartsuk az egyházunk iránti szeretet és tántoríthatatlan hűség érzetét s ez irányban szükséges kötelességtudatát s különösen *vegyes vallású házasság kötésénél arra kell törekednünk, hogy az illető házasságból származó gyermekek vallására vonatkozólag a szülék, ha többet nem, de mindenestre megtartsák az 1868. LIII. törvénycikk eddigi rendeleteit, a mely szerint az ilyen házasságból született gyermekek nemük szerint követik a szülék vallását s ne engedjük, hogy a vallás iránt való közönyösségből, vagy akármiféle érdekből, a feleketünkhez tartozó házaspár, mint leendő szülék, oly könnyelmű ígéretet, vagy lekötéseiket tegyenek születendő gyermekeik vallását illetőleg, a melyek méltán ellenkeznek a hitünkhöz való ragaszkodás kötelességével s annak lelki áldásai iránt tartozó háládatossággal. Arra,*

hogy a lelkész biztos tudomást szerezzen arra nézve, hogy a szülők miként egyeztek meg gyermekük vallására nézve, a legtermészetesebb alkalom az egyházi összehadásra való jelentkezésnek ideje.

Azon esetben, ha a vegyes vallású házasságkötésnél, a házastélek, a fentebbi újabb állami törvény megengedése alapján, de az 1868. LIII. törvénycikk mellőzésével *egyeznek meg a születendő gyermekek vallására nézve*, e megegyezés a »Családkönyv« bejegyzendő be. Hasonlóképpen ezen »Családkönyv«-ben igazítandó ki az is, ha a »Gyermekek vallásáról szóló törvény« 3. §-ában említett s a miniszteri utasítás I. és következő szakaszainak rendelkezései szerint megtörtént »újabb megegyezés« jött volna létre, valamelyik házastársnak a másik házastárs vallására való áttérése folytán, tehát az ily módon most már egy vallásúvá vált család körében.

Az 1868. évi 53. törvénycikknek ez áttérési eljárásra vonatkozó 3—8 szakaszait, az új törvények nem érintvén, sőt azoknak pontos megtartását, a kiadott miniszteri utasítások 7. szakasza, a polgári tisztviselőknek is különös figyelmébe ajánlván: azok továbbra is fentartatnak.

A törvénytelen gyermekek vallására nézve, az új törvények sem intézkedvén másképpen, továbbra is érvényben marad az, hogy az ilyen gyermekek anyjuk vallását követik, a mennyiben ez a vallás a bevettek, vagy törvényesen elismertek közé tartozik s ha az anya más, bevett, vagy törvényesen elismert vallásra tér át, vagy ilyenbe belép, akkor a 7-ik életévet még be nem töltött törvénytelen gyermekei az áttért anyát új vallásába követik. A mennyiben pedig az 1868. LIII. törvénycikk 16. §-ának esete forogna fenn, annak rendelkezései maradnak érvényben.

Lelecekre s általában oly gyermekekre nézve, kiknek szülője nem tudatik, ugyancsak az új törvény 8. szakasza szerint, az 1868. 53. törvénycikk 18. §-ának azon rendelete marad érvényben, a mely szerint az ilyen gyermekek annak vallását követik, a ki őket felfogadta. Ha lelenházba adattak, s az ítézet valamely vallásfelekezeté, azon felekezet vallásában neveitettek. Ha ezen esetek egyike sem fordul elő, az ilyen lelecek azon vallásban neveltetnek, mely a találás helyén többségben van

(Vége következik)

A tanügyi bizottság üléseiről.

(Vége.)

A határozati javaslat mellett szólalt fel Szathmári Ákos, kolozsvári tanár. Elfogadja a javaslatot, mert minden testületben van legalább is néhány alkalmas ember, s minthogy a javaslat szerint nincs kizárva, hogy kétszer ugyanazon hivatalt ne viselhesse, s így egymást változtatva az arra való erők, zavar nem keletkezhetik. A jelenlegi gyakorlatban hátrányosnak találja azt, hogy a tisztviselő, ha újra nem választják, ebben bizalmatlansági szavazatot lát, mi a testületi szellemre mindig hátrányos. Az újra nem választhatás, szerinte, nem áll ellenkezésben a zsinati törvényvel mert ennek kimondásával csak a törvény korlátain belül mozognánk. Az újra megválasztásnál az a baj, hogy ha valakit egyszer megválasztot-

tunk, reá bizzuk a dolgokat, és nem törődünk semmivel. A teendőben a buzgóság lanyhulását éppen az idézi elő, hogy az illető, csak hogy újra megválasszák, különféle úton akar szavazatokat nyerni meg. Ez a veszély az újra nem választhatás kimondásával, el lesz kerülve. Szathmári Ákos magáévá teszi a határozati javaslatot és kéri a szavazás elrendelését.

A szavazás megtörténvén, a beadott határozati javaslat, a jelenlevő igazgatók ellene szavazván, szavazat-többséggel napirendről levétetett, és így a régi jó rendszer továbbra is érvényben marad.

A kollegiumokkal kapcsolatos elemi iskolákra vonatkozó rendszabályok összes fejezetei, eredeti szövegükben, azzal a módosítással fogadtattak el, hogy a magántanítói rendszer követelte szabályozás felügyelői és kar-repetitorsági rendszerre alakított át. A régebben tanvezetőknek nevezett igazgató »elemi iskolai igazgató« néven neveztetik.

Tárgyaltattak a különböző utasítások, nevezetesen: az egyházkerületi tanügyi előadó, a gondnoki, gazdasági felügyelői, a könyvtárosi, múzeumőri, orvosi utasítások, melyek változatlanul fogadtattak el, azzal a megjegyzéssel, hogy mindezen utasítások a negyedik részbe teendők át.

A tervezet tárgyalása bevégeztetvén, azt határozta a bizottság, hogy a javaslatot, a tanácskozásainál fölvetett jegyzőkönyvvel kapcsolatosan, visszateszi az Igazgató-Tanács-hoz azzal a kéréssel, hogy találjon módot, hogy a javaslat kellő számban sokszorosítva, még az egyházkerületi közgyűlés előtt, kiküldessék a kollegiumokhoz és egyházmegyékhez, megismerés végett.

Ez után, az elnöklő főgondnok megköszönte a tagok kitartó munkásságát, a végzett munkára isten áldását kérte. Reményét fejezte ki, hogy ez a munka egyházunk közoktatásügyének előmozdítására, felvirágoztatására fog szolgálni.

Az elnöklő főgondnok szives jóindulatának viszonzásul, Váró Ferenc, n.-enyedi tanár, a bizottság nevében, meleg hangon mondott köszönetet.

«Ki tudja, így szólott, hányadszor történik, hogy kollegiumaink törvényei a javítás, tökéletesítés munkája alá vonattak.

Harmadfélszázaddal ez előtt fejedelmeink és előkelő tanáraink foglalkoztak a statutumok megalkotásával, oly férfiak, kik statorai voltak az egyháznak, ismerői a tudományoknak és a bibliának, sőt tudománynak és irodalomnak ma is büszkén emlegetett munkásai.

Hálás köszönettel tartozunk, hogy ennek az egykor fejedelmi tanácsból leragyogott tekintélynek képviselője volt Méltóságod bizottságunk élén. Méltóbb képviselője nem lehetett volna Méltóságodnál, mint a ki egyházunk nagyjai sorában leglelkesebb barátja a tanítás és növelés ügyének, avatottja a tudomány mélységeinek, s ideális magas pontról szemléli és örömmel látja és munkálja a haladást, fejlődést egyházunk és intézeteink életében.

Méltóságod tekintélyének fényével törekedtünk néhány meggondolt, szerény lépést tenni intézeteink tökéletesítésében.

E munkát az egyházkerületi közgyűlés bírálata elé kerülve, törvényerejűvé fog válni. Adja isten, hogy nemes és áldott gyümölcsei ter mjenek. De, éppen oly hó óhaj-

tása szívünknek, hogy adja isten Méltóságodnak is nemcsak e nemes gyümölcsök érését, hanem azt is megérnie, hogy a tökéletesedés újabb, további lépéseinek megtételének szükségét érezzék intézeteink, s tehessék ez újabb lépéseket is Méltóságod bölcs vezetése mellett, ugyanazon odaadó figyelem, türelem, és jó-akarat támogatása mellett, melyért most Méltóságodnak hálás köszönetünket mondjuk. Isten áldja meg Méltóságodat!»

Ez után a jelen volt tagok szives búcsút véve egymástól, eltávoztak.

Domján István,
jegyző.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

I.

Kolozsvár, 1895. aug. 19.
(Vége.)

Kolozs-Kalotai egyházmegyénk esperese, hivatkozva a közoktatásügyi miniszter úr azon rendelkezésére, melylyel az oklevéllel nem bíró felekezeti tanítók elmozdítását rendeli, azon javaslatot terjeszti Igazg.-Tanácsunk elé, hogy a nevezett tanítóknak az oklevél megszerzésére egy évi időhaladék adassék, s képesítés-szerzés esetére kérelmeztessek részükre a fizetésnek 400 forintra leendő állami kiegészítése. Igazgató-Tanácsunk ezen eset alkalmából a felekezeti iskoláknál fölös számmal alkalmazásban levő többi képesítetlen tanítókra is tekintettel, beható tanácskozás után elhatározta, hogy a jövő év nyarán n.-enyedi képezdénknél egy pótló tanfolyamot fog felállítani, melyen valamennyi képesítetlen tanítónk megjelenni, s oklevelet szerezni köteleztetik, állomásaiknak különben elvesztése terhe alatt, ez által kívánván segíteni ügybuzgóbb, és arravalóbb oly tanítóinkon, kik a törvény helyes, és a népoktatás színvonalának emelése érdekében mindenütt képesített egyéneket követelő intézkedése következtében mielőbb állomásaikat veszítenék.

Somosdi egyházközségünk hivei a papi állomás betöltése körül esperes aa. által tanusított késedelmes eljárás miatt panaszt emelvén: Igazgató-Tanácsunk esperes aa.-nak e tárgyban tett igazoló jelentését tudomásul vette.

Dézi egyházközségünk azon kérését, hogy a papilakok építése tárgyában a helyszínén künn járt szakértő bizottság kiszállási költségeinek megfizetése alól felmentessék: Igazgató-Tanácsunk nem teljesítette, s kérését, mint hirtokon kívüli felebbezést, a jövő évben tartandó egyházkerületi közgyűlés elé terjeszteni, elhatározta.

Vásárhelyi Boldizsár, dézi lelkész aa. mint Igazgató-Tanácsunk megbízottja, felterjesztette az erdélyrészi szeszgyár tulajdonosok Dézsen tartott értekezletének a pénzügyminiszter úrhoz intézett emlékiratát, s az értekezleti elnöknek 75 forint hozzájárulási összeg befizetése iránti felhívását.

Egyházkerületünk bár ezen mozgalom erkölcsi támogatását szívesen igéri is, de ily nagy összegű hozzájárulásra magát nem kötelezte, s így a kért 75 forint költséget sem útalhatta ki.

Jóváhagyta Igazgató-Tanácsunk főgarasi egyházunk és az ottani ág. ev. egyház közös temető rendezési szabályzatát.

Besztercei egyházközségünk, egyházmegyeileg is

pártolt azon kéréssel fordult Igazgató-Tanácsunkhoz, hogy a kántori állomás szervezésére megállapított 100 frt. pótlására némi központi segély folyósíttassék.

Teljesen méltányolta ugyan Igazgató-Tanácsunk az egyház eme buzgó törekvését, de az anyai oldalról, s oly nagy mértékben igénybe vett csekély központi segélyalapokból jelen alkalommal semmit sem szavazhatott meg.

Zayzon János, erzsébetvárosi körlelkész aa.-nak indokolt kérésére, csekély fizetésére tekintettel, 100 forint évi segélyösszeg szavaztatott meg a maros-ilyei körlelkészi javadalom rendelkezésre álló összegéből.

Dézi egyházközségünknek Józsa Karoly, volt segédlelkész aa. visszatartott járandóságai kiadása tárgyában hozott határozatát feloldotta, s útasította nevezett egyházunkat, hogy mint vagyoni felelősséggel járó ügyet vegye újabb tárgyalás alá, s terjessze az egyházközségi közgyűlés elébe.

Nagy-Enyedi kollegiumunk előljárósága két rendbeli felszólítás dacára sem lévén hajlandó a folyó év május havában összeült theol. tanári kandidáló bizottság költségeit kiegyenlíteni, felebbezési jogára való figyelmeztetéssel, a költségeknek nyolc nap alatti kiegyenlítésére hivatott fel.

Végül, elhatározta Igazgató-Tanácsunk, hogy a kolozsvári theol. fakultás számára két harmoniumot, és egy gyakorló zongorát szerez be, s intézkedett a fakultáshoz szükséges szolga-személyzet beállításáról is.

A tárgysorozat kimerítettén, főtiszt. püspök, aa. az ülést bezárta.

II.

Kolozsvár, 1895. aug. 29.

Elnökölt: főtiszt. püspök, Szász Domokos, atyánkfia. Jelen voltak: Dr. Kolozsvári Sándor, elnök-helyettes, Gyarmathy Miklós, dr. Vályi Gábor, Bartha Lajos, Deésy Gyula, Domokos Antal, igazg.-tanácsosok; Parádi Kálmán, tanügyi előadó, Maksay János, számvevő, Deák József, pénztárnok, és Kádá János, segéd-titkár.

Az ülés megnyitása után, felolvasatott és jóváhagyó tudomásul vétetett az ülésen kívül elintézett ügydarabok jegyzéke.

Napirend során, tárgyalás alá vétetett a nagy-enyedi Bethlen-kollegium Előljáróságának azon kérése, melyben az ottani theol. akadémiához, az 1895—96. tanévre helyettes tanároknak dr. Bartók György, szászvárosi, és Szécsi Ferenc, felvinci lelkészeket alkalmazhatni kéri, s ezzel kapcsolatosan, a nagy-enyedi egyházmegye tanácsának, és a szászvárosi egyházközség képviselői közgyűlésének határozatai, melyek szerint az illető lelkészek, erre az évre kivételesen, szabadságoltatnak, helyettesítésükről való szabályszerű gondoskodás mellett. Igazgató-Tanácsunk nevezett lelkészek szabadságolását, és helyettes-tanári minőségben leendő alkalmazását készségesen jóváhagyta, de javadalmazásukra nézve fölhevta a kollegium Előljáróságát, hogy miután helyettes-tanár soha semmiféle intézetnél sem szokott a teljes javadalommal dotáltatni, a mint azt az Előljáróság a jelen esetben tervezi, vegye újabb tárgyalás és eldöntés alá. Ennek megtörténtéig, az Igazgató Tanács is függőben tartja idevonatkozó határozatát.

Tanulmányi és vizsgálat-tartási tekintetben szintén felhevta Ig.-Tanácsunk az Előljáróság figyelmét az egyetem konvent 1883. évi 29. jkvi szám határozatára, mely szerint mindenik theol akadémián legalább is négy rendes tanárnak kell lennie s miután az enyedi akadé-

mián ez évben csak egy rendes tanár lesz alkalmazva, kijelentett, hogy az akadémia ez évben vizsgálatok tartására nem lesz jogosítva s így a hallgatók az alapvizsgálatot és az első, illetőleg, második papi szigorlatot a kolozsvári theol. fakultásnál lesznek kötelesek letenni.

Zilahi kollegiumunk Előljárósága fölterjesztvén a matematikai tanszékre beérkezett három pályázatot, kérte azoknak a vallás és közoktatásügyi miniszteriumhoz leendő fölterjesztését, minthogy ezen tanszék állami kinevezés alá tartozik. Ig.-Tanácsunk a pályázók egyikét sem találván minősültnek, kérést intézett a közokt. miniszter urhoz a pályázati hirdetés ismételt kiirathatása iránt.

Zilahi kollegiumunk Előljáróságának az államkormány képviselőjével kötött s újabb államszegély kiutalására vonatkozó szerződése örömmel megerősítettett, azon határozott kikötéssel azonban, hogy a felekezeti választásra fentartott egyik tanári állomás a vallás-tanári szék legyen, a többi rendes tanároknak megállapított javadalmakkal mindenben egyenlően dotálva. Egy-

uttal kérést intézett Ig.-Tanácsunk a főt. egyetemes konventhez is, kérést a vallás-tanári képesítés mielőbbi megállapítását.

Borbereki egyházközségünk felekezeti iskolájának megszüntetése és ottan egy állami iskola szervezése, a kötött feltételek elfogadásával, engedélyeztetett.

Kolozsvári leányiskolánk polgári leányiskolává való átalakítása ügyében a vallás és közokt. miniszter ur az átengedett épület átalakítását kívánja az egyháztól, a mire pedig nevezett egyházunk magát nem kötelezte volt, mert ajánlatában a mostani épületet, úgy a mint van, ajánlotta volt föl. Miért is ezen miniszteri leirat leküldetett az egyházhhoz, utasítván az előljáróság erre válaszólag indokolt fölterjesztést készíteni a miniszterhez, melyben a kívánt átalakítások teljesítése megtagadandó, minthogy az egyház ennek terhet most, midőn az átadandó épület helyezett elemi iskolájának új épületet kell emelnie s azt zerendeznie, különben sem bírná meg.

(Vége következik.)

TÁRCA.

Gecse Dániel, és emberszereteti intézete.

(Folytatás.)

Dr. Gecse, szem előtt tartva az emberi számításoknak rövidebb, annyival inkább messzebb időkre kiható volta törekenységét, bizonytalanságát, pénzalapja rendbe-, létre hozását, kezelését, igazgatását, intézete kifejlését, életbe léptetését a székely nép ős erényeire, a hitbizományi kegyeletre, áldozatkésztségre, és takarékosagra, mint sark-kövekre fektette. Ezek a sark-kövek, és a munka képesítette az ezred év előtt a bércek és völgyek közé betelepedett, azokat elfoglalt harcias jellegű és szervezeti kis birtokosokból álló szabad székely népet nemzeti instituciói védelme alatt egész az 1848-ban kimondott unioig «prima occupatioval» nyert ősi földjén vegyületlen, mozdulatlan, és jól-létben fenmaradhatni.

Dr. Gecsenek is alapítvány-levelét éppen pénzalapjának rendbeszedése, igazgatása, kezelése és kifejtésére vonatkozó, az 1870-ik évben ős nagy gyűlés által is változatlan fentartott alábbiakban röviden érintett rendelkezései teszik kiváló jellegűvé, sajátossá, mint a melyek nem csak elméletileg, erkölcsileg fölemelők, hanem gyakorlatilag végrehajtva, döntöttek alapja rendezése, útba indítása, fölnevekedése, és már előtérbe álló megvalósítása felett.

Első sorban is, végrendelete végrehajtójává, intézete élethossziglani felügyelőjévé, az öt utolsó napjaiban is vigasztaló, hozzá teljes részvétellel viseltető igaz barátját, Antalt rendelte. Tovább menve, intézetének állandó igazgatásául a maros-vásárhelyi kollegium főgondnoka rendes elnöksége alatt, a királyi kormánysszék részéről egy, az egyházi főtanács részéről egy, a m.-vásárhelyi ref. kollegium részéről kettő, a m.-vásárhelyi kath. gimnázium részéről egy, Maros-Vásárhely város részéről két képviselői kiküldöttekből alakult, összesen nyolc tagból álló bizottmányt hívott fel hitbizományilag a ref. egyház Igazgató Főtanács, illetőleg, a királyi kormánysszék, jelenben magyar királyi belügyminiszterium fő-, s legfőbb hatóságok alá rendelve.

Az alap közvetlen kezelését, gondozását a jelzett hatóságok által választott, megerősített, azok fennhatósága alatt álló, minden tekintetben arra képesített pénztárnok vállaira, mint súlypontra, helyezte. A kít egyedül tett felelőssé, óvadékképessé, s láttatott el fizetéssel, s a kinek ernyedetlen, körül-

tekintő, odaadással párosult lelkiismeretes működésétől feltételezte és legnagyobb mérvben várta pénzalapja előmenetelét, kifejlődését.

Az alap felügyelete, igazgatására hívott többi testületek, és azok tagjai kegyeletes készségből voltak hivatva, és dijtalan telyesítették elejétől fogva működésüket.

Az igazgató bizottmány jegyzője is, mint annak egyik rendes tagja, kezdetben dijtalanul teljesítette működését, s csak utóbb, hogy a teendők felszaporodtak, rendeltetett fennhatóságilag 100 pengő frt. évi tisztelet-dij számára.

Az intézet összes bel-, és külügyeinek felügyelete vezetésére meghívott igazgató-bizottmány tagjai között kiváló lényeges munkakör jutott a tagjai közül e végett választott és kinevezett jegyzőnek. A ki nem csak a pénzalap növekedésével fokozódott ügydarabok, kölcsönkérések ellátására mind többször szükségelt közgyűlések egybe hívását, megtartását, azokról szóló jegyzőkönyvek vitelét gondozza, hanem egyuttal előadó, a hozott határozatok kiadója, foganatosítója, a pénztárnoki évenkinti, az igazgató bizottmány, ev. ref. egyházkerületi főtanács, utóbb a m. kir. belügyminiszterium számára egy-egy, így három példányban kiállított, a pénzalap állását helyesen feltüntető és igazoló számadás megvizsgálására kiküldött bizottság elnöke, a megvizsgált számadások, s azokkal együtt a bizottmányi jegyzőkönyvek másolatai fölterjesztője. E mellett, az intézet irat-, és értékpapirjai, elhelyezett tőkepénzeiről szóló kötelezvények, más oklevelek táranak, közösen a pénztárnokkal felvigyázója, a pénztárnoki ténykedés ellenőrzője, folytonosan éber körültekintő, s tapintatos eljárásaival befolyásolja, és mozdítja elő az ügyek menetét, a pénzalap jóllétét.

Az intézet rendes jegyzői voltak: Keresztes Zsigmond, volt királyi táblai ülnök, 1836—1854-ig; dr. Dózsa Elek, a maros-vásárhelyi kollegium volt jogtanára, Erdély első rangu jogtudora, utóbb a magyar országos képviselőház alelnöke, 1854—1867-ig; Bihari Sándor, a maros-vásárhelyi kollegium egyik jeles tanára, 1867 től kezdve, mostan is. A kik, főleg a két utóbb nevezettek, igen hasznos és sikerdús fáradozásaik által az intézet érdekeit előmozdították, érdemet szereztek.

Dr. Gecse arról is gondoskodott, hogy intézete fennállásának 50-ik évében, azaz, az 1870-ik évben, az általa előre

megnevezett, s kijelölt tagokból egybealkotott nagy gyűlés, bíráló bizottság által, pénzalapja állása, menete tüzetesen megvizsgáltassék, s annak biztosítására, előmenetelére behatóan a szükséges intézkedések megtétethessenek.

Az 1870, dec. 28-án Maros-Vásárhelyt megtartott ős nagy gyűlés szervezete és feladata feltüntetésül érdekesnek véljük, az alapítvány-levél 56 ik erre vonatkozó szakaszát közölni.

«Az időnek mindent megemésztő vasfoga, hogy ezen intézetnek kevesebbet árthasson, és annak jó célja jövőben újabb buzgósággal meglevenedjék, a most élők közül ez után ötven esztendővel megnevezett személyeket, a kik ezen városban, ennek környékében ehhez kapcsolva, ennek tanuló iskoláiban már benne vannak, vagy itten növeltetni fognak, sőt ha innet távol vannak is, és ezen várossal egybeköttetésbe nincsenek is, de már előre reménységet nyújtanak, hogy jövőben előkelő oszlop-emberek, hasznos jó polgárok, jó hazafiak lesznek, a kik nőha most csak gyermekek, vagy növendék-ifjak, de azt az időt könnyen megérhetik, hogy ha addig életbe megmaradnak, s itten jelen lesznek, tehát azok mint előre kinevezett cenzorok, megbízott vizsgálók, gyámolók és pártfogók legyenek, mintegy kezesek, és újabb elevenséggel, s hazafias tiszta igyekezettel ezen intézetet az 1870-ik esztendőben szorgalmasan megvizsgálni, méltóztatásnak, minden eddig való aktákat egybeszedvén, figyelmesen megtekintvén, lássák meg, hogy az intézet fuudálásának célja mennyire teljesedett, abban mi akadály, vagy hátramaradás van, és mi okból következett? Az akadályokat elhárítván, a hibákat megigazítván, adjanak ezen intézetnek új életet, elevenséget, az aktákat egybeszedvén, regestrum mellett tegyék be különös arkhivumba, és ilyen formán ezen intézet tökéletesítésére, s ennek további folyamatjára mindent véghez vigyenek.

Az ezt követő 57-ik szakasz azon testületek képviselőit, főrangú, előkelő, továbbá tanárok, papok, s más honorátus, s előkelő polgár családok tagjait, utódait nevezi meg, a kiket Gecse kijelölt és fölkért, az említett ős nagy gyűlésen való megjelenésre, annak megtartására. Ezen 1870, dec. 28-án megtartott nagy gyűlésen az arra hivatottak közül megjelentek és résztvettek közöttök Antal Jánosnak két fia: dr. Antal László, a város főorvosa, egyúttal a kollegium egyik gondnoka; Antal Ferenc, az intézet előbbi pénztárnoka, akkori bizottmány tagja, unokája, Molnár Zsigmond, az intézet akkori pénztárnoka, a ki mint néhai Csernátoni Molnár Sámuel, a maros-vásárhelyi kollegium akkori nagy tudományú és híru ref. theol. tanárának fia jelöltetett ki az alapítvány-levél értelmében és azon időben e közgyűlés tagjával, a midőn még születve sem volt.

Fölvett tárgyunkra visszatérve, s azt tovább folytatva, fölemlítjük, hogy dr. Gecse még életében meghiusulva látta azon reményét, hogy a gróf Kemény Miklós által felajánlott, s a 2,000 forint alapjához csatolt 1,000 v. R. forintot megkapja, s hogy még mások is ugyan azon célra adakozzanak, kevéssel halála előtt, 1824, márc. 16-án kelt végrendeletében változtatva, intézete alapjául a gróf Kemény Miklósnak kölcsönzött tizezer v. R. forint tőkepénzből 4000 v. R. forint elengedésével fenmaradt hatezer v. R. forint tőke követelését határozta közvetlen fordíttatni, egyéb hagyatéki vagyonából, a több rendbeli hagyományok kielégítéséből fenmaradt tőkepénz jövedelmét életben maradt édes anyja haszonélvezetére

hagyta és a maradványt csak édesanyja halála után határozta intézete törzsalapjához csatoltatni, azzal növelni.

Dr. Gecse hagyatéka, illetőleg, intézete pénzalapja több különböző helyeken tartózkodó, vagyoni állásu egyeseknek kiadott kölcsön-pénzekből állott, így nagy mérvben rendezetlen és bizonytalan.

Ez okon, Antalnak jutott osztályrészül, városi tanácsos, Virág Dániel, s ügyvéd, Ince István végrendeleti végrehajtó társai támogatásával, a hagyatéka követeléseit tisztába, rendbe hozni, biztosítani, s egyúttal az egybegyűjtött pénzalapot átadni, útba indítani.

A húzamos időt igénylő sok utánjárással terhelt, s méltatlan megtámadtatásoknak is kitett működösüket befejezve, Antal az arról készült számadásokat, jelentés mellett, 1828, aug. 3-án a kir. kormányzékhez fel is terjesztette.

(Folyt. következik.) Csernátoni M. Zsigmond.

Külömfélék.

— **Hogy az egyházkerületi theol. fakultásra** mekkora szükség volt és minő eddig mélyen érzett hiány pótlására van hivatva, arról azok a számok győznek meg, melyeket még a legvérmesebb reményűek sem vártak. Szeptember 4-ig nem kevesebben jelentkeztek, mint 78-an, és pedig 37 theologus és 41 a tanári pályára. A theologusok közül 4 negyed éves, 6 harmad éves, 10 másod éves és 17 első éves. A nagyenyedi theológiáról jelentkezett 13, a sárospatakiról 3, a budapestiről 2, a debreceniről 1. tehát az ország minden része képviselve lesz. És ha azokra gondolunk, a mik e szép intézet keletkezése óta történtek; ha visszaidézzük emlékezetünkbe azokat a támadásokat, melyek mind a bizodalom megingatására szórattak a könnyen megtevészthető közönség közé és most látjuk a fényes eredményt, mely előtt ellenfeleinknek is meg kell hajolni: önkintelenül kell mindenkinek arra a meggyőződésre jönni, hogy az egyházkerületi theol. fakultás felállításában egy oly eszme nyert megvalósulást, melyet az idők szüksége követelt, és a melyet elnyomni, vagy háttérbe szorítani, nem csak végzetes bűn lett volna, de valóságos merénylet az előhaldásra való törekvéssel szemben.

— **Jónak látjuk, figyelmeztetni lelkész-társainkat,** hogy a még e hó folyamán házasodásra jelentkező jegyesek kihirdetését nem tagadhatják meg, még az esetben sem, ha a házasság megkötése október elsőjéig, az új törvények életbelépéséig nem is történhetik meg. Kötelesek tehát, a kihirdetéseket egész szeptember végéig eszközölni, annál is inkább, mivel a lelkészek idevonatkozó intézkedései az állami közegek által, az új törvények életbe lépése után is, törvényeseknek fognak elismertetni. Ezt a figyelmeztetést a a vallás- és közoktatásügyi miniszternek egy, a prot. egyházi főhatóságokhoz intézett leirata alapján tesszük közzé, melyben jelzi, hogy: «értesülése szerint, a lelkészek püspöki körlevéllel útasítottak, hogy folyó év szept. havában jegyeseket csak az esetben hirdessenek ki, ha a kihirdetés még szeptember havában harmadszor is megtörténhetik.» Részünkről ily körlevélről nem tudunk, a mi egyházkerületünkben meg nem jelent, s ilyenek az a «Javaslat» sem vehető, mely a Miskolcon megtartott értekezlet eredményekint látott napvilágot, annál kevésbé, mert a házassági jogról szóló törvény végrehajtására vonatkozó miniszteri rendelet 60. szakasza is világosan, és félreérthetetlenül intézkedik e tekintetben.

— **Olvasóink tudják már, hogy dr. Bartha Béla** Debrecenbe választatván meg jogtanárrá, lakását már át is tette, és most ismételtén arról értesít, hogy az általa eddig Sárospatakon szerkesztett «Órálló», mely eddig is a szabad-elvű eszmék szolgálatában, a lelkiismeretbeli szabadság és felekezeti béke érdekében teljesítette kötelességét, szept. 1-én

kezdve, megnagyobbodott terjedelemben, Debrecenből folytatja pályafutását. Biztatjuk olvasóinkat, hogy támogassák e közhasznú vállalatot, melyet bátrán a magunkénak nevezhetünk.

== **Halálozás.** Karácson Mózes, etédi ev. ref. lelkész, életének 67-ik, papságának 46-ik évében, aug. 29-én, rövid szenvedés után meghalt. Ifju korában karddal védte hazáját; férfi korának egész idejében az írásnak két élű fegyverével állott szolgálatában isten országának; és mindenkor hű munkása a jónak és igaznak. Nagykiterjedésű családját vigasztalja meg az a tudat, hogy őt sirathatják!

== **Megjelent és hozzánk is beküldetett** a «Pro

testáns árvaházi képes naptár» 1896-ra. Ára 30 kr. Szerkesztette: Kenessey Béla. Ha nem volna benne egy egész halom jóra való olvasmány; ha nem egy valóban humánus célt mozditna elő már csak azért is megérdemelné a csekély árt, mert első fecskéje a különben buján tenyésző naptár-irodalomnak.

== **Nem kevesebbet, mint tiz füzetet** vettünk egyszerre a dr. Kecskeméthy István által szerkesztett «Kosszorú» című népies kiadványokból. Egyes füzetek ára 4 kr. Jönnek az őszi, a téli hosszú esték: papok, tanítók jobbat nem tehetnek, mint ha ez értelmet felvilágosító, szívet meg-nemesítő olvasmányokat adják a nép kezébe.

HIVATALOS RÉSZ.

1027—1895.

KÖRLEVÉL,

az erdélyi evang. református egyházkerület összes anyakönyv-vezető Lelkészeihez.

Tudomásvétel, és ahhoz alkalmazkodás végett, közlöm címzetekkel, a nagymélt. vallás és közoktatásügyi miniszter úrnak egyházi főhatóságomhoz folyó év augusztus 24-ről, 39.633 szám alatt megküldött rendeletét.

«Az 1894. évi XXXIII-ik törvénycikk, a minisztertanácsnak a törvény 90-ik §-ában foglalt felhatalmazásán alapuló határozata értelmében, folyó év okt. 1-én lép életbe.

Az 1827. XXIII. törvénycikk arra kötelezi a lelkészeket, hogy az anyakönyveket két példányban vezessék, melyek egyikét, minden év végén, a törvényhatóságoknak tartoznak beküldeni.

Mínthogy az állami anyakönyvek, a fennidézett rendelet értelmében, okt. 1-től kezdve vezetettek, szükséges, hogy a lelkészek által vezetett anyakönyveknek, a törvényhatóságokhoz küldendő példányai, folyó év szeptember utolsó napjával, lezárattassanak.

Erről azon kéressel van szerencsém a főtiszt. főhatóságot értesíteni, méltóztassék a hatósága alá tartozó lelkészeket (anyakönyvvezetőket) útasítani, hogy az általuk vezetett anyakönyvek azon példányait, melyeket, az 1827. évi XXIII-ik törvénycikk 1. §-sa értelmében, a törvényhatóságoknak beszolgáltatni, tartoznak folyó év szept. utolsó napján, a szokott módon, lezárják, és azokat folyó év okt. hó első felében, az illetékes törvényhatóságoknak, beszolgáltatassák. Budapest, 1895. évi augusztus hó 24-én. A miniszter helyett, Zsilinszky, államtitkár.»

Kolozsvár, szept. 1. 1895.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

2929—1895.

KÖRLEVÉL,

valamennyi erdélyi evang. reform. kollegium m. t. Elöljáróságának.

Tudomásvétel végett értesítjük a méltóságos t. Elöljáróságokat, hogy a vallás és közoktatásügyi miniszter úr folyó évi 42,970. számú intézvénnyel a marosvásárhelyi főgimnáziumunknál folyó évi szeptember hó 7-én megtartandó javító érettségi vizsgálatához dr. Öreg János, debreceni főiskolai tanárt küldötte ki kormány-képviselőül.

Kolozsvártt, 1895. auguszt. 27.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Kolosvári Sándor,
elnök-helyettes.

2925—1895.

KÖRLEVÉL,

valamennyi erdélyi ev. ref. kollegium mélt. t. Elöljáróságához, és mindenik ev. ref. iskolaszék nt. Lelkész-Elnökének.

A vallás és közoktatásügyi magyar királyi miniszter úr önmagyméltóságának folyó évi 31,569 szám alatt kelt intézvénye alapján, tudomásvétel végett értesítjük Cimeket, hogy Gombos Mihály, okleveles tanító, a hivatali sikkasztás bűntettében bűnösnek kimondatván, az ipolysághi királyi főtör-

vényszék folyó évi ápril. 22-én, 1,234. szám alatt kelt, s jogerőssé vált ítéletével két évi börtönre, három évi hivatalvesztésre, és politikai jogai gyakorlásának hason tartamu felfüggesztésére ítéltetett.

Kolozsvárt, 1895. auguszt. 28.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ref. püsp. mint elnök.

1026—1895.

PÁLYÁZAT.

A n. saji ev. ref. egyházmegyébe kebelezett s z. m. á. t. éi IV. oszt. papi állomásra ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: hivatalos felszámítás szerint, 480 frt. 98 kr., melyből 152 frt. 33 kr. dézma-kárpótlás; a többi az egyház tagjaitól járó kepe és 14 h. 1410 négyszögöl kanonika porció haszonélvezete, melynek adóját az egyház fizeti.

Lakás, gazdasági épületekkel, veteményes kerttel.

Pályázati határidő szeptember 26. Folyamodványok nt. Musnai Károly, esperes aához küldendő, Sz.-Czegő, u. p. Kerlés.

Kolozsvárt, 1895. szept..

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

1026—1895.

PÁLYÁZAT.

A n. saji ev. ref. egyházmegyébe kebelezett s z. m. á. t. éi egyházközség organista-kántor-tanítói állásra ezennel pályázat nyitattik.

Javadalma: Lakás, gazdasági épületekkel, veteményes kerttel. Tanítói fizetés: 300 frt. melyből 100 frt. az egyházkerület pénztárából jár, negyedéves utólagos részletekben; 40 frt. az egyházközség pénztárából; 15 frt. tandíj és 145 frt. pedig államsegély.

A kántori teendő végzéséért 8 hold 318 négyszögöl kanonika porció, melynek adóját az egyház fizeti. Ezenfelül még a hivataltól járó kepe és természetben végzett munka tétel, melynek értéke 102 frt. Összes fizetés: 402 frt. és 8 hold 318 négyszögöl föld haszonélvezete

Pályázati határidő szept. 26. Folyamodványok nt. Musnai Károly, esperes aához küldendő, Sz.-Czegő, u. p. Kerlés.

Kolozsvártt, 1895. szept. 2.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

1025—1895.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a püspöki vizsgálat alatt álló deési ev. ref. egyházközség által fentartott elemi leányiskola két tanítónői állomására ezennel pályázatot nyitok.

Javadalom: 300—300 frt. törzsfizetés, 50 frt. ötöd-éves korpótlék és évi 100 frt. lakbér.

Pályázati határnap: folyó hó 26-ka; a kellőleg fölszerelt folyamodások az erdélyi ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalának, hozzám küldendő.

Kolozsvártt, 1895. szept. 2.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXV. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1895. Szeptember 12.

37. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTOKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bármint
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Vadházasság és eklézsia-követés.

Az idők változnak, de az emberek emberek maradnak. Az új idők új intézményeket szülnek, de az újítás bármint váltakozzék is, az emberi gyarlóságok mindig meglesznek. A polgári házasság új intézményével az állam égise alá kerül a házasságügy. De, az új időkben is meglesz a régi árny. Az új intézmény sem tudja eltüntetni a régi bajokat. Ez után is ott fog végig nyúlni fekete fonálkint a társadalom testén; ez után is fölismerhetők lesznek az emberi gyarlóság ama kórtünetei, melyek vadházasság neve alatt ismeretesekek, a melyek bizonyos súlyedtségre vallanak, annyira, hogy az új kor erkölcsbírái is eme régi jelmonddal csaphatják össze kezüket felettök: «O tempora, o mores!» A mi magyar értelmezés szerint így fejezhető ki: oh, megromlott idők, oh, megromlott erkölcsök! És így okoskodásunk ergo-ja oda konkludál, hogy a jó újban is benne lesz a régi rossz.

Nóha, a vadházások számának apadását kilátásba helyezi azon körülmény, hogy az új intézménnyel mindenki megnyeri az elválhatási jogot, s nem lesz kénytelen, muszájból lépni vadházasságra azzal, a kivel megélhet, mert nem lehetett elválnia attól, a kivel nem tudott együtt élni; azonban, ez nem szünteti meg azon más nemű okokat, mint, p. o. rangkülönbség, a házasságköthetéshez megkivántató életkor hiánya, sat. melyek a társadalomban ez után is felszinen tartják a vadházasságot. Ez után sem lehet egészen tisztára szűrni, e tekintetben, a házassági ügyeket, holott pedig október elsején kezdve két szem helyett négy szem nézi az ilyesmi dolgokat mindenütt, mert két eskető kezén (polgári és egyházi) fordulnak meg ez után a házaspárok. S ez a kétféle pap, az állami és egyházi, annál élesebben megnézik minden szálát a megkötendő bognak,

minél hidegebben viselkednek egymással szemben. Ez a föltevés különben csak látszólagos lehet, mert hát eddig is, két szemmel is meg voltak nézve élesen a legkisebb szálak is. Aztán meg, nem is föltelelezhető, hogy az állami és egyházi közegek horgas szemmel néznék egymást. Magam éppen nagyon is barátságos eljárásoknak nézek elébe, mert a polgári eskető nálunk éppen a kántor. S mikor ő megteszi a község házában a magáét az állam nevében, az után eljön az isten házába segédkezni nekem, a hol én betetőzőm az esketés művletét isten nevében. Kettős hivatala szerint, szerepet cserélve, itt az orgonához ül és víg énekléssel énekel dicséretet az úrnak, mikor a megtelt szivből kiömlik az alleluja. Ez azért van így, mert nálunk az esketést mindig harangszó előzi meg, s maga a szertartás a templomban, mely rendesen zsúfolva van ilyenkor, orgona és ének kísérettel szokott végbe menni. A mit szokássá tenni mindenütt, az új helyzet kétszeresen ajánl.

De, itt voltaképpen a vadházasságról akarván szólani, eszünkbe jut, hogy mennyit töprengtünk, mennyi mindent elkövettünk, hogy azokat valamiképp törvényes házasságokká tehessek. Azonban, jó célu törekvésünk legyőzhetetlen akadályba ütközött. Pap és presbiterium bejelentésére, az egyházmegyei tanács a szolgabíróhoz fordult, hogy a vadházásokat szétugrassa. De legtöbbször ott kellett hagyni békében a vadházások ajtóját, mert ők mindannyiszor cselédkönyvet mutattak fel, és abban kellett hagyni a dolgot. A férfinak szerződésileg fogadott gazdasszonyt és a nőnek viszont fogadott gazdasági vezetőt, vagy cselédet mindig szabad volt, és szabad is lesz tartani. S a ki ilyennek igazolja magát a cselédkönyvvel, azt nem lehet helyétől megfosztani, kenyérkereső állásából szolgabíró uramnak kizaklatni, mert inkább az áll tisztében, hogy a törvényes cselédet jogjába megtartsa. És így a cselédkönyv olyan köpenyegül szolgál, mely alatt nyugton lehetnek a vadházások.

Vagy, más hasonlattal szólva, a cselédkönyv «útlevél» az erkölcstelenség sötét birodalmába. Holott, valódi rendeltetése szerint, jogok és törvények kriteriuma; nem rontó, hanem építő eszköznek van szánva az állam által.

Most már az állam kezébe vevén a házassági ügyeket, találjon módot, keressen eszközt a vadházások Eldoradojának megrontására; ezt kívánja, ezt követeli tőle nem csak az egyház, hanem a társadalom morálitása. Saját házában rendezzen bátor kézzel. Tudjon ura lenni a helyzetnek.

De, itt van egy másik oldala a dolognak, a mi a vadházasságok következményére vonatkozik, s a mi fölött az egyháznak, mint a maga körében büntető hatalomnak, joga továbbra is megmarad. Ugyanis, a kilencvenkilencedik kánon szerint a presbiterium által kirekeszthetők voltak az egyház kebeléből a botrányos életűek. Ezt az 1839-iki zsinat végzése oda módosította, hogy nem lehet senkit kirekeszteni a templomból, azonban, úr vacsorájával nem élhetnek ekklézsiakövetés (reconciliatio) nélkül; de az 1861-ik évi zsinat 87. számú végzése azt is kimondja, hogy a tisztességes temetés senkitől sem tagadható meg. Tehát, csak az úr vacsorától való eltiltás maradt fenn.

A botrányos életűek közé voltak számítva a tolvajok, részegesek, káromkodók, fajtalankodók, sat. A tolvajokat megbünteti a külső törvény elég szigorúan, s nem igen fordul elő eset, hogy az ilyenek, miután már egyszer amugy is megszenvedtek bűnükért, ekkléziát követnének. Az újabb kor gondolkozása egészen elejtette azt a nézetet, hogy a részegeskedésért valakivel ekkléziát követessen. A régi vizitacionalis jegyzőkönyvek nóha tele vannak excommunicálásokkal, de azok jobbadán a paráznságra vonatkoznak. S ma már botrányos életűek alatt a vadházásokat és bukott nőket értjük csupán, mint olyanokat, a kik ekklézsiakövetés alá tartoznak.

A Nagy Péter-, és Vadas-féle agenda arra utal, hogy csak cégéres bűnökért kell ekkléziát követetni és senkit se kényszerítsünk rá. De ez vajjon azt teszi-e, hogy az ekklézsiakövetés nem fér össze a szabadelvűséggel, és eldobandó? A bűn büntetést érdemel, ezt a legnagyobb liberális sem vonja kétségbe. Maga a szabadság sem lehet el törvények nélkül, hiszen, a szabadság nem egyéb, mint a jogok megvédése, fentartása, ez pedig csak törvények által lehető. Másfelől,

növelni, javítani büntetés nélkül nem lehet. Lám, a német pedagógusok a vesszőt visszahozták az iskolába, mert annak szükségességét maga a gyakorlat bizonyította be. A vallás is növel, javít és pedig erkölcsöket, de hozzá a mennyire nem illik a vessző, éppen úgy nem lehet el erkölcsi büntetés nélkül. Isten is büntet, hozzá is bünbocsánatért esedezünk.

Jézus is nem az igazakért, hanem a bűnösökért jött. És így az egész emberiségért. Ezt fejezi ki az az ítélet, melyet a bűnös asszony felett mond, s melynek súlya az egész emberiségre kiterjed és a melynek hatása alatt meg-szégyenül a mellét verő farizeus és az alázatos publikánus szavát veszi szájába töredelmesen.

A mi anyánk bűnben melegített minket. Ennek érzete készlet töredelemre, midőn úr vacsorához készülünk, s ha már az sem eheti ama kenyeret előkészület nélkül, a ki cégéres bűnt nem követett el, hát a cégéres bűnös, a botrányos életű ne tehessen annyit, hogy az ekklézsiakövetéssel külső, látható jelét adja bűnbánatának? Hiszen, ez csak kifejezője töredelmének és kezdete megjobbulásának. Ezt megkívánják a gyülekezet azon tagjai, kik emberileg tiszta, feddhetlen életűeknek mondhatók. A nem botrányos életű embereknek mindannyiszor nagyhetet kell kitartaniok, valahányszor úr vacsorához akarnak járulni, a következetesség tehát önkint diktálja, hogy ha itt megvan a penitencia, ott legyen meg a rekonsziliáció.

Különben, az ekklézsiakövetés gyakorlása annyira megvan gyülekezeteinkben a hiveknél, hogy az ugy nevezett megesett személyek és a hitetlenül együtt élő vadházások úr vacsorához nem járulnak ekklézsiakövetés nélkül. Nem kell erre kényszerítés, mert olyan önkintesen teszik ezt, mint ha szivükbe volna írva az erkölcsi törvény erre kötelező paragrafusa.

A vallás-erkölcs ily módon való fentartásának nem mondhat ellene a liberálisizmus, mert hiszen az erkölcs neki is nemesítésére és így hasznára van.

A liberálisizmus sokkal világosabb gondolkozásu és előrelátóbb, semhogy oly szilaj rohanással járna, hogy virágokat kezdjen összezúzni; mert akkor saját magát fosztaná meg attól, hogy valaha koszoruja legyen.

Gönci János.

Megtartsuk-e az esketést a házasságkötésnél?

Az elfogadott egyházipolitikai törvények életbe lépése küszöbén, mikor e tekintetben a ministeri utasítások is közzé tétettek, itt az ideje, hogy higgadtan, nagy felelőségünk súlyát átérzve, meghányjuk-vessük, miként végezzük ezután fontos egyházi cselekvényünket a házasság körül. Mert ez az új egyházipolitikai törvények akhillesi sarka.

Abban, azt hiszem, mindnyájan egyetértünk, hogy evangéliumi szellemű, lehetőleg megragadó, alkalomszerű beszédet kell intézni a házasságokhoz. Az áldás felemelő, méltóságteljes legyen. Október 1-vel sok erőnk és időnk felszabadul a sablonszerű teendők bilincse alól. Ezután hát neki is vethetjük vállainkat az »egy szükséges dolognak«.

Azonban, hogy fogadalmat, vagy esküt vegyünk-e be, e rendkívül fontos kérdésnél, mely egyházi cselekvényünk súlypontját képezi, eltérők a nézetek.

Gulyás Lajos a múlt évi debreceni Protestáns lap 47. sz. ban, francia minta szerint, fogadalmra hívja fel a figyelmet. Németh Sándor e lap idei 25. számában szintén ilyen-féle alkalmazna. Közlebről egy pap-társammal is beszélgettem e kérdésről, ki szintén csak fogadalmat emlegetett.

Nem tudom, hogy van, de úgy érzem, nagyon fájdalmasan érintene, ha ezután csak fogadalommal kellene beérnünk, minden lényeges és fontos indok nélkül. Ugy tetszik nekem, mintha a házasság erkölcsi fensége egy fokkal alább rántatnék. Mintha ezen esetben nem tudnám annyira érezni és éreztetni, hogy isten szolgája vagyok. Nem tudom, minő körülmények és okok szülték a Gulyás által közlött francia fogadalmi mintát, nem ismerem a fogadalmasok gyakorlati érveit, de én mielőtt nem ismertem Csiki Lajos ez évi Prot. Egyh. és Isk. lap 4-ik számában közlött helyes álláspontját, már addig határozottan az eskü megtartása mellett foglaltam állást.

Csiki Lajos, debreceni gyakorlati theologia és liturgika tanára, fönt említett figyelemre méltó közleményében nem jelzi ugyan, de mintegy sejteti, hogy más nagy protestáns nemzetek is az esküformát némi változtatással megtartották. Nekünk is meg kell tartanunk, ha egy meglehetősen elhibázott lépést tenni, nem akarunk.

Igaz ugyan, hogy Idvezítőnk (Mát. V. 34—37.) általában minden esküt elítél, megtiltott, mert az ő tanítványainak esküvés nélkül is igazat kell mondani. De ez oly eszményi felfogás, hogy nemcsak a társadalom egyetemének, hanem a protestáns egyházaknak is örök ideálja marad. Csak lépésről-lépésre tudja megvalósítani. Például, még annyira sem tudunk emelkedni, hogy bár a papoktól ne esküt, hanem vallomást vegyünk be felavatáskor, szenteléskor.

Hát aztán, mit várhatunk a miveltek és polgárok tulnyomó nagy, mit a mi egyszerű magyar földmivelő népüktől? Azt hiszem, nem tévedek, ha állítom, hogy mivelteink egy százaléka a vallomást, fogadalmat egyenlő értékűnek tartaná az esküvel, a többi őszin-

tén nem tudna idáig felemelkedni. Korunk realis iránya középiskoláinkban a vallásos nevelés elhanyagolása megdöbbentően rideg, magasabb felfogásra képtelen lelkeket vezet olykor útunkba. Az ugynevezett polgárság és földmives nép csak látszólag különbözik e tekintetben. Egyiknél legtöbbször az üres urhatnamság, másiknál a bárdolatlanság egyformán útját állják a magasabb felfogásnak. Általában el kell ismernünk, hogy népünk miveltsége nem áll valami emelkedett magaslaton.

Ismeretes, hogy a nép körében minő mély hódolattal viseltetnek az eskü iránt. Ha valaki hamis esküt tett, pl. a törvényszék előtt, s aztán szerencsétlenség, csapás, pusztulás látogatta meg, még a harmadik nemedék is úgy emlegeti, mint a hamis eskü miatt nyert Isten büntetését. A felfogás pedig általános, hogy a hamis esküért Isten megbüntet. Az eskü fontossága mellett tanuskodik a polgári törvény-rendtartás is, mikor, kellő bizonyítékok hiányában, a felekezeti megesketi s az bizonyító erővel ruházta fel.

Tapasztaljuk, népünk általában könnyen teszen fogadalmat, ígéretet, de a legtöbbször minden lelkiismeret vádolás nélkül elfeledi. Ellenben, kevés ember van, mind fenn, mind alatt, ki mikor esküről van szó, legalább egy pillanatra magába ne szállana, annak megszegésétől vissza ne riadna. Meg kell hát ez idő szerint maradnunk az eskü mellett, ha általában az egyházi összekötésnél a házasság magasabb vallás-erkölcsi fenségéről bizonyítást akarunk tenni.

Mióta az egyházipolitikai kérdések napirenden vannak, egymástól nagy mértékben különböző két vidék körében kapálgatok, nyesegetek. Azok közé tartozom, kik kötelességüknek tartják a népet érdeklő nagy kérdéseket, mielőtt a hamis próféták konkolya meg nem gyökerezne, kellő világításban, a maga helyén és idejében, a maga módja szerint feltárni s lehetőleg, ha érdemes, egyengetni az utat. Mindkét helyen hát többször beszéltem nyilvánosan és egyesekkel is a polgári házasságról. Rendesen a végén e két fő kérdés ismétlődött: »hát akkor aztán meg szabad-e, esküdni, kelle-többet fizetni?« Ha határozott, megnyugtató feleletet kaptak, kétes reménnyel bár, de ki látszottak békülni a jövővel. Ellenkező esetben pedig, bizony, hiában való lett volna minden logika, minden ékesenszólás. Ezen második kérdésre, úgy látszik, általában a kormány is kielégítő feleletet adott, a menyiben ingyen köti a házasságot, az elsőt, a fontosabbat illetően, azt hiszem, mi sem leszünk kevésbé körültekintők, mint az államférfiak, annál inkább, mert mint fönnebb jelzém, itt nem csupán az alsóbb nép indokolatlan kívánsága előtt kell meghajolnunk.

Mindnyájan tapasztaljuk magyar népünk erős konzervatívizmusát. A régihez, a megszokotthoz szívesen ragaszkodik. Ilyen megszokott, vérévé vált dolog előtte a házassági eskü is. De ha látja, hogy csak a kikérdezést végzi más (mert a polgári tisztviselő előtt való megjelenést sokkal többnek, ha a törvény szoros utasítása szerint jár az el, egy szót sem beszél, nem igen veheti) mely szerinte eddig is másodrendű teendő volt; ha látja, hogy az egyszeri előleges hirdetés utáni (ezt szükségesnek és elégnak is tartom, erkölcsi érdekből)

eskü egészen a régi szerint hangzik (szerintem a régi eskü-formában ezen egy szón »veszem« kell változtatni »vettem«, ez pedig észrevehetően a legtöbbször, különösen az egyszerű laikus előtt) minden nagyobb nehézség nélkül képesek leszünk megküzdeni az új helyzettel. Nem vagyunk a mozdulatlanság hive, de mikor az elvett helyett jobbat, vagy legalább hasonló értékűt adni, képesek nem vagyunk, a réginek megtartását ajánlatosabbnak tartom.

Ha olvasom a polgári tisztviselő által felteendő kérdést, (kijelenti-e ön, hogy az itt jelenlevő N. N el házasságot köt?) meg a Gulyás és Németh által ajánlottakat (Ön, N. N. nyilvánítsa itt az Isten előtt és ezen gyülekezet előtt, hogy ön feleségül vette s veszi, az im itt levő N. N. nőt; igéri-e ön, hogy őt szereti, gondját viseli, iránta hű leend, miként egy keresztyén férj tartozik lenni az ő neje iránt és a mint azt Isten parancsolja a mi urunk Jézus Krisztusnak szent evangéliumában.) Meg a nőtől: »Igéri-e ön, hogy férjének engedelmeskedni fog minden jó és tisztességes dologban?« (Némethét lásd a 25. számban.) Olyan sajátosságos, nem valami nagyon különböző egyformaságot látok, mi tagadhatatlanul kellemetlenül érint. Mintha az állam közönységét, lágymelegségét, határozatlanságát némileg magukon hordoznák. Pedig, én úgy ohajtanám, hogy a polgári és egyházi eljárás között nagy és lényeges különbség legyen, mint van a házasság földi, vagy polgári, szellemi, vagy vallás-erkölcsi oldala között. Ha az állam feltett kérdései s az arra adott egyetlen »Igen« szó által a külső keretről gondoskodik, nekünk kötelességünk annak belső, pozitív tartalmat adni a sokkal határozottabb, meghatóbb, felemelőbb esküvés által. Ne utánozzuk az államot, az ő hivatása és a miénk e téren különböző. Ezt külsőleg is juttassuk kifejezésre. Ha a mi kérdésünkben Isten, Krisztus, szeretet, hűség, stb. előfordul, ez még nem elég arra, hogy az eskü helyét képes legyen pótolni.

Mindkét fogadalomban ki van emelve, hogy a z e g y h á z n a k a k a r j a t u d t á r a a d n i az illető házasságát. Igaz, erre kell törekednünk; igaz, ez az egyik közvetlen célunk. Én, ha fogadalmas volnék, úgy sem venném ezt fel. Mert az egyház bátortalanságát látom ebben, mintha nem volna az evangelium isteni erejének birtokában. Mintha feledni látszanánk így, hogy a házasságnak két oldala van, melynek egyik oldala eszményileg feltétlenül isteni és elválaszthatatlan. Isten örök, egy egyház sem örök, éppen azért akár fogadalom, akár az eskü, Isten előtt történjék, az ő nevében legyen elmondva, mert ez sokkal fenségesebb, sokkal megragadóbb, méltóságtelesebb. Aztán, az eskü, vagy fogadalom után kijelenthetjük magunk, hogy Isten és a gyülekezet előtt is meg van kötve ezen házasság. A mi különben az előbbi tényből a nélkül is önként következik.

Mióta a polgári házasság kérdése fölvetetett, gyakran olvassuk, halljuk az egyházi áldás kérését, ügyét, sat. Úgy tetszik nekem, hogy ez az egyházi áldás sűrű emlegetése nem a mi talajunkból nőtt ki. Talán, némi pápista mázzal bíró, nagy részben tájékozatlan, a napi sajtó lázas olvasásából maradt ránk. Mert mi tudjuk, hogy álláspontunkból kifolyólag, az áldással nagyon ta-

pintatosan kell bánni. Mi nem vagyunk áldozatok, nekünk külsőleg is ügyelnünk kell arra, hogy csak egy istent imádunk, s csak attól jön az áldás. Az áldás, bizonyos tekintetben, a személyiséghez is van kötve. Nagy baj lenne pedig, ha ezt némelyek feledve, ez után áldás címe alatt igen sokat áldázkodnának. Az áldást túlságosan hangsúlyozni, a katolikusoknál megjárja, de nálunk a nép természetével is ellenkezik. Éppen azért, én a mi sokszor szintelen papi áldásunkban, melytán a fogadalom erejét pótolná, nem bízom eléggé, s ez egy okkal több, hogy a föltétlen értékű, kétségtelen hatású eskü mellett emeljem fel gyöngeszómat.

Hogy eskü után, a most gyakorlatban levő rövid áldás mily megható, azt mi, működő papok, mind tapasztaltuk. Próbálom beletalálni magamat a fogadalmi kérdések utáni helyzetbe, de úgy tetszik nekem, hogy a lélek akkor oly ünnepélyes magaslatra nem emelkedhetik.

Ha mind eszményi papok lehetnének, fényes tehetséggel, tán kevesebb kifogásom lenne a fogadalom ellen. De látjuk, tapasztaljuk, hogy a legtöbben mily messze maradunk céloktól, nyomoruságos szegénységünk, velünk született természet, az élet megpróbáltatásai miatt. Ebből aztán az következik, hogy sokakat közülünk a nép nem szeret, ki nem állhat, nem respektál. Már pedig egyházunknak, s így istennek ügye, míg azon órálló helyen állunk, hiában, emberi gyöngesség, leginkább személyünkhez van kötve. Vajjon, ilyen helyeken egy pár, a polgári tisztviselőhöz hasonló kérdés feltétele, egy nem szeretett ember beszéde, áldása, fog-e kellő vonzó, kötelező erőt gyakorolni? Én kételkedem. De a nép rétegében mély gyökeret vert az eskü tekintélye, szentsége, bárki legyen is annak sáfára. Ha megtartjuk az esküt, mindenütt kevesebben fogják mellőzni az egyházi összekötést. Ismétlem hát, tartsuk meg a házasságkötésnél az esketést. E régi kipróbált bástyáról, isten nevében harcolva, szeretem hinni, hogy a győzelem jövőben is a miénk lesz.

Lajos János.
bögözi ev. ref. lelkész

A prot. püspökök miskolci javaslata.

(Vége.)

III.

As egyházi anyakönyvekről általában.

12. §. Az állami anyakönyvekről szóló 1894. évi XXXIII. törvénycikk intézkedése szerint a születések, házasságkötés és halálozási esetek közokirat hitelességü nyilvánartására ezentul az állami anyakönyvek szolgálatán, az egyház által eddig e célokra is vezetett anyakönyvek jövőre tisztán egyházi jellegűek maradnak, a mennyiben azok a hitfelekezetünk egyházközségi életében előforduló ilyenmü adatok nyilvánartandó jegyzékét fogják tartalmazni.

13. §. Éppen ezen oknál fogva, az állami anyakönyvekről szóló törvénycikk életbeléptetése (1895. év október 1. ső) után, az egyházi anyakönyvekre való felügyelet, úgy azoknak vezetését, és kezelését, valamint előforduló esetekben való kiigazítását illetőleg, a rendelkezési jog *kizárólag az egyházi főhatóságot illeti.*

Az október 1-ig vezetett egyházi anyakönyvekre vonatkozólag az előfordulható kiigazítást illetőleg, az illető miniszteriumnak eddigi határozata érvényben marad.

14. §. Ugyancsak az állami anyakönyvekről szóló 93. §-a értelmében a születési és halotti, illetőleg a házassági állami anyakönyvek vezetésének megkezdése előtt vezetett felekezeti anyakönyvek, valamint az azokból adott kivonatok továbbra is közokiratok maradván, a megnevezett törvény 94. §-ának rendelkezéséhez képest, azon törvény életbelépte előtt vezetett felekezeti anyakönyvekből közhitelességű kivonatok, az eddigi módzatok mellett kiszolgáltatni, a felekezeti anyakönyvvezetők továbbra is jogosultak és kötelesek; a miért azon anyakönyvek körül az eddigi törvényes rend és gyakorlat ezutánra is érvényben marad s különösen is felhivatnak a lelkészek az idézett törvény 94. §-ának azon büntetőjogi intézkedésére, hogy a mely felekezeti anyakönyvvezető ilyen kivonatok kiszolgáltatását megtagadja, kihágást követ el és egy hónapig terjedhető elzárással és 600 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Mindezekkel összefüggésben, tekintve azt, hogy az állami anyakönyvvezetésekről szóló törvény folyó évi október hó 1-én életbe lép, az egyházi anyakönyvek ezen év szeptember 30 án, mint eddigi állami közokiratok, lezárandók s az azokról való másolatok, ezen év október havának első felében, az illető törvényhatósághoz beterjesztendő s az ilyen szempontok szerint történő lezárása egyházi anyakönyveinknek, már csak a nevezetes forduló pont történeti feljegyzése céljából is megörökítendő anyakönyveinkben.

15. §. Az egyházi, születési, esketési és halotti anyakönyvek mellett, a áttértek, valamint a konfirmáltak anyakönyve is pontosan vezetendő. Ott, a hol már ezek eddig is életbe léptetve voltak, az e részben előirt rendszabályok szerint, a hol pedig még alkalmazásba még nem vétettek, azoknak vezetésére vonatkozólag az illetékes egyházi hatóság fog intézkedéseket tenni és rendszabályokat megállapítani.

16. §. A törvény és a jelen szabályrendelet által nem érintett eddigi anyakönyvi utasítások az ezentul vezetendő tisztán egyházi anyakönyveknél is teljesen érvényben maradnak; megjegyeztetvén itt is, hogy ugy a szokásos díj a régiebb anyakönyvi kiadványokért, mint a rendkívüli lelkési szolgálatokért megállapított stola a lelkészeket mindaddig megilleti, a mig ezen ügy a jelen utasítás 10. §-a értelmében rendeztetni nem fog.

IV

A születési anyakönyvek.

17. §. A keresztség sakramentumának kiszolgáltatására s így a keresztelekre vonatkozólag megállapított és gyakorlatban levő szertartási és kánoni törvények jövőre is teljesen érvényben maradnak.

18. §. Az 1894. évi XXXIII. törvénycikk 35. §-a aképpen rendelkezik, hogy minden gyermek születése legkésőbb a születéstől számított egy hét alatt, illetőleg, a 39. §. értelmében, a halva szülöttek, vagy szülés közben meghaltak, a legközelebbi hétköznapon az illetékes anyakönyvvezetőnél, az arra törvényileg kötelezettek által bejelentendő és ezen újabb intézkedést megelőzőleg,

már régiebb egyházi kánonaink közül is többen az újszülöttek megkeresztelését legkésőbb 8 napra a születés után elrendelik: mindezekhez képest, a szószékről történő kihirdetés útján is fel kell hívni a szülőket arra, hogy gyermekük születését idejében s minden esetre az állami anyakönyvvezetőnél történendő értesítés előtt bejelentés a lelkési hivatalnál, keresztelezés és az egyházi anyakönyvbe való bevezetés végett.

Szükséges és maguknak a szülőknek és született gyermeknek érdekében álló ez az idejében történő bejelentés, már csak azért is, mert a született gyermek a keresztségben nyervén ugynevezett kereszt vagy utónevet, az állami anyakönyvvezetőnél is csak ezen természetes rendtartás alkalmazása mellett lehetséges az állami pontos és a született gyermek családi s egyéni jogait is közelről érdeklő bevezetés.

Ily módon történvén a gyermek megkeresztelése, az egyházi és állami anyakönyvek lehető megegyezése céljából kívánatos, hogy a keresztséget kiszolgáltató lelkész rövid igazolást állítson ki arról, hogy a gyermek a keresztségben mely utónevet kapott.

Minthogy pedig az idézett állami törvény 42. §-a a kivételes esetekre aképpen rendelkezik, hogy ha a gyermek utóneve a bejelentés idejében még nem volt megállapítva, az legkésőbb két hó alatt a szülők, illetőleg gyám által pótlólag bejelentendő: ily esetben az ily hosszú időig halasztott megkeresztelésnél, megint az anyakönyvek pontos megegyezése céljából, megkívánható, hogy a keresztelezésnél jelenlevő keresztszülőknek hiteles tudomásuk legyen a már állami anyakönyvbe bejegyzett gyermeknek utónevéről.

19. §. A keresztelezési anyakönyv jövőre is az eddig egyházi törvényeink által megállapított rovatok pontos betöltése mellett vezetendő. Az egészre vonatkozólag csupán azon változtatás történik, hogy a halva szülötteknek, vagy születés közben elhaltaknak bejegyzése a halotti anyakönyvbe vezetendő be, a szükséges megjegyzések megtétele mellett.

V

Halotti anyakönyvek.

20. §. Az 1894. évi XXXIII. törvénycikk a halotti anyakönyvekről szóló fejezet 68, 70. és 73. §-aiban ezeket rendeli el

Minden haláleset, legkésőbb a legközelebbi hétköznapon az illetékes anyakönyvvezetőnél bejelentendő.

A bejelentéskor a halottkém által kiállított halottvizsgálati bizonyítvány felmutatandó és erre a megtörtént anyakönyvi bejegyzés az anyakönyvvezető által rájegyzendő.

A haláleset anyakönyvi bejegyzése előtt a temetés csak a községi előljárásság kivételes engedélyével történhetik meg.

Az idézett törvény mindezen rendeleteiből önként következik, hogy senkit sem részesíthetünk mindaddig temetési szertartásban, mig a meghaltak anyakönyvvezése az állami anyakönyvvezető által meg nem történt, s a szabályszerű anyakönyvvezés előttünk a halottkémi jegyzőkönyv és az arra történt anyakönyvvezetői rávezetés felmutatása által nem igazolatik.

Az így felmutatott halottkémii jegyzőkönyv a lelkészi okiratok között mindenkor megőrzendő. A halottnak az állami anyakönyvbe leendő bejegyzése előtt kivételesen csak a községi előjáróság engedélyének felmutatása mellett temethetünk. Ezen községi előjárósági engedély száma és kelte, a halotti anyakönyv észrevételi rovatában megjegyzendő és a lelkészi okiratok között megőrzendő.

21. A temetés szertartására, valamint a halotti anyakönyvek vezetésére vonatkozó eddigi szabályok és az egyházi felsőség által tett intézkedések továbbra is alkalmazásban maradnak.

22. §. A megholtra vonatkozó adatok, a megholtat bejelentő közlése, s a mennyiben ennek kiegészítésre volna szüksége, a felmutatandó halottkémii jegyzőkönyv szerint vezetendők be az egyházi halotti anyakönyvbe.

Ha talán akadnának a vallásnak olyan nem remélt megvetői és egyházi életünknek olyan hitszegői, a kik a temetési szertartásban nem kívántak részesítettnei: azok halálózása a »családkönyv«-ben jegyzendő meg.

23. §. Keresztyén felebaráti szeretetünk benső törvénye, de egyházi törvényeink is azt kívánván, hogy a halál nemére való tekintet nélkül, az egyszerű temetési szertartásban minden keresztyén részesíttessék, éppen erre való tekintetből, ha valamely, a mi felekezetünkhez nem tartozó halottúl saját lelkésze bármi okból megtagadná a tisztességes temetési szertartást, azt a protestáns lelkész teljesíteni, hivatva van.

Ily esetben azonban az első sorban illetékes lelkész megtagadása két tanuval igazolandó, s ezen körülmény a halotti anyakönyv »Észrevételi« rovatában, a tanuk nevének megemlékezésével bevezetendő.

Kun Bertalan,
mint az értekezlet elnöke.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1895. aug. 29.
(Vége.)

Zilahi kollegiumunk Előjárósága jelenti, hogy mult évi számadása jelentékeny összegű pénztármaradékkal zárul, kéri azon határozatának jóváhagyását, mely szerint ezen pénztármaradékból 3,000 forintot, az országos tanári nyugdíj-intézetbe fizetendő járulékok fedezeti alapjául, tőkésíthessen: Igazg.-Tanácsunk e határozatot jóváhagyta.

Ugyancsak jóváhagyást nyertek, a főtiszt. egyházkerületi közgyűlés helybenhagyásától föltételezetten, zilahi és kolozsvári kollegiumaink azon határozatai, melyekkel némely fölhajthatatlan követelések törlését mondták ki.

Dézi egyházközségünk szabályzata, melylyel a pénztárnoki tiszteletdíjat évi 200, a kebli gondnokét évi 100, a jegyzőit évi 100, és a jogtanácsosít évi 20 forintban

állapította meg, jóváhagyatott, s az egyházközség előjárósága útasított, hogy pénztárnokától a javadalomnak megfelelő tiszti biztosítékot vegye be.

Nagy-Enyedi kollegiumunk Előjáróságának kérésére megengedett, hogy a gimnáziumi konviktus költségeire ez évre 2,000 forintot fölhasználhasson.

Makfalvi iskolánk pénztárnokának azon kérése, hogy az ingatlanokban letett tiszti biztosítéka betáblázási költségeit az iskolai alap fedezze, teljesíthető nem volt.

Dézi egyházközségünk indokolt kérésére megengedte Ig.-Tanácsunk, hogy regálékártalanítási kötvényeit devinkulálhassa, s az azok eladásából befolyó vételárt, a mennyiben azt kétszeres értékű ingatlanra való betáblázás mellett elhelyezheti, maga kezelhesse. Továbbá, az egyházközség azon jelentése, hogy az 1893. évi számadás differenciáit teljesen elenyésztette, s pénztári kezelése most már a szabályoknak mindenben megfelelően történik: örvendetes tudomásul vétetett, s volt pénztárnok aá-nak a jelzett számadások terhe alóli fölmentés megadatott.

Fogarasi ev. ref. egyházközségünk tanácsa kérdést intézvéen hatóságunkhoz a zsinati törvények végrehajtása tárgyában kiadott Utasítás magyarázása tárgyában, mint-hogy a kántor-tanító választójogosultak névsorát ezen szakasz rendelkezése értelmében megállapítani nem tudta, mert ezen egyházban a közalapi illetéken kívül semmi-nemü adóval sem járulnak a hívek, illetve, kebli iskola fentartásához. Igazgató-Tanácsunk beható tanácskozás után kimondotta, hogy fogarasi egyházközségünknel a küszöbön álló kántortanító választásnál is az eddigi gyakorlat tartandó fenn, mely szerint, t. i. a választásban az összes közalapi rovatalt fizető egyházaktagok részt-vehetnek. E határozatot Ig.-Tanácsunk egyuttal elvi döntvény képpen is kimondotta, mert az egyházkerületünkben gyakorlatban lévő oly sokféle választási jogosultság szabályozása még nem történt meg s így a zsin. törv. 195 §-ában megadott engedmény alapján végrehajtandó szabályozásáig az eddigi gyakorlatot fentartani, célszerűnek látta.

A petrozsény-fejérvizi körlelkészség szervezése tárgyában Kenderessy Árpád által beadott tiltakozás tekintetbe vehető nem volt, minthogy az egész szervezési munkálat a szabályszerű formák legszigorubb megtartása mellett hajtattott végre, sőt már főhatósági megerősítést is nyert.

Magyar-Fülpösi egyházközségünk félfizetéssel szolgált fiatal lelkésze elhalván, a nyugalmazott lelkész és özvegy lelkészre részére megszabott javadalmon felül csak 167 frt. 10 kr. áll az egyház rendelkezésére, melyet, a papi állomás betöltésének sürgősségére való tekintettel, az egyházközség és egyházmegyei tanács évi 300 frt. központi segélylyel pótolatni kér. Minthogy azonban a központi segélyalapok nagymérvű lekötöttsége okán e kérést hatóságunk nem teljesíthette: utasította az egyházközséget, hogy a rendelkezésére álló 167 frt. 10 kr-terhére adminisztráltassa magát valamelyik szomszédos lelkész aá-val a kegyév lejártáig.

Ezek után, a tárgysorozat kimerítettven, az ülés bezárattott.

s. r.

TÁRCA.

Geese Dániel, és emberszereteti intézete.

(Folytatás.)

Ez alkalommal tett a pénzalap, illetőleg, hagyatéék, és pedig: a) az Intézetnek jövedelmező 10,233 v. M. frt. 22 dénár, b) az édes anyának hasznélvező 22,245 v. M. forint 86 $\frac{1}{2}$ dénár; összesen, 32,479 v. M. forint 8 $\frac{1}{2}$ dénár.

Ezen fölterjesztésre a királyi kormánysszék a pénzalap rendes kezelésére gondnokul és pénztárnokul maros-széki asz-szeszor, m.-madarasi birtokost, L. Nagy Józsefet nevezte ki, kinek Antal, Virág Dániel társával együtt, a pénzalapot 1831. márc. 1-én az a végett kirendelt Maros-Szék tiszti bizottság tagjai: Bakó Sámuel, Kakasi István, és Nagy Gergely közben-járásuk és jelenlétükben hivatalosan átszolgáltatta.

Az átadási instrumentum tanusítása szerint, ez alkalommal állott a pénzalap az egyenesen az intézetnek jövedelmező 8,527 v. R. forint 41 kr. törzstőkéből, s hátrálék-kamataiból; továbbá, az édes anya haszonélvezetére szolgáló tőke, s hátrálék-kamattal együttesen, 21,552 v. M. forint 78 $\frac{1}{2}$ dénár összegből, s a még meglevő metallumok, 406 frt. 17 kr. értékből. Ez utóbbiak az édes anyának 1832. február 19-én bekövetkezett halála után szállottak át, és csatoltattak a pénzalaphoz, a fölhasználtak levonásával.

Antal a pénzalapnak átadása, s így annak rendes folyamatba indítása után is, az intézet ügyei vezetésére 1836 ik év közepéig személyesen befolyt. Azon év augusztus havában, mint már az erdélyi ev. reformátusok rendes püspöke, székhelyére, N.-Enyedre költözött le. A honnan az után is az intézet ügyei iránt érdeklődött, s azok menetéről az igazgatóbizottmány útján értesítetett. Nagy-Enyedről 1848. november elején menekülni kényszerülvén, előbb Kolozsvárra, onnan 1849-ik év elején Maros-Vásárhelyre tette át lakását, itten végezvén be életét.

Az 1854. aug. 12-én bekövetkezett elhunytáig, az intézet igazgatásában újabban személyesen befolyt, s azon megnyugtatóban is részesült, hogy az intézet pénzalapjának gondozása még életében, 1854. február elején, addigi pénztárnok, L. Nagy József lemondásával, helyébe megválasztott fiára, Antal Ferencre, királyi táblai h. ügyvédre ruháztatott át.

Az 1854. február 12-én kelt átadási instrumentum szerint, Antal Ferencnek 89,174 v. R. forint 49 kr. pénzalap jutott kezelése alá.

A puritán és ritka becsületes jellemű Antal Ferenc, pénztárnoki hivatalát 1869. november 16-áig folytatta. Ezen napon a pénzalap kezelése, előzetes lemondásával, helyébe választott Molnár Zsigmond, h. ügyvédnek, Antal János unokájának szolgáltatót át, a ki egyuttal az intézet jogtanácsosa is lett.

Az átadási instrumentum tanusítása szerint, az Intézet pénzalapja már ekkor összesen 74,772 frt. 23 $\frac{3}{4}$ kr. osztrák értéket képviselt.

Antal Ferenc pénztárnoksága idejében érte az Intézetet azon súlyos veszteség, hogy éppen a gróf Kemény Miklós-féle 6,000 v. R. frt. törzs-tőkepenze és járulékaikért az adós ellen ó. solymosi rész birtokára 1837. évben vezetett brachialis exekució következtében tetteles tulajdonává vált az Ósiségi nyilt parancs értelmében 1848-ban felszabadult urbériségei után számára kiutalt és a kolozsvári királyi adóhivatalnál letétetett 6,250 forint pengőpénz urbéri kötvényei mint Deus ex machina, bírói végrehajtás útján lefoglaltattak és egy vagyontalan Hersch Dávid nevű felperesnek ki is adattak.

Ez a csapás az Intézetet egészen véletlenül, s az Intézet igazgató bizottmánya által kifejtett az Intézet akkori jegyzője, Erdély első jogtudósa, dr. Dózsa Elek által vezetett jogvédelem ellenére sújtotta, egy Panama-szerűleg alakult ellensúlyozhatatlan befolyású Hersch Dávid, felperes cég alatti konzorcium működése következtében, a melynek sikerült Csepi Ignácnak, gróf Kemény Miklós elleni, még 1828-ban származott illiquid és uzsorás 11,200 forint tőke és járadékai iránti követelését jogutódaitól az 50-es években megvásárolni, és ezen úgy 1848 előtt, mint azután is brachialis úton végrehajtani megkísérelt, de úgy a királyi kormányzék, valamint az interregnum idejében való bíróságok által több ízben visszatüsitott követelések felhajtásáért 1856-ban, Nádasdi igazság-

ügy-minisztersége alatt, minden előzetes per és zálogjog megnyerése nélkül, a II-ik foku végrehajtást, gróf Kemény Miklós tulajdonát tett, azonban még 1848 előtt több mások jogos birtokába jutott, az ósiségi nyilt parancs szerint tulajdonukká vált nagy-sajói uradalom, s ahhoz tartozott így oláh-solymosi rész jószágokra vezetetni, azokat elárvereztetni, vagy az azokért kiutalt urbéri kárpótlást lefoglaltatni, kiadatni, a mint az a dr. Gecse-Intézettel szemben elkövettetett. A mely egyúttal, kárpótlásai elvesztésén kívül, kénytelen volt, az általa előzetesen bona fide eladott ingatlanait az árverésen megvásárolni, előbbi vevőjének visszaadni, az evikcióból származó további megkárosítása elkerülhetéseért. A nagy-sajói uradalom fentebb érintett dobra juttatása miatt több főrangu birtokosok is érzékeny károsodást szenvedtek, más egyesek tönkre jutottak.

A dr. Gecse-Intézet, a vételár-felosztás idejében is, nem szünt meg nagy veszteségei orvosoltatását megkísérelni, 1871-ik évben a felsőbb hatóságok, bíróságok tájékozhatására készült elküldött Species facti memorandumokban, úgy ügyvédi perbeli folyamodások benyújtása által. Sikerült is ez után a Csepi-féle, recte, Hersch Dávid cég alatti, az 1828-tól kezdődő kamat és más járulékokkal a tőkét többszörösen felülhaladott igen nagy mérvű követelések kielégítésének határt szabni, és a dr. Gecse-Intézettől elfoglalt, s elvesztett összegekből 1877-ik évben a vételárból, annak felosztása bevégeztével, visszakaphatni 2,342 forint 38 krt. Az azon felüli nagyobb veszteségek az által enyhítették, hogy az intézet pénztárnoka, jogtanácsosa közbenjárásával, az Ó. Solymoson vesztett urbériségek után fenmaradt, kieszközölt végleges és tized-kárpótlásokból időközben 4,775 frt. 35 kr. az eladott korcsmajogból 600 frt. folyt be az intézet pénzalapja javára. Hasonló módon hajtattott be a pénzalap átvételekor fedezetlen maradt Benkő Ferenc-féle 1878. év végeig 1974 frt. 96 $\frac{5}{10}$ kr. követelés is az ebből származó minden hátrány és veszteség nélkül.

A 70-es években lépett életbe a telekkönyvi rendtartás s kezdették meg a telekkönyvi hatóságok egyenkint működésüket. A mi az intézetnek szerte-szélyel, különböző helyeken székel, vagy székelő bíróságoknál betáblázott követeléseit, zálogjogi elsőbbségek megóvása, ezt és biztonságáért az átkeblezést a kitűzött zárhatáridő alatt szükségessé tette és ennek eszközöléséért a pénztárnok felelősségét és teendőit jelentékeny mérvben fokozta.

A pénzalap s ügyletei növekedésével fordult elő, Molnár pénztárnoksága idejében, 1886-ban, hogy az intézet igazgatósága indokoltnak látta a felszaporodott ügydarabok előadásával, ellátásával, számadások felterjesztésével mind inkább-inkább igénybe vett intézeti jegyzőnek kezdetleges 100 frt. évi tiszteletdíját felemelni, és egyúttal a jegyzőséget azelőtt is huzamos idő óta és kiváló szorgalommal, s erélylyel viselt Bihari Sándor tanár és bizottmányi tag urat ezen előbbi működéséért e részben bonifikálni. A mi végett számára a multa való tekintettel 500 frt. oé. jutalomdíj fizettetett ki, 1886-tól kezdve jövőre a jegyzői rendes évi fizetés 300 frtra emeltetett fel.

Az intézet jegyzői fizetés szükségelt javítása azonban nem az intézet budgetje terhére, hanem a pénztárnoki, a kinevezési okmány által is biztosított javadalmazás hátrányára vitetett keresztül, ez alkalommal a pénztárnoki rendes évi fizetés egyoldaluan 600 frtra redukáltott.

Az az által közvetlen érdekelt pénztárnok a pénztárnoki javadalmazás jelzett egyoldalú megváltoztatásáról előbb akkor értesült, a mikor az az erdélyi ev. ref. egyházi igazgató főtanács, illetőleg a m. kir. belügyministerium előtt is megerősítést nyert. Az ilyképpen bevégzett tény megváltoztatását személyére nézve nem igényelhetvén, erkölcsi kötelesség-érzetből nem mulasztotta el az ekképpen anyagilag megrendített a nagy alapító által kezelési szervezetében sulypontul választott igen lényeges horderővel bíró és az ő nagy gyűlés által 1870. december 28-án változatlanul fentartott, gondnoki állásnak jövendő, az alap kinövése idejéig az intézet érdekében is szükségelt anyagi fentartatása biztosíthatása végett az igazgató kormányhoz előterjesztését, annak sajátos viszonyaival kevésbé ösmeretese tájékozhatása szempontjából is, kellő időben benyújtani.

(Folyt. következik.) Csernátóni M. Zsigmond.

Különfélek.

== **A mint már említettük, szept. 15-én** történik meg a theol. fakultás ünnepélyes megnyitása. Ezt megelőzőleg, istentisztelet lesz a belfarkas-utcai templomban, hol is főtiszt. püspök aa. fog imát mondani, Molnár Albert, theol. tanár, predikál, és a földészek énekkara fog énekelni. Háládatos szívvel borulunk le a jó isten előtt, hogy gazdag kincstárából nem vonta meg áldásait ez intézet megalapítóitól eddig, és kérni fogjuk kifogyhatatlan segedelmét a jövendőre, abban a bizonyos reménységben, hogy isten ezután sem vonja meg bővséges kegyelmét azoktól, kik az ő országának dicsőségét munkálkodják. Isteni tisztelet után, az intézet helyiségében ugyancsak főtiszt. püspök, aa. fog lelkesítő, buzdító beszédet tartani az ifjúság előtt, mely után fel fognak olvastatni a rendszabályok, a törvények, és ezzel átadják a szép intézet a gyakorlatnak, az életnek, a jövendőnek, a dicsőségnek. Hétfőn reggel megkezdődnek az előadások. Az intézetnek ünnepélyes felavatása, tudvalevőleg, novemberben fog megtartatni, az egyházkerületi közgyűlés és az egyetemes konvent színe előtt. Örvendező szívvel várjuk amaz innepélyes momentumot is; de már most sem vonhatjuk ki magunkat, ama felemelő, jótékony hatás alól, a melyet érünk e felséges institució szemlélésénél és annak meggondolásánál, hogy minő gazdag áldás fog omlani ebből nem csak egyházkerületünkre, hanem az egyetemes magyar protestáns-tizmusra. Vivat, crescat, floreat!

== **Az egyházkerületi theol. fakultás** annáleseiben meg lesz ugyan örökítve, de hát mért ne jegyeznők fel mi is, hogy az új intézetben folyó hó 10-én terítették asztalt először. A kik az internátusban az napig már elhelyezkedtek, vagy negyvenen ültek a tiszta helyiségekben, s fiatalos étvágygyal fohászokodhattak: Áld meg isten asztalunkat, ételünket, italunkat... És csak úgy elborongott lelünk: ha ez előtt negyven esztendővel mi ez áldásban részesedhettünk volna!

== **Soha sem fogunk kifáradni** azoknak ajánlásában, kik a könyörületos szívek segélyére vannak utálva. Ilyen a szolnoki egyház is, mely «Felhívást» bocsátott ki az ev. ref. egyházközsegekhez, hogy adományokkal támogassák ama céljában, hogy tizenhatezer forint adósságát törleszthesse. Ez adósság onnan származott, hogy a huszonegyezer lelket számláló Szolnokon lakó ezer kálvinista telket vett, paplakot, melléképületeket, igen szép templomot épített, melyeknek összes költsége 55,000 forintra emelkedett. Kinek jutna eszébe: hogy tán a körülményekhez képest lehetett volna szerényebb arányokban is építkezni? Jusson eszünkbe az, hogy jót tenni, erény, és keresztyénhez illő cselekedet.

== **Horváth Miklós, nagy-szebeni énekvezér,** és az állami elemi fuiskola tanítója szept. 4-én meghalt. A kicsi ember a társadalomban, ha hivatását betölti, isten előtt bizony nagyobb jutalomban részesül, mint a kit tán a világ tapsai kísérték, de a kötelesség teljesítése nélkül. Nyugodjék csendesen megboldogult atyánkfia, az ő érdemei is felíratattak a menyben.

== **Emlék-oszlop a gálya-raboknak.** A debreceni emlék-kertben, a nagytemplom és a kollegium között, már áll az a négy és fél méter magas diszes gránit-oszlop, melyet a pozsonyi vértörvényszék által 1676-ban hitükért gályarabságra ítélt protestáns lelkészek emlékére özvegy Hegyi Mihályné, született Jzsa Eufrozina urnó, saját költségén, emeltetett. Ez a buzgó, áldozatkész debreceni hölgy a ref. közalapra, szegény református lelkész árva leányok neveltetésére, és a debreceni protestáns egyetemre már előbb nagyobb alapítványokat tett. Az emlék-oszlopon bronzbú öntött gálya, mint a mártírság jelképe, nyitott biblia II. Tim. IV. 7. versével, és cserkoszoru szemlelhető. Oldolait arany feliratok borítják. Rajta a száműzött negyvenegy predikátornak, a kiszabadító Ruyter Adorján, hollandi tengernagynak, és az oszlop ajándékozójának neve. Az oszlopot szept. 21-én, a tiszántúli ev. ref. egyházkerület őszi közgyűlésének idején, innepélyesen adja át megörös végett a Csokonai-körnek, és a debreceni ev. ref. egyháznak. Ugyanekkor a debreceni prot. nők és a ref. leányiskolák megkoszorúzzák.

Hivatalos rész.

2993—1895.

KÖRLEVÉL,

valamennyi erdélyi evang. reform. kollegium m. t. Elöljáróságának.

Tudomás és nyilvántartás végett, tudatjuk, hogy a közoktatásügyi magyar királyi miniszter folyó évi augusztus 26-án, 44,264. szám alatt kelt rendelettel, kökösi Jákócs Béla (született 1874. évi augusztus hó 21-én, Seps-Szent-Györgyön), nagy-szebeni ágost. evang. főreáliskolai VII. osztályu tanulót, nyereségvágyból elkövetett csalás miatt, az ország összes középiskoláiból kizárta.

Kolozsvárt, 1895. szept. 4.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ref. püsp. mint elnök.

1009—1895.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, az udvarhelyi egyházmegyébe kebelezett dobói leány-egyházközség lévitatanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: gazdasági épületekkel ellátott lakáson kívül, 58 forint, 25 kr. értékű kepe, és kánonika-porcio haszonélvezete, és 80 forint készpénz.

Pályázati határnap: folyó év oktbr. 1. Folyamodások nt. Menyhart András, esperes aa.-hoz, Kecsetbe, u. p. Székely-Udvarhely, küldendők.

Kolozsvárt, 1895. szept. 4.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

1096—1895.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a nagy-szebeni egyházmegyébe kebelezett buzás-bocsárdi egyházközség kántortanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: tisztességes lakáson és kerten kívül, 300 forint, 32 kr. készpénz, az egyház pénztárából fizetve, és tizenkét szekér tűzi fa.

Pályázati határnap: folyó év szept. 30. Folyamodások nt. Nagy József, esperes aa.-hoz, N.-Szebenbe küldendők

Kolozsvárt, 1895. szept. 8.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXV. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1895. Szeptember 19.

38. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTOKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések *bérmentve*
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

E pur si muove.

Kopernikus, midőn először kimondotta az igazságot, hogy a föld forog, a nap pedig áll helyén: az egész keresztyén világ ellene támadt. Galileit azonban a nagyfoku ingerültség meg nem rettentette, sőt Kopernikus állítását ékesszólásával, világos érveivel be is bizonyította. A nagy férfúnak, hogy az elvetemedett gonosztevőkre mérni szokott büntetést és megaláztatást kikerülhesse, térden állva kellett az igazságot visszavonni. Azonban, meggyőződését élte árán sem akarván megtagadni, az őt elítélő obskurus papok és szerzetesek megbotránkozására, hirtelen talpra állott, szikrázó szemekkel és hallható hangon így szólt: «e pur si muove», «csak azért is forog».

Az az egyház és annak papsága, mely Galilei idejében a föld forgását meg akarta akadályozni, ma is a haladásnak legnagyobb ellensége. Tizen-nyolc százados multjára hivatkozva, földöntúli tekintélyt követel magának és egész erővel arra törekszik, hogy másoknál magasabbra helyezkedjék, de olyan alakban, a mint azt a korszellem meg nem engedheti.

Ebből származott a kultur-harc. Ennek pedig nem az állam az oka, de éppen a kath. egyház, mert a nélkül, hogy vallásos meggyőződésén alapuló mélyebb érzelmei megsértése forogna fenn, egyszerűen eddigi elméletére és egyházi jellegére hivatkozva. hadat izen az államnak, mert az életbe lépő új törvények érdekeit sértik.

Mi azonban igen jól tudjuk, hogy az államot a cselekvésre jórésben a kath. egyház által teremtett kényszer hajtotta; mégis, alkalmazott eljárása legkorrektebbnek mondható, de a végén is a lojális nem lehet biztosítéka a nyugtalankodóknak, a közcél a személyes szempontok felett áll, a kormány pedig tudni fogja kötelességét. Céltalan minden hierárkhikus akció, mert a haladó kor szelleméhez kell hogy alkalmazkodjék

minden, mi létjogot követel magának. A kor-
szakok eszméinek módosító befolyása van, az el-
mulók között egyedül változhatatlan az istenben
és a szeretet evangyéliomában való hit. A mivelt
nemzeteknél a konkordatumok ideje lejárt, a hit
és a vallás ideje sohasem jár le. Életképes nemzet-
nek ma azt tartják, mely intézményeit oda fej-
lesztette, hogy a század irányával haladhat.

Jól érzik e kultur-elv igazságát nemzetünk
vezérlő férfiai; a felelősség sulya hajtja tehát
őket a nagy alkotások mezejére.

A római katholicizmusnak hatalma, melyet
a középkor folyamán, mint történelmi szükséges-
ség szerzett, habár tekintélyes szervezete, kultu-
szának titokzatos pompája, s követelt csalhatat-
lansága által, még a keresztyén népek egy részé-
nek kedélyére a régihez ragaszkodás követke-
ztében befolyást is gyakorol, de általában a re-
formáció korátul kezdve, napjaink felé haladólag,
nimbuszából mind többet veszít, mert csökönyös
állásportján a haladás útjában áll.

A világnak ma már nem a római katho-
licizmus, hanem az egykor annyit üldözött pro-
testántizmus ad irányt, ha eszmékrül, ideálokrül
van szó.

Mióta a protestántizmus szelleme öntudatra
ébresztette a modern államokat, nem csak ad-
minisztráció, de főként nagy erkölcsi feladatok
letéteményeseinek tekintik magukat. Mi, magya-
rök, szintén körül vagyunk véve politikai, társa-
dalmi és vallásos megoldatlan kérdésekkel, de
kormányunk, hivatásának magaslatán, minden al-
kalmat megragad, hogy végre nemzetünk jó szel-
leme megtalálja a legjobbat, melyből egy boldog
hazát, társadalmat és családot alkothatunk.

Ez alatt a tridenti zsinaton restaurált katho-
licizmus vétot kiált; a protestántizmus ellenben
erélylyel hangoztatja: «E pur si muove». És ez
nagyon is természetes, mert míg a katholicizmus
öncél, addig a protestántizmus elismeri, hogy az

állam éppen úgy isteni intézmény, mint az egyház, és valamint ép testben lakozik ép lélek, úgy jól szervezett államban lakozhatik igaz vallásosság. A hatás kölcsönös kell hogy legyen, mert egy és ugyanazon polgárok boldogítása célja mindkettőnek.

Hogy a mivel államok mily nagy súlyt fektetnek az igazi vallásos hitnézet megállapodására, ennek bizonyítékául szolgál, a többek között, hogy Londonban pár év előtt egy magas tudományos színvonalon álló társaság alakult és céljául tűzte: a történelemből, államéletből, a társadalmi intézkedések köréből mindazon szempontok kiemelését és köztudatra hozását, melyek az erkölcsiségnek, felekezeti és vallási különbségek nélkül való terjesztésére alkalmasok. A felolvasások sorozata azon meggyőződésre vezetett, hogy minden komoly társadalmi munka megmérhetetlen erkölcsi jelentőséggel bír minden fejlődési irányra, és így a vallásos életre is; befoly az áldozat-készség növekedésére; azon türelem terjedésére, mely nem a közönyösségben leli forrását, hanem annak elismerésében, hogy sok út vezet az idvességhez, és a mi a hitben becses, az az indító ok és érzelem, mely isten sejtelmére eljuttat.

A vallás-rendszereket nem egy szempontból bírálták el, hanem mindegyiknek tüzetes ismerője híve adta elő tanait, elveit, rendszerét; még pedig ugyanazon teremben, ugyanazon közönség előtt, és legkevésbé sem feszélyezték magukat, egyházuk jelenéről, múltjáról, reményeiről nyíltan szólni. A nézetek tiszteletének e jelensége kiváló tanujele azon fontosságnak, melyet Anglia a vallásos kérdések tárgyalásának tulajdonit.

A művelt államok köztudatába tehát a vallásos hiten alapuló igaz erkölcsös élet szükségességének tudata átment. Így, midőn államunk is megállapítja magának a szélesebb körű munka-programmot, nem felejtkezik meg a vallás fontos szerepköréről sem, sőt segítő társul hívja, hogy együttes erővel a közboldogulást eszközölhessék.

De, sajnós, nálunk nehezebb viszonyok vannak, mint Angliában, mert itt az önzés és a hatalom kérdése még nagy faktorok. Most is azért van a harc, mert a katolikusoknak, kik tizenhét századon keresztül tetszelegtek maguknak, hogy ők a keresztyénség urai, fülökbe cseng Kolonics Lipót, protestánst irtó esztergomi érsek emlékeztetes jelmondata.

Fáj nekik, hogy a hit és lelkiismereti sza-

badtság Magyarországon proklamálva lett, mely szerint az egyházaknak csak azon mértékig jut szerepkör, a meddig tevékenységet fejtenek ki a Krisztus által kijelölt munkásság mezején.

Az átalakulás, lehet, nem fog egészen simán keresztül menni, de megnyugtathat a tudat, hogy az eszméknek az a sajátságuk, hogy átmennek az akaratba, az akaratból a tényekbe, és győzelmük biztosítására lefoglalnak minden társadalmi erőt.

A protestántizmusra most is, valamint élete reggelén, nagy szerep vár. Az, hogy megmozdítsa a maradiság kolosszusát.

Ezt várja tőle az emberiség, de ez hivatása is.

A középkori egyház uralkodása idején jelzavakká lettek: az önző érdek kielégítése a legfőbb cél; a hatalom a legfőbb jó; a gyönyörök élvezése a törekvések foglalata. És e felfordult világban alig jutott a társadalom egekig kiáltó sebei gyógyítására egy kis tapaszt, mert az egyháznak más dolga volt, mint a szeretet tényeinek gyakorlása; rengeteg vagyont halmozott össze, és ellen-értékül a nélkülözőknek a menyre mutatott.

A vész hullámai felett Luther szava hangzott: mindenki szolgálhat a maga körében és állásában felebarátjának, ha munkáját, mesterségét, iparát úgy folytatja, hogy senkit meg ne csaljon, rá ne szedjen; csekély nyereséggel megelégszik, és a munkások bérét kifizeti. Így mindenki a maga munkáját isten előtt, valóban, kedves alamizsnálkodással teheti, sat.

Kálvin is hasonló szellemben szólott: hogy jó cselekedetre bírassuk az embereket, kelle arra hatalmasabb ösztön, mint ha rá mutatunk isten igéjére; mikor arra emlékeztet, hogy a Krisztus vére által tisztítottunk meg, hogy nem a holt dolgoknak szolgálunk, hanem az élő istennek.

A felhívásokra mintegy a földből támadtak emberek, kik protestáltak az egyház-uralom, és ennek lelketlen eljárása ellen.

A reform-ügy munkába vétele mellett, a szegény-ügyet is rendezni kezdték Luther Németországon, Kálvin Genfben, úgy hogy elmondhatjuk, a szegény-ügyben azóta történt intézkedések mind ez alapon állottak elő.

(Vége következik.)

Péchy Árpád,
evang. református lelkész.

A vegyes-iskolázásról.

A vegyes iskolázásnak úgy a szülők, mint az iskolai hatóságok körében általában sok ellensége van. Ugyanazért, mihelyt két tanerő áll rendelkezésükre, elkülönítve taníttatnak, külön fiu-, és leány-iskolát tartanak fenn, s természetesen, megkivánják, hogy mindkét tanító hat osztályt vezessen. Az eredmény pedig az, hogy egyik sem vezet hat osztályt, még ötöt is csak látszólag. Huszonhét éves gyakorlat igazolja, hogy ez, egy tanító vezetése alatt, különösen falun, hol a rendes iskolázásnak ezer és ezer akadálya van, hol a huszonhét éves törvény nagy része még mindig nincs végrehajtva, kivihetetlen, s azon kevés, alig ötszázalékot tevő iskoláknál is, hol a kivételesen kedvező körülmények, s a tanító vas-akarata győzedelmeskedett az akadályokon, a tanulóknak alig nyolcszázaléka végzi be a hatodik osztályt. Mert, a tanító akár a saját tapasztalataira, akár a hivatalos óra-tervre támaszkodva, osztja be tanítási idejét, az alapvető osztály számára nem képes annyi időt juttatni, a mennyi arra multhatatlanul szükséges; minél fogva, a közepes, és még gyöngébb tehetségű gyermekek rendszeren egy, vagy két osztályt ismételni kénytelenek, s jó szerencse, ha a negyedik osztályig eljutnak tizenkét éves korukig.

A tapasztalat már bebizonyította, hogy az I-ső osztály számára heti tíz óra multhatatlanul szükséges; és pedig öt óra írva-olvasásra, kettő számtanra, kettő beszéd-gyakorlatra és énekre, s végül, egy testgyakorlatra. Ennél kevesebb idő alatt, nincsen az az ezeremester-tanító, a ki az I-ső osztály anyagát a hat éves gyermekek kilencven-százalékával kifogástalanul bevégezte egy tanév alatt; pedig, «az iskola rossz, ha a tanulók tíz-százaléka bukik». A hivatalos óra-terv az I-ső osztály számára csak heti hat órát szab ki, és pedig, írva-olvasásra kettőt, a többi tantárgyra egyet-egyet. Rendelkezésre áll tehát a hat osztályt vezető tanítónak egy nyolc-kilenc hónapos tanévben a legfőbb tárgyra, az írva-olvasásra hetvenkét óra, de miután az előgyakorlatok és szünidők két hónapot (nyolc tanítási órát) még fölemésztének, tulajdonképpen hatvanégy óra. S ez alatt a hatvanégy óra alatt meg kell ismertetni negyven különböző alakú és hangzású betűt négyféle alakban (kis betűk, nyomtatott, írott, nagy betűk, nyomtatott, írott alakja) még pedig az írás, és legalább a gépies olvasás képességével. A ki azt állítja, hogy ez a hat éves gyermekek csak ötven-százalékával is lehetséges, az nem foglalkozott az írva-olvasás tanításával soha.

Látni való tehát, hogy egy tanítótól, a mi viszonyaink között, hat osztály vezetését várni, kissé túlhajtott kívánság. Ugyanazért, ideje volna, már arról gondolkodni, hogyan lehetne a tanítót e túlhajtott követelés alól fölmenteni, a közönséget pedig megszabadítani attól a balhiedelemtől, hogy egy tanító hat osztályt vezet. A róm. katolikusok már megkísérelték, segíteni ezen a bajon egy szövevényesen revideált tantervvel, mely azonban, hogy mennyire fog beválni, azt majd a gyakorlat fogja megmutatni.

Ezeket látva, és tudva, szinte érthetetlen, hogy igen sok két tanerővel rendelkező iskolai hatóság miért ragaszkodik annyira az elkülönített iskolázatáshoz? Miért

kivánja, hogy a két tanító tizenkét osztályt vezessen, mikor a kétszer kettő is igazolja, hogy egy tanító három osztálylyal ugyanazon idő alatt két annyit foglalkozhatik, mint hattal; a midőn látja, hogy bármily akarata legyen is a tanítónak, a folyvást akadályozó körülmények nem engedik, hogy hat osztálya legyen, vagy ha látszólag megvan is, de a tantervben előirt tárgyak némelyike teljesen mellőzve van, némelyikéből pedig azt tanulja a hatodik osztály, a mit a tanterv az ötödik, vagy éppen a negyedik osztály számára ir elő? Nem sokkal helyesebb-e, meghagyni az iskolát továbbra is vegyesnek, három-három osztályt vezetettetni egy tanítóval, s így a népiskola tananyagát teljesen és biztos eredménnyel dolgoztatni fel?

Nem. Azt mondják a vegyes-iskola ellenségei, mert az elkülönítés feltétlenül szükséges az erkölcsi növelés szempontjából; azt azonban még senki sem mutatta ki, hogy a vegyes-iskola mennyivel növel erkölcstelenebb nemzedéket, mint az elkülönített.

Én édes istenem! Hiszen, ha a vegyes-iskola csak ugyan erkölcstelen nemzedéket növelne; sőt ha az erkölcsi szempontból a növelésre csak alig észre vehetőleg is hátrányos volna, úgy minden egy tanítóval bíró iskolát be kellene zárni. Inkább tudatlanság, mint erkölcstelenség!

Azt is mondják az elkülönítés barátai, hogy az olyan fiúk, a kik vegyes-iskolában tanultak, általában gorombábbak, durvábbak a női nem iránt; pedig hát, «minden nép, melynél a műveltség meghonosult, tisztelte a nőket», éppen azért nem kell a két nemet együtt növelni, megtalálja az egymást úgy is, mikor eljön az ideje; az ember-pár egymásban inkább az eszményit kell, hogy tisztelje és szeresse, a mit pedig minden nap látunk, sőt emberi gyöngéit is ismerjük, arról lassankint lehámlik az eszményi, s marad a gyarló teremtés, a kit akkor talán gyarlóbbnak látunk, mint valóban, sat. Hát, ez mind szép és igaz dolog; csakhogy az is igaz, hogy a mint mindennek a világon, úgy az idealizmusnak is határának kell lenni; mert az az eszményi, s így a valóságnak meg nem felelő felfogás később keserű kiábrándulásoknak, a családi életet megmételtyező meghasonlásoknak lehet okozója. Leghelyesebb növelés az, a mely az életet úgy ismerteti meg a gyermekkel, az ifjuval, a mint az van, s általában, annak egyetlen mozzanatáról nem szereztet a valóságnak meg nem felelő, vagy éppen ferde fogalmat. S e tekintetben, ki merné azt állítani, hogy az unio hatalmas népe, a praktikus amerikaiak nem elég okosak, vagy hogy erkölcstelenebbek volnának, mint a művelt európaiak? És lám, ezek elvből vegyesen járatják gyermekeiket iskolába, még pedig különösen a felsőbb intézetekben.

De, hagyjuk a praktikus amerikaiakat, nézzük a magunk viszonyait. Gondoljuk csak meg, hogy a mi falusi fiu-, és leány-gyermekeink az utcán, a porban együtt játszanak, a családi körben, a családi multságokon együtt jelennek meg, a mezőn a libát együtt őrzik, a patakon együtt fürödnek, egy szóval, életük minden mozzanatában vegyesen találjuk. Miért hát éppen az iskolában különítsük el őket, a hol pedig egy szakképzett nevelő gondos felügyelete alatt vannak, a hol, mint a templomban, oly szent, vallásos, és erkölcsös szellemnek kell uralkodni?

Aztán, ha az a tanító, a tanítási órák kezdete előtt fél órával a tanteremben megjelenik, a mint hogy meg kell jelennie, s már a gyülekezésnél személyesen ügyel föl, a teremben nemük szerint külön oldalon helyezi el őket, a szükség helyre külön időben bocsátja, az udvaron a tartózkodást külön helyen engedi meg, rendes utcai felügyelőket tart, azoktól társaik utcai magaviseletét pontosan számon kéri, egy szóval, úgy fegyvelmez, a mint kell: nem lehet aggodalma senkinek a növelés erkölcsi értéke felől.

Mit szólnának az elkülönített iskoláztatás barátai, ha valaki azt állítaná, hogy a vegyes-iskoláztatásnak erkölcsi előnye van az elkülönített felett? Pedig hát, olyan fajta okoskodással, a minővel ők az elkülönítés szükségét indokolják, ezt is be lehet bizonyítani. Általános ismert dolog ugyanis, hogy a leány-gyermekek már természetüknél fogva szelidebbek, engedelmesebbek, szemérmesebbek, jobb magaviseletűek, mint a fiu-gyermekek, s így már jó példájukkal is hatnak a nyersebb, rakoncátlanabb fiu-gyermekekre, míg az esetleg durva, goromba leány-gyermekeket a fiuktól való szégyen-érzet is mérsékli. A tapasztalat azt bizonyítja, hogy az elkülönített iskolában járó gyermekek, és pedig úgy a fiuk, mint a leányok, általában szabadabb szájuak, s a közönséges szemérmetlen szavakkal sokkal nyiltabban dobálóznak, mint a vegyes-iskola tanulói. És ez ismét csak természetes, mert a vegyes-iskolában a fiuk a leányoktól, a leányok a fiuktól tartanak, míg saját nemétől mindenik kevésbé szégyenli magát.

Nó lám, ki merné azt állítani, hogy ez nem így van?

Igen sok eset van, hogy a midőn három tanerő áll rendelkezésre, egy tanítóra, rendszeren a gyöngébb nőre, rábizzák a hat leány-osztályt, a más kettőre a hat fiu-osztályt. Nó, ez aztán még sokkal indokolatlanabb eljárás, mint az előbbi. A hol ugyanis három tanerőt állítanak be, ott a tankötelesek száma legalább is száznyolcvan-kétszáz; ennek fele, sőt igen sok esetben felinél is több, leány. A túltömöttségen tehát a tanerő-szaporítással csak a fiu-iskolában segített az iskolai hatóság, mert a leány-iskola éppen olyan zsufolt marad, mint eddig volt, s hozzá még a szegény leány-tanítónak a helyzetét is kenyessé tette, mert az a legnagyobb erőfeszítéssel sem képes, olyan eredményt mutatni fel, mint a kollégái. A közönség pedig nem kutatja az okát, hanem egyszerűen ráüti a «gyenge tanító» bélyeget, a mi az önérzetes embert nem csak az állásával, de az életével is elégedetlenné teszi.

Leghelyesebb, ilyen esetekben, az I-ső és II-ik osztályt vegyesen egy tanítóra bizni, a négy felsőbb osztályt pedig, ha úgy tetszik, elkülönítve jártni. Így aztán a kecske is jól lakik, a káposzta is megmarad, s a tanerő-szaporítás célja is eléretik, mert a zsufolás teljesen elenyészik. A ki még az I-ső és II-ik osztály, illetve, a hathét éves gyermekek vegyes-iskoláztatásának erkölcsi értéke felől is kételyeket táplálna, az megnyugtathatja magát azzal, hogy az óvodából az iskola I-ső osztályába egyetlenegy lépés van; az pedig, hogy az óvodába elkülönítve jártassák a gyermekeket, még senkinek sem jutott eszébe.

Látni való ezekből, hogy teljesen elkülönített iskoláztatásnak csak ott van helye, a hol négy, vagy több tanerő működik; s az az iskolai hatóság, a mely két, vagy

három tanerővel rendelkezik, igen helyesen teszi, ha meghagyja az iskolát vegyesnek, mert így teljes és biztos eredményt ér el, míg az elkülönített iskoláztatással az eredmény részleges és kétes értékű marad, a nélkül, hogy az állítólagos erkölcsi előny felfedezhető volna.

Nemes Sándor,
néptanító.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1895. szept. 8.

Elnökölt főtiszt. Szász Domokos, püspök aa. Jelen voltak: dr. Kolozvári Sándor, elnökhelyettes, dr. Vályi Gábor, Domokos Antal, Herczeg Lajos ig. tanácsosok, Parádi Kálmán, tanügyi előadó, Márkus János titkár, Maksay János, számvevő, dr. Deák Albert, ügyvéd, és Kádár János, s. titkár.

Az ülés megnyitása után, szokás szerint felolvasztatott az ülésen kívül elintézett ügydarabok jegyzéke s az ismertetett intézkedések megtétele jóváhagyó tudomásul vétetett.

Nagyenyedi Bethlen-kollegiumunk előjáróságának a theologiai helyettes-tanárok alkalmazása tárgyában tett fölterjesztése olvastatott föl a napirend során első helyen. A fölterjesztésben ugyanis köszönettel tudomásul veszi az előjáróság dr. Bartók György és Szécsi Ferenc lelkész aainak egy évi szabadságolását s helyettes-tanáruul történt alkalmazásuk jóváhagyását, de azok javadalmazása tekintetében kéri Ig. Tanácsunkat, hogy a rendkívüli körülményekre való tekintettel részükre a teljes tanári javadalom folyósítása engedtesse meg. Igazgató-Tanácsunk azonban e kérést nem teljesítette, hanem előbbi határozatának ide vonatkozó részét fentartva a helyettesítők javadalmát az eddigi gyakorlatra, s jelesen néhai Józsa Zsigmond theol. helyettes tanár alkalmazására való hivatkozással, mindkét helyettes-tanárra nézve évi 720 frt. készpénzben 16 méteről tüzfában és 160 frt. lakbérilletményben állapította meg.

Kolozsvári kollegiumunk indokolt előterjesztésére, Bagothai Sámuel tanárjelölt aa.-fiának ideiglenes kiegészítő tanerőként történt alkalmazását Ig.-Tanácsunk jóváhagyta.

Szilágy-szolnoki egyház-megyénk tanácsának kérésére az ujnémeti desolált egyház-község nehezen kezelhető, s majd mitsem jövedelmező földbirtokának eladása engedélyeztetett.

Ugyancsak szilágy-szolnoki egyházmegyénk azon kérése, hogy Ig.-Tanácsunk a lelkészek által elveszítendő stola-jövedelmek kárpótlása tekintetében a kormánynál lépéseket tegyen, eredménytelenül visszaadott, mert ezen ügy rendezését az egyetemes konvent vette kezébe, s így egyházkerületünk részéről külön intézkedéseket tenni, ez idők szerint célszerűnek nem látszik.

Alvinci egyházközségünk azon határozata, mely szerint a nyugalmazott és fungens lelkész között a papilak használatát szabályozta, ily alakban jóváhagyható nem volt, hanem tekintettel azon folytonos kellemtelenségre, mely a papi lakás közös használata miatt ott évek óta fenforgó: utasította Ig.-Tanácsunk az egyházközséget, hogy az egész új papi lakás használatát engedje át a fungens lelkész részére, s nyugalmazott

lelkész-át az általa jogszerűen élvezett régi papi lakás bérének megfelelő összeggel kárpótolja, illetve, a régi papiházat, kellően kijavítva, bocsássa rendelkezésére.

Magyar-nagyszombori gazdatisztünk azon előterjesztése, hogy a nagymási kör regále-bérletét hatóságunk vegye ki, tekintetbe vehető nem volt, mert erkölcsi testületnek ily költséges utánjárást és ellenőrzést igénylő üzlettel foglalkozni, alig lehetséges. Egyebekben gazdatiszt-ának a gazdaságra vonatkozó jelentése tudomásul vétetett és egyuttal titkár és számvevő-ái megbizattak a számadások lezárása, leltári tárgyak számbavétele s az ezzel kapcsolatos intézkedések megtevése végett a helyszínen való kiszállással.

A deési egyházközség a néhai lelkészei által éveken át szabálytalanul vezetett anyakönyvek rendezési ügye több rendbeli egyháztanácsi és főhatósági intézkedés dacára sem lévén sikeresen megoldva, Igazgató-Tanácsunk alapos tájékozás szerzés végett, ugy a régi, mint a másolt anyakönyveket förendelte, s ezekből sajnosan győződött meg arról, hogy a néhai Kovács Sámuel a. által készített másolat teljesen hasznavehetetlen és e mellett az eredeti anyakönyvekben is oly kijavítások foglalnak helyet, melyek a hiteles kiadványozást csaknem lehetetlenné teszik. Ennélfogva elrendelte Ig. Tanácsunk a másolt anyakönyv használaton kívüli helyezését s mert az egyházi uton leendő rektifikálásokat a közokt. miniszter úr időközben kiadott rendelete megnehezítette, fölirt a miniszteriumhoz, intézkedést kérve a rektifikálásokról mikéntjére, nézve.

Végül, a theol. fakultás felszentelési ünnepélyének rendezésére, főt. Szász Domokos, püspök a. elnöklété alatt, Szász Gerő, dr. Kolosvári Sándor, Konessey Béla, dr. Vályi Gábor, Herceg Lajos, Márkus János és Kádár János a. által álló bizottság küldetett ki

Ezzel az ülés bezáratott.

r. s.

Az egyházmegyékből.

A kolozs-kalotai egyházmegyékből.

A király-város Bánffy-Hunyad a kolozs-kalotai egyházmegye papságát fogadta vendégeül szept. 11. 12. és 13-ik napjain. A földi haza őrei és harcosai előtt, az anyaszent. egyház és a mennyi haza harcosai és őrei vonultak be a kies városkába, hogy számot adjanak egy évi sáfárságukról, Erről a sáfárságról, illetve, a közgyűlés főbb mozzanatairól akarok én is most, igen röviden, beszámolni.

A közgyűlést 11-én házassági törvényszék és Papi Értekezlet előzte meg, kapcsolatosan gyámintézeti gyűléssel.

A házassági törvényszéken alig került elő néhány per, melynek mindenike a főtörvényszék elé fog felterjesztetni. Ezzel a gyűléssel a házassági törvényszékek működése egyszer s mindenkorra véget ért. Elnöklő esperes ebből az alkalmából igen magasztos és szép beszéddel rekesztette be az ülést, kiemelve, hogy az új törvényekkel ugyan megszabadul a papság egy csomó kellemetlen ügy tárgyalásától, de egyszersmind szétszakadt egy kapocs is, mely a híveket az egyház testéhez kapcsolta. Mert elvégre, mégis csak hatalom és fegyver volt ez az egyház kezében, a melylyel tudott hatni a népre. Jövőben más érintkezési pontokat, más kapcsolatot kell keresnünk, hogy az összeköttetés továbbra is fennmaradjon. Az sem hagyható figyelmen kívül, hogy az új törvénykezési eljárás kezdetével igen jelentékeny jövedelemtől esik el a papság. Ki fogja ezt kárpótolni, és mikor?

Gyám-intézeti gyűlésünk megállapodásai körül-belől ezekben foglalhatók össze. Az eddigi köztudat szerint, az egyetemes gyámintézeti szabályzat életbe lép a jövő éjében. Ezt tekintve, mivel az új intézetnek minden pap kötelezett tagja leendő, kimondá gyámintézetünk, hogy annak életbe léptével új tagot nem veszünk fel és a tagsági díjat leszállítjuk 10 frtról 3 frtra. Annak idején, mikor majd segélyezendő özvegy és árva nem lesz, a gyámintézet összes vagyona a kolozs-kalotai egyházmegye papságára száll, oly céllal, hogy annak jövedelméből munkaképtelenné vált, elemi csapásokkal sújtott papok gyámolittassanak. Ezen megállapodások minden vita nélkül jöttek létre, oly záró határozattal, hogy míg a tagok száma tízre lepad, addig azok kezelik az intézet vagyonát, s vezetik annak ügyeit, azután pedig az egyházmegye papsága.

Papi Értekezletet a két kör papsága együtt tartott. Ez elnöki megnyitóval kezdődött, melyet Deési Gyula esperes mondott, találóan mutatva rá azokra a gyakorlati kérdésekre, melyek jövőben a papságra várnak. Sajnos, azonban, hogy azok közül a gyakorlati kérdések közül keveset vitathattunk meg, annyira igénybe vette időnkét az egyházmegyei tanácsnak egy pár javaslata, melyeket az új egyházi törvények értelmében alkotott, és esperes a. bizalmas megbeszélés végett az Értekezletnek szintén bemutattott. Ezekről a javaslatokról alább, a közgyűlés tárgyai között emlékszünk meg. Ezen Papi Értekezlet vette számba a kör értekezletek működését. Mindkét kör egy-egy alakuló és egy-egy rendes gyűlést tartott és pedig látható szép eredménnyel, úgy hogy a további összejövetelük elébe jó reménységgel nézhetünk. Ezután Csűrös József, n.almási pap tartott egy talpra esett felolvasást a mai kor realistikus irányzatairól, hangsúlyozva, hogy ezekkel szemben az igaz és helyes irányt a Jézus Krisztusban találhatjuk fel, a kit a ki követ, nem jár sötétségben, hanem vele lesz a világunk világossága. A míg ez véget ért, az idő annyira előrehaladott, hogy Vályi Elek sokat ígérő felolvasását nem hallgathattuk meg. De, a mi késik, el nem marad. Végezetül, kimondá Értekezletünk, hogy az egyházmegyei papi könyvtárt megalapítja, és könyvtárnoknak Péter Károly gy. monostori lelkészt ajánlja, kit a közgyűlés erre a tisztre meg is választott. (Folyt. következik.)

TÁRCA.

Geese Dániel, és emberszereteti intézete.

(Vége.)

Felfejtve abban azon az alap és ügyletei növekedésével folyton fokozódó munkakört, körültekintést, felelősséget, a mely nem csak az intézet pénzei egyszerű bevétele elszámolásából áll, hanem annak az intézet, valamint a felek megterhelése nélküli behajtása, továbbá a bevett pénzek állandó és biztos újabb elhelyeztetése, valamint az intézet szabályai szerint kisebb összegekben számos különböző

törvényhatóságokban lakozó egyeseknek kiadott kölcsönök biztonsága felett állandóan örködni és a mostani telekkönyvi rendtartás és végrehajtási törvények értelmében előjövő, a jelzálogul szolgáló ingatlanoknak más későbbi hitelezők által való megterhelése, elárvereztetése eseteiben és folytan az intézetre nézve előállható megkárosodást elhárítani, megelőzni. A miknek elintézéséért s a felekkel való állandó érintkezés megtehetéséért nemcsak minden ideje igényeltetik, hanem a végett irodatartás és más az intézettel szemben nem érvényesíthető, így fizetéséből fedezendő kia-

dások az utóbbit kimerítik, fennállhatását problematikussá teszik.

A folyton résen levő, ovatos, a felekkel való érintkezésben kiméletes, bizalmat ébresztő alkalmazkodás tartotta fenn és mozditja elő az intézet kölcsön-ügyleteinek az időközökben felszaporodott más erkölcsi, vagy nyereszkesedésen alapuló több és jól fizetett személyzettel rendelkező, osztalékot nyújtó pénzintézetekkel szemben való versenyképességet, teszi egyúttal könnyebbé, elviselhetővé az önzetlenül működő igazgató bizottság terheit.

A felemlítettekre való tekintettel szabályozta Gece is alapja gondnokának, kezelőjének javadalmazását, párhuzamosan annak és ügyletei növekedésével, a fennhatóság is később annak analogiájára a befolyó kamatok után tíz százalékos módosítást állapította meg.

Ezen eddigi gyakorlat szerint is, eltekintve a súlyosabbá vált életfentartási viszonyoktól, az intézet pénztárnokai, az alap és ügyletei fejlődéséhez arányosítva, oly mérsékelt javadalmazásban részesültek, hogy csak más anyagi állásnak, foglalkozásnak, így önmegtartózkodás által voltak képesek kötelességeiknek megfelelni azon különbséggel, hogy az a kezdetben csak mellék keves-, utóbb, a pénzalapnak kifejlődésével pedig minden időt igénybe vevő nagy felelősséggel egybekapcsolt fő elfoglaltatást foglal magában. Külön megjutalmaztatásukért sem nem folyamodtak, sem azokban nem részesültek, a mint más, időnkben az előnyösen fizetett nyugdíjjal is ellátott, úgy köz-, mint magán alkalmazottaknál napirenden van, eszközök helyett magukat célnak nem tekintvén.

Jutalmuk volt, hogy kötelességük teljesítésével, az igazgató bizottság bizalmát kiérdemelték, a reájuk bizotokról híven elszámolhattak s az alapító magasztos intenciói elősegítésének eszközei lehettek.

Tehtettél tovább arra, hogy az igazgató bizottság nemcsak kezdet óta, hanem azután is a pénzalap s annak ügyletei kifejlődésével mind inkább terhesebbé vált felvignyázatok, áldásos működéseket hitbizományi kegyeletről legkisebb javadalmazás nélkül folytatták és folytatják, magyarázható ki, hogy az intézet kezelésére fordított összes költségek, a pénztárnoki és jegyzői fizetések beszámításával, 1892. év végén, az azon évről vezetett számadás erre vonatkozó tétele tanúsítása szerint, 1519 frt. krt. tett, a mikor a pénzalap 242,000-en felül álló értéket képviselt.

A jelzett 1870. év végén megtartott öt nagy gyűlés a pénzalap ügyei állását tüzetes megvizsgálás tárgyává tette, azt rendben, híven kezelve, dicséretesen elismerésre méltónak találta, annak igazgatási, kezelési rendszerét illetetlen fentartotta, és az alapító óhajának megfelelően, az évenként bejövő kamatok egyhatod jutalékát 1871. január 1-től kezdve az m.-vásárhelyi ev. ref. tanodának segélyezésére kiadatni határozta, valamint elnöke, legid. gróf Teleki Domokosnak, a jótékony terén is kivált főurnak, ez alkalommal az intézet alapjára tett 500 frt. kegyadománya által indítatva, hasonló cél eléréseért az ország dús gazdag egyház fejedelmeihez, több ismeretes főrangú és előkelő egyesekhez, egyletekhez felhívást intézett.

Mely felhívás következtében még az alább részletezett adakozások folytak be:

B. Siaguna András, g.-keleti metropolita részéről 10 frt. M. Domokos Antal, törvényszéki elnök, 10 frt. T. Péterfi

Pál, orvos, 15 frt. T. Csiki Márton, földbirtokos, 52 frt. 50 kr. T. Dósa Lajos, 150 frt. A m.-vásárhelyi takarékpénztár, 200 frt. Összesen: 437 frt. 50 kr.

Ezen összeghez számítva a gróf Teleki-féle fentebbi 500 frtot, kitétszik, hogy az összes 937 frt. 50 kr.-búl álló összegben kívül, az alap, a Gece által 1820-ban elhelyezett 2000 V Rfrt. illetőleg, 6000 V. Rfrt kötelezvényekben levő törzs tőkepénzekből s a más hagyatéki vagyonának, a több rendbeli jótékony hagyományok törlesztésével s édes anyja halála után fenmaradt részéből állott elő és már 1890. év végével az alapnak felét, azaz, a félmilliót túlhaladta.

Molnár pénztárnok és jogtanácsos állásáról még 1891-ben bejelentett s 1892-ben elfogadott lemondása után, a pénzalap kezelését 1892. december 11-én tényleg átadta a helyébe megválasztottnak.

Az átadási instrumentum s az 1892-ik évi végleges s a legfelsőbb hatóság által is helybenhagyott pénztárnoki számadás tanúsítása szerint, ezen alkalommal állott a pénzalap:

1. Bekebelezett kötelezvényeken alapuló kamatozó tőkepénzekben, kamat hátrálékban, s más követelésekben, egy pénztári készpénz-készlet maradványban, összesen 242,715 frt. 35 kr. 2. Ingatlanok értékében, középszámítással, 800 forint. Összesen, 243,515 forint, 35 krajcár.

Ezen cselekvő álláson kívül, az alapítónak akarata és a nagy gyűlésnek ezzel öszhangzó határozata következtében, kiszolgáltatót a m.-vásárhelyi ev. ref. kollegiumnak 1871. január 1-től évenként befolyt kamatok egyhatod rész jutalékba, összesen 30,564 frt. 94 kr. segélyezésül.

A 80-as években az igazgató bizottság ny.-szt.-imrei Tamási Ferenc és Albert intézeti adósoknak, az ellenek más és számos hitelezők által vezetett és megtartott árverésen, követeléseit fedezéseit fedezéseül megvett, s azután értékesített ingatlanait árából fentmaradt tiszta nyeresémet, a tönkre jutott nevezett adósok kérelmekre, irgalomból nekik juttatta vissza.

Eképpen, Antal püspök s családja tagjai közvetlen és szakadatlan befolyásuk, közreműködésük következtében, a pénzalap 1892. december 11-én 243,515 frt. 35 kr. értékre emelkedett, segélyezésre pedig kiadatott, az alaptól kiszakított 30,564 frt. 94 kr. illetőleg, 600 frt. így összesen, 31,164 frt. 94 kr.

Nem is Antal püspök családján mult el, hogy küldetésének teljesen eleget tegyen. Unokája lemondásával, déd-unokája, néhai Bodolla Sámuel püspök unokája dr. Bodolla Ferenc ügyvéd ajánlkozott és folyamodott a pénztárnokságért, dédatyja eméke és az intézet nemes intenciója iránti kegyeletről. A ki fiatal koránál és tehetségeinél fogva hivatott volt a már fölnevekedett és gyorsan az egy millióra jutó alap életbe léptetését s annak befejezését eszközölni, a mit a dédatyja megkezdett.

A fentebbiekben felsorolt tények azt is feltárják, hogy az intézet pénzalapja kisebb forrásból eredett, azaz, évtizedek változása és rázkodtatásai között nem apadott ki, nem kallodott el, mint annyi más, sokkal nagyobbak, jelentékenyebbek, hanem mind inkább növekedve, halad céljai felé, mint a jó cselekedet, a melyen isten áldása nyugszik.

Annak alkotói, a két valódi nagy ember, nemes emberbarát, a kik az életben is egymás mellett, egymást kiegészítik.

szítve, cselekedték a jót, e jótékony forrást fakasztották, elhunytok után is, a m.-vásárhelyi ref. temető cintermében egy más közelében domborodó sírhalmok alatt alusszák az igazak álmát.

Csernátoni M. Zsigmond.

*

Függelék. Antal püspök életének s áldásos működésének nevezetesebb eseményei »A Nagy Papok Életrajza« című Budapesten 1877-ben megjelent műben tüzetesen ismertetve lévén, fölvett jelen tárgyunkkal egybefüggőleg, még annak felemlítésére szorítkozunk történelmi szempontból, hogy becses kuforrásul és közhasználatul Antal irta meg és nyomatta ki N.-Enyeden 1840-ben dr. Geccsének életrajzát, ember-szereteti intézete alapítvány-levelének telytartalmu szövege melléklésével és hogy ő személyileg is számos tagból álló családja iránti, az emberiségből kifolyó és bölcs gondolkozása terhei mellett, a m.-vásárhelyi ev. ref. kollegium segélyezésére 1844. évben 500 frt., s 1847. évben ujabban 1000 vt R. frt. készpénzt adományozott, az oláh- és magyar-déllői ev. ref. iskola-tanítók fizetésének gyámolítására pedig évi járadékokat hagyományozott, a mely községek közül az elsőben született, s az utóbbiban nyerte első iskoláztatását. Közérdekű jótékony-sága nagyobb mérvű gyakorlásában, a mint előbb is érintettük, N.-Enyednek és Boros-Bocsárdnak 1848 vége felé s 1849. év elején kirablása, elhamvasztása, lakóinak tömeges lemészárlása következtében gátoltatott, mely alkalmakkal a jelzett községekben volt jelentékeny értékű összes vagyona áldozatul esett.

Az oláh- és magyar-déllői ev. ref. tanítók fizetése növelésére rendelt évi járadékok legatum biztonságáért lekötés végett kijelölte nevezett helységekből levő birtokához tartozó egy pár épületet belső telkét s azok tulajdonosait, jogutódait kötelezte a fizetések teljesítésére. Ezen kötele-ségnek, hozzá méltó fia, az orvosi tudomány gyakorlata terén, ugy a közművelődés társadalmi előhaladás mezején kiváló érdemeket szerzett, köztiszteletben és szeretetben állott, a m.-vásárhelyi ev. ref. egyház és kollegium főgond-noka, ez utóbbi minőségében huzamosabb időn át a dr. Geccse-intézet igazgató bizottmány elnöke, a városi s az ottan levő országos kórház fő orvosa, kir. tanácsos, dr. Antal László, mint a család megbizottja, 1884. év végén be-következett haláláig híven eleget is tett.

A jelzett legatum fenmaradása ez idő után megren-dült, kétséssé vált, egyfelől az illető egyházi előjáróság gondatlansága miatt, a mely a telekkönyvek behozatala alkalmával elmulasztotta annak jelzálogjogi hízosítását, más-felől az ingatlanok örökösödésében beállott változások s oly idegenekre áthárolások következtében, a kik hajlandók nem voltak, a kötelezettséget tovább teljesíteni. A legatum ezen válságos állapotában néhai nagyatyja emléke és intenciója iránti kegyelet által vezérelt, Molnár Zsigmond ügyvéd műkö-désének sikerült, örökös társai egy része önkintes hozzájárul-ásával, valamint a hozzájárulást megtagadott idegen tulaj-donosok jutalékainak sajátjából való megvásárlásával, a jelzálogul kijelölt s az évi fizetési járadékok tőkét jóval felülhaladó és annál értékesebb belsőségeket, az illető ev. ref. egyháznak több évekkel ezelőtt, azok minden terhelte-tése nélkül, tetteles birtokukba átadni, az azokra vonat-kozó tulajdonjogok átruházása telekkönyvi bekebleztetésének eszközlésével »Antal János püspök alapítványa« cím alatt. Abban is lényegesen befolyt és elhatározólag előmozdította, hogy a m.-dellői ev. ref. egyháznak papi fizetése javadal-mazására a nevezett községben nemesi jogon birt és ötlet is jelentékenyebb mérvben érdekelt italmérsi regále jogért kiutalt állami kárpótlás egyhatod része kiadatott s hogy ugyanazon községben közelebb keresztülvitt tagosítás alkalmával a birtokosság beleegyezésével a nevezett egyháznak egy pár hold első osztályu szántó külön tulajdonába, és a tagosítási költségekből fenmaradt egy pár száz forint az ujonnan épült templomának orgonája felszerelési költségei fedezésére jutott.

Cs. M. Zs.

Különfélék.

== **Az egyházkerületi theol. fakultás** megnyitása folyó hó 15-én megtörtént. Lapunk olvasói tudják, hogy a főla v a t á s n ó v e m b e r b e n l e s z a z e g y h á z k e r ü l e t i k ö z g y ű l é s, és az egyetemes konvent jelenlétében, és hivatalos szente-sítésével Ez a mostani innepély csak azt jelentette, hogy e nagy hivatásra predestinált intézet belépett a magyar kul-túra élő szervezetébe, és megkezdte működését. Az innepély teljességgel méltó volt ama nagy feladathoz, melyet ez isko-lának meg kell oldani. A belső-farkas-utcai templom szí-nültig volt megtelve azzal az intelligens közönséggel, a mely minden nagyot, és szépet lelkesedéssel támogat. A föld-mivesek énekkarának szépen előadott éneke után, főtiszt. püspök, atyánk-fia imádkozott buzgón, hittel, hálát adva az elvett áldásokért, és segedelmet kérve a jövendőkre. Az után, Molnár Albert, volt m.-vásárhelyi pap, most theol. tanár tartott egyházi beszédet azzal a közvetlenséggel, jól eső és felemelő idealizmussal, mely szárnyat ad a léleknek, kibékít a földdel, mert föltárja a menyországnak kapuit. Isten-tisz-telet után, a theol. épületbe vonult a díszes közönség, ho-lott Szász Domokos, püspök, aa. emelkedett szellemű be-széddel aposztrofálta az intézet célját, rendeltetését, és azt a hivatást, mely az ifjuságra vár, és a melyet igen könnyen megoldhat, ha erős hittel, kitartással, és a cél iránt való lelkesedéssel veti magát a munkára. Ez után fölolvastattak az általános jellegű rendszabályok, és az ifjuság erőteljes éneke után, be volt fejezve a szép innepély, mely egy szá-zadokra kiható eredménnyel biztató intézetnek volt meg-keresztelője. Még itt-amott, mindenütt foly a szorgalmas munka, a díszítés, a csinosítás; de ez már csak a szerető szív gondossága, mint a menyasszony mirtusz-koszoruján igazít egyet az édes anyai kéz, a féltő figyelem, hogy ne hiányoz-zék semmi, hogy teljes legyen a gyönyörködés. Bizony, teljes. Nincsen, nem lehet olyan elfásult szív, olyan, az előhaladás törvényeivel összeütközésbe jöhető értelem, melyet belső meg-elégedéssel, és az öntudatot büszkeséggel felemelő megnyug-vással ne töltene be e szép, magasztos alkotás, mely méltó dísze, sőt dicsősége az erdélyi ev. ref. egyházkerületnek, és »aere perennius monumentuma« azoknak, kik megteremtésén fáradoztak, megértve az előhaladó század szel-lemi követelményeit. Dicsőség legyen a magasságban istennek!

== **Az egyházkerületi theologiai fakultás tanári** kara működését tulajdonképpen már szept. 12. 13. és 14-én megkezdte, a mennyiben e napokon állotta ki a vizsgát a leendő papoknak az a része, mely alapvizsga, vagy lelkészi első, avagy lelkészi második vizsga letelésére volt köteles. Alapvizsgát tettek haton; lelkészi első képesítőt öten, és lelkészi második képesítőt tizenketten. Renden kívül érde-kesek voltak e vizsgák. Szemben állott egy bokor ifju ember, kik más intézetben, és más emberektől nyertek oktatást, egy oly tanári karral, mely ismét más levegőn szivta magába a tudományt. Oly érdekes problema volt, mely gondolkozóba ejtett: nem volna-e jó, ezt átvinni a gyakorlati életbe? Akkor tűnnék ki valóban a tanításnak és a tanulás eredményének átlaga. Akkor az egyéni kvalifikációnak oly biztosítékai tű-nének elő, melyeket a valóság aztán soha meg nem hazud-tozna. Ám, hagyjuk most ezeket. Reméljük, fog találkozni valaki, a ki ez eszméről is gondolkozni fog. Abba az iz-léstelenségbe sem elegendünk, hogy a jelesek, vagy csak elégségesen képesítettek néven nevezzük; elégnek tartjuk megemliteni, hogy a vizsgáló bizottság a bemutatott ered-ményt elfogadta és mind a huszonhárom ifju képesítettnek nyilvánított azon a fokon, a melyre jelentkezett. Csupán azt kívánjuk megjegyezni, hogy az új tanári kar ez alka-lommal a tudás minimumát is elfogadta, a mi máskor, kétségen kívül, a dolog rendje szerint is, máskint lesz.

== **A debreceni csata befejeződött.** Szomorú dolog volna, ha egy nagy protestáns egyházban nagy érdeklődést nem keltene egy betöltendő papi állás. Sőt inkább. Egye-nesen elvárjuk, hogy élénken nyilatkozzék a buzgóság, az élő hit és fermentálódjanak az égiek után szomjuhozó lelkek.

Hanem, a mi Debrecenben folyt egy pár hónap óta, az már nem volt vigasztaló látvány, sőt egyenesen dísztelen volt. Jogunk nem volt, és izlésünk is eltiltott attól, hogy azzal foglalkozunk, a mivel telve voltak a lapok, hogy pártok küzdöttek egymással szemben, részint az orthodoxia, vagy a modern tudományos felfogás szempontjából; részint politikai párttekinetektől; sőt még a lokal. ariozmus is emelgette szárnyait. Nó hát, ennek is vége lett. Folyó hó 15 én megtörtént a választás, és Könyves-Tóth Mihály helyére, hatodik debreceni papnak megválasztott, sárospataki theol. tanár, Mitrovics Gyula, 395 szelöbbséggel. A debreceni egyház érdeke és magas méltósága, és Mitrovics Gyulának kora, tudományos reputációja, eddig is betöltött illusztris pozíciója, és higgadt temperamentoma mind biztosíték, hogy a választók, és a választott megtalálták egymást. Gratulálunk!

= Az ördögkút-vidéki körlelkészségben élő magyarok, rang-, és felekezeti különbség nélkül, igen szép tanujelét adták e nyár folyamán egyházas, buzgó szelleműeknek. Június 3-án a vármezői, augusztus 11-én az ördögkúti ev. ref. egyház javára rendeztek táncmulatságot. A szép erkölcsi siker mellett, mindkettőnél megvolt az anyagi siker is, a mennyiben az előbbi egyház 65 frt. 50 kr. az utóbbi 65 forint tiszta jövedelemhez jutott. Nem csak a hivek, de általában az egész vidéken élő magyarság jelét adta ez által e nem régen alakult, fejlődő egyházaink iránti meleg érdeklődésének. Sok lenne e rövid tudósításom szűk keretébe mind befoglalni azoknak neveit, kik a szent ügy érdekében, szivesek voltak meghozni áldozatukat, de mégis, nem hagyhatom elismerő megemlítés nélkül azt az igazán páratlan, nemes lelkületre valló indulatot, melyet tekint.

Lázár Ferenc úr és neje, bárha katolikások, ördögkúti egyháznak iránt, mint megalakulásától kezdve folytonosan, úgy most is kegyes áldozat-tételükkel bebizonyítottak; nem különben Zilah város közönsége és annak derék, intelligens ifjúsága által ugy a mult, mikint most is tanusított áldozatkészségét, kik, élükön dr. Petri Mór, kir. tanfelügyelő és dr. Kaizler György, főszolgabíró urakkal, az ördögkúti mulatság rendezését szivesek voltak magukra vállalni, s ez által annak sikerét előmozdítani Fogadják egyenkint és egyetemben a szent ügy érdekében meghozott szives áldozatukért a tisztelt felülfizetők, résztvevők és fáradozók, mindkét egyházzam nevében hálás és forró köszönetemet. Ördögkút, 1895. szept. 11. Kusztós Gyula, ev. ref. körlelkész.

= Ezer év meseköltése. Benedek Elek nagyszabású könyvéből, az egyelőre öt kötetre tervezett Magyar Mese- és Mondavilágból, tudvalevőleg már megjelent a harmadik kötet. Most már a negyedik kötet füzetei jelennek meg egymásután s így bizonyos, hogy a milleniumra megjelenik mind az öt kötet, Legutóbb 5 füzetet kaptunk egyszerre (29-33), tele szebbnél szebb mesékkel és mondákkal, melyeket Benedek az ő páratlan mesemondó talentumával oly megkapóan mesél el, hogy nemcsak a gyermekvilág, de a nagyközönség is nagy lelki gyönyörűséggel olvashatja azokat. Ezekből a mesékből megtanulhatja az új nemzedék a tiszta szép magyar nyelvet s, a mi különös előnye a könyvnek, pedagógiai szempontból is bátran adható a gyermekek kezébe. Magaa a kultuszminiszterium is minden egyes kötetből több száz példányt rendelt az állami iskolák részére, s alig lehet találni művelt családot, hol a Mese- és Mondavilág meg ne volna. A Magyar Mese- és Mondavilágot az Athenaeum adja ki nagy díszszel. Minden kötetben száznál több eredeti illusztráció van Széchy Gyulától. Egy-egy kötet ára 3 frt, de megrendelhető füzetekben is. Az öt kötet 50 füzetre oszlik s egy-egy füzet ára 25 kr, 10 füzet előfizetési ára 2 frt. 30 kr.

HIVATALOS RÉSZ.

3075—1895.

KÖRLEVEL,

valamennyi erdélyi evang. református kollegium
mél. t. Elöljáróságának.

Tájékoztulás, és mihez tartás végett, tudatjuk a mélt. t. Elöljáróságokkal az erdélyi evang. ref. tanárok nyugdíja ügyében, folyó év szept. 3-án, 45,609. szám alatt vett miniszteri leiratot, a mint következik.

Folyó év aug. 19-én, 2,874. szám alatt kelt becses felterjesztésére, értesitem a mélt. Igazgató-Tanácsot, hogy az abban érintett tanintézetek közül a kolozsvári, sepsi-szentgyörgyi és zilahi kollegiumoknál alkalmazott rendes tanároknak az 1894. évi XXVII-ik törvénycikk alapján létesített országos nyugdíj-intézetbe való felvétele az idézett törvény végrehajtására kirendelt bizottság által már letárgyaltván, azon tanárok felvételéről a mélt. Igazgató-Tanács legközelebb külön értesítést veend.

A székely-udvarhelyi, nagy-enyedi, maros-vásárhelyi és szászvárosi főgimnáziumnál, és a nagy-enyedi tanítóképző intézetnél alkalmazott tanárok felvétele az említett bizottság által legközelebb szintén tárgyalás alá fog vétetni.

Minthogy ezek szerint kétséget nem szenved, hogy a szóban levő tanárok felvétele minden esetre még a folyó évben fog eszközöltetni: tisztelettel kérem a mélt. Igazgató-Tanácsot, hogy a felsorolt tanintézetek tanulói által az 1894. évi XXVII. cikk értelmében évenkint és fejenkint fizetendő 3 forintos járulékok beszédése iránt, intézkedni méltóztassék.

Egyúttal van szerencsém a mélt. Igazg.-Tanácsot már ez alkalommal is arra figyelmeztetni, hogy miután az idézett kérvényben megállapított járulékok már 1894. évi szept. 1-től, mint a törvény hatályba lépte napjától fizetendők, a szóban forgó tanintézetekbe az 1894-95. tanévben beiratkozott tanulók után, 3 forintos járulék címén az országos tanári nyugdíj-alap javára fizetendő összeg fedezéséről ideje korán gondoskodni méltóztassék, oly célból, hogy az egyes tanintézetek után az érintett járulék fejében az 1894-95. tanévre eső összeg az illetékes adóhivatalba, haladék nélkül beszállíthatassék.

Kolozsvárt, 1895. szept. 10.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ev. ref. püspök mint elnök.

1090—1895.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a széki egyházmegyébe kebeleztet szépkenyerü szentmártoni egyházközség papi állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javaldalom: lakás, gazdasági épületek és veteményes kerten kívül, egyházhatósági becslés szerint, 429 frt. 85 kr. értékü kepe- és kanonika-porcio haszon élvezete

Pályázati határnap: f. é. okt. 15. Folyamodások nt.

Somkeréki Miklós esperes a-fióhoz, Székre küldendők.

Kolozsvárt, 1895. szept. 16. Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

1091—1895

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a marosi egyházmegyébe kebeleztet mező-ménesi leányegyház-község levita-tanítói állomására ezennel pályázatot hirdetek.

Javaldalom: tisztességes lakás, gazdasági épületek, veteményes kerten kívül, kepe, 18 hold tagosított kanonika porcio és 15 szekér tűzifában állapított meg, melynek értéke a legújabb egyházi becslés szerint: 152 frt o. é. 148 frt. államegély kilátásba van helyezve.

Pályázati határnap: f. é. okt. 15. Folyamodások nt. Rákosi Lajos esperes a-fióhoz, Lukafalvára, u. p. N.-Teremi, küldendők.

Kolozsvárt, 1895. szept. 15. Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

1092—1895.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a marosi egyházmegyébe kebeleztet sóváradai egyházközség 3 ik tanítói állomása másodizben köröztetik.

Javaldalom: két szobából álló tisztességes lakás, szükséges melléképületekkel; 300 frt. o. é. készpénz havi előleges részletekben, a polg. község. pénztárából. Két öl szinfa, beszállítva az egyházközség erdejéből. Okleveles tanítónők is pályázhatnak.

Pályázati határnap: f. é. okt. 10. Folyamodások nt. Rákosi Lajos esperes a-fióhoz, Lukafalvára, u. p. N.-Teremi, küldendők.

Kolozsvárt, 1895. szept. 16. Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXV. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1895. Szeptember 26.

39. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTOKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bármintve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

E pur si muove.

(Vége.)

Az új kor kezdetén a róm. katholicizmus, a mint a protestantizmus terjedni kezdett, és szélesebb alapokra fektette munkásságát, fölébredt álmából, és ő is a társadalmi tevékenység mezejére lépett. A reformáció helyett, a restaurációt kezdte meg, és nagy erélyvel fogott hozzá nem csak az eretnekék írtásához, hanem a terjeszkedés munkájához is.

Bámulatra méltó a tevékenység, a mit a róm. katholicizmus társadalmi téren újabban kifejt. Csak nálunk is mennyi szerzet, kongregáció, társulat van, és mind virágoznak.

A református egyházak a XVI-ik és XVII-ik, de sőt a XVIII-ik században is, az ön-fentartás küzdelme által voltak igénybe véve, és így, valóban, nem csodálkozhatunk, ha a tevékenység mezején némelyekben a katholicusok előnyben vannak. Azonban, bár a látszat mellettük volt, mégis tényleg ők most is a középkor munkáját folytatják. A róm. kath. egyház ereje a hierarchiában van, a laikusoknak szerepe semmiféle munkában nincs, hanem ha az engedelmességben. Ezzel szemben, nálunk a keresztyén élet súlypontja az egyénekben, és az egyénekből alakult gyülekezetekben van.

Ezért várja tőlünk, protestánsoktól a társadalom a segítő jobbot; ezért vagyunk mi most is az állammal egy állásponton, mert mi nem úgy, mint a katholicizmus, a célt magában az egyházban, és ennek tradicionális érdekeiben, hanem az egyéneken át, a közjóllétbe helyezük. A magasabb társadalmi szempontok nem jelentik az egyes erők eltiprását, inkább az érdekek harmóniába hozatalát.

Mig tehát a hecc-káplánok izgatnak, és okosabbak akarnak lenni a hercegprimásuknál; sőt kétségbe vonják, hogy egyházának hű fia lenne:

mi meg ne tévedjünk, mert valamint a közép-kor társadalmának testén mutatkozott az égő seb, úgy most is jelentkezik az anakhia, szocializmus, és sok más fekély; mint akkor, úgy most is az állam mellett a protestantizmus kell, hogy siessen elől a gyógyító irral.

Hazánkban a társadalmi munka jelentékeny részét ma még az állam végzi; mert protestáns egyházaink csak e század közepén kezdve mozognak, alapítván egy-egy árvaházat, kicsiny körben működő nőegyleteket, és rendeznek vallásos összejöveteleket, estélyeket. Azonban, ezen éppen nem csodálkozhatunk, mert a hosszas küzdelem után következett a kimerültség; majd, az ébredés után, az erő-gyűjtés kötötte le a munkásság idejét.

Ha most az állam leveszi egy részét a tengernek vállainkról, egész erővel kezdetünk a hivatásszerű munkához, a reánk-bízottak gondozásában értékesíthetjük a nekünk adott erőket.

Igaz hogy «E pur si muove-t» kiálásunkra az obskurus szerzetesek megbotránkoznak, és minden erejükkel arra törnek, hogy megmutassák az eretnek-világnak, hogy a föld még sem fog forogni; e célból kath. nép-pártot alakítanak, hogy a fejlődés kerekét megállítsák; de a nép-szenvedély hamis fegyver, elsül ugyan, de azt sebzí meg, a ki vele könnyelműen játszik.

Mi, azonban, csak haladjunk előre. A hit, és a szeretet legyen útmutatónk; a könnyörület, megmentés, és a megtartás jelszavunk; az anyagi, és értelmi erő-gyűjtés célunk.

E főlhívás kapcsán, eszembe jut azon ellen-szenv, melylyel az erő-gyűjtés munkája kerületünkben is találkozott. Akadtak emberek, kik világgá hirdették, hogy egyházkerületnek nem szabad, magasabb pénzműveletekkel foglalkoznia, mert ez nem egyezik meg hivatásával; és mások, kik helytelenítették, hogy a theologia egyetemi városba lesz hozva. Persze, ez fölfogás dolga; de, ki tehet róla, ha tény szerint a haladásnak

csak két alapföltétele van: a szellemi, és anyagi függetlenség.

Az anyagi függetlenséget megteremti az adott körülmények okos felhasználása; a szellemi függetlenséget a megszerzett lelki emelkedettség.

Hogy nálunk a protestántizmus nem tudott akkora eredményeket felmutatni, mint más műveltebb államokban, nem a jó szándékon múlt, hanem az anyagi erők kötöttségén. Például, az angol állam-egyház évi jövedelme évenként nyolc-kilenc millió fontra tehető; ha ezt számításba vesszük, nálunk éppen tizenkettőt ütött az óra, mely tette szólit.

A mi a szellemi függetlenséget illeti, ismét nézzünk csak Angliára; újabb meggyőződést szerethetünk. Azon körülmény, hogy az angol papok jelentékeny része egyetemi graduált, nagyban befoly arra, hogy a művelt társadalommal egybe olvadhasson.

Az angol papságot hivatása színvonalán, theologiai ismerete mellett, széles alapu humán-műveltsége tartotta meg; ebből magyarázható ki azon tisztelet, melyben az angol társadalom a lekipásztorokat részesíti. A szűk látó körű, és csekély műveltségű lekipásztorokról mondá Arnold, hogy, «nem az egyház az, mely őt, hanem ő az, a ki az egyházat lehetetlenné teheti.»

Ez állítás igaz, mert a kor követelménye időről-időre több. Szerencsés eszme volt tehát Kolozsvártt a theologia létesítése, és az egyetemmel kapcsolatba hozatala; mert a végén is, a mi igaz Angliában, Magyarországon is az; a humán-műveltség biztosítani fogja a magyar papság számára a társadalom fokozottabb tiszteletét, a tisztelet pedig mérlege az érdeklődésnek.

A mi pedig a protestáns öntudat emelését illeti, itt Krisztus szól: Elmentvén, tanítsatok! sat.

A kath. egyház a legnagyobb áldozatoktól sem riad vissza, hogy ott, a hol csak szükségét látja, leány-iskolákat alapítson, és a női nemzedéket apácái által kizárólag magának növeltesse.

Mi, protestánsok, a nő-növelés egyházas szeltemben való vezetésének nagy horderejét a legutóbbi időben ismertük fel; pedig e téren is mindent meg kell tennünk, ha azt akarjuk, hogy nyert csatánk legyen, mert a nő a társadalomban nagy hatalom.

Ha minden irányban erőnket kifejtjük, akkor úgy a papságban, mint a hívek zömében a buzgóság lelke mind teljesebb lesz, és a mint eredményről-eredményre jutva, több-több szolgálatot

teszünk a világosság, békesség, és a szeretet országának megteremtése körül: oly mértékben hozza meg a társadalom és állam hálaadójt egyházunk oltáira.

Új idők előtt állunk. De, mint világosságnak fiai, ne remegjünk. Kezünket az eke szarvára téve, csak előre nézzünk; mert egy szent cél lebeg előttünk, hogy e sok szent vérrel áztatott haza földjén teremtsünk egy szabad, erős, és vallásos nemzetet.

Péchy Árpád,
evang. református lelkész.

Uj idők küszöbén.

(Felolvasatott a k.-kalotai evang. ref. egyházmegye b.-hunyadi körének 1895. máj. 21-én tartott Papi Értekezletén.)

Az úgy nevezett egyházpolitikai törvények életbe léptével egyházi viszonyaink, előre láthatólag, nagy változáson fognak keresztül menni. Míg az állam újabb jogokat nyer, s polgárait még szorosabban magához fűzi, addig az egyház, százados jogainak egy részét elvesziti, közte és tagjai között az összetartás külső kapcsai meglazulnak, sőt lassankint szétszakadoznak, s azok helyét a vallásos hitben gyökerező összetartás érzete kell hogy elfoglalja. Jövőre tehát egyházainknak csak a benső kapocs: a protestáns öntudat nyújt erőt, életet; ez leendő fenmaradásuk egyedüli alapja és biztosítóka. Azért, a protestáns öntudatot fölkelteni, és gyümölcsözővé tenni: elodázhatatlan kötelességünk, ha az új törvények hatását ellensúlyozni, s egyházunkat a szétbomlástól megóvni akarjuk.

Azonban, e nagy feladat sikeres megoldása, nem könnyű dolog. A közöny, és a hitetlenség annyira mély gyökeret vert egyházi életünk talajában, hogy minden talpalatnyi tért csak nagy küzdelemmel, lankadatlan kitarással foglalhatunk el. Ilyen körülmények közt, Papi Értekezleteink igen üdvös munkát végeznek, ha komoly tanácskozás és megbeszélés tárgyává teszik ezt a kérdést: minő utat-módot kell követnünk, hogy híveink lelkében a vallásos buzgóságot felköltsük és megszilárdítsuk, s általában, mit kell tennünk a végre, hogy aggodalom nélkül léphessünk át az új idők küszöbén?

Hogy e fontos kérdés megvitatására a tiszt. Értekezletnek alkalmat adjak, bátor leszek, nézeteimet, néhány szóval, elmondani.

Első, és legfőbb teendőnk, nézetem szerint, az evangelizációnak egész odaadással és buzgósággal való fölkarolása.

Az evangelizáció alatt nem csupán a társadalmi munkásság értendő. Az evangelizáció, helyesen értelmezve, felöleli a lelkész egész hivatását, magában foglalja mind azt, a mi által hallgatóinak valláserkölcsei fejlődését előmozdítja. Evangelizál a lelkész, midőn isten igéjét a szószékről hirdeti; evangelizál, mikor az iskolába járó, vagy a konfirmációra készülő gyermekeket a Krisztushoz vezérli; evangelizál, midőn felolvasások, vallásos társalgások, vagy jó könyvek terjesztése által a vallásos tudat erősítésére törekszik. Az evangelizálás tehát volta-

képpen a keresztyénségnek, illetőleg, a protestántizmusnak egyetlen és örökös munkája, s e munkának vezetése a protestáns lelkészek legszebb és legnemesebb hivatása.

Igaz, hogy újabb időben, főleg a népesebb egyházakban, az evangelizációt egészen háttérbe szorította a sok irodai és adminisztratív teendő; de az egyházipolitikai törvények, midőn egy sereg hivatásunkhoz nem tartozó munkától fölmentenek, egyúttal visszahívják minket ama szent mezőre, melyen a szivekkel és lelkekkel való foglalkozás ma is nagy áldás lelkészekre és hivekre egyiránt.

Az evangelizációnak, mint fönnebb említém, egyik formája: az igehirdetés. A katedra magasából aláhángzó beszéd, ha át van hatva az evangéliom savától, s ha egy meggyőződött szívből fakad, oly hatalom, mely, a történelem tanúsága szerint, képes átalakítani, újjá teremteni a világot.

E magas színvonalra, azonban, prédikálásunk csak akkor emelkedhetik, ha tekintetbe veszi úgy a haladó kor kívánalmait, mint a hivek vallás-erkölcsi életét; ha gyökereit mélyen bocsátja a tudományos ismeretek talajába, s megszűnés nélkül vesz taplálékot az eszmék bőven ömlő forrásából. »Elvesz az én népem, mert tudomány nélkül való«; veszendőbe megy, elsatnyul, háttalanná, sőt gyakran visszatetszést okozó torz alakká válik a lelkesi munkásság, ha a tudomány felfrissítő, életadó nedve tőle megvonatik. Láthatjuk, tapasztalhatjuk, mondja egyik egyházi írónk, hogy ezen éltető nedv kiszáradásával mikint törpül alá a lelkész a katolikus, vagy a keleti egyházban csupa hókusz-pókusz-liturgossá, a protestáns egyházban pedig még rosszabb valamivé, t. i. lelketlen beszélő géppé, néhány jól-rosszul betanult egyházi beszéd ismétlésének körfutásában haladván egész élete.

A predikáció mellett, kiváló gondot kell fordítanunk az igehirdetés másik alakjára, a biblia-magyarázatra is.

Hiveink közül, manapság, csak kevesen olvassák odahaza a bibliát, de a templomi magyarázatokat mindnyájan örömmel és érdeklődéssel hallgatják. S a mi az építő hatást illeti egy jó biblia magyarázat semmivel sem marad mögötte a jó predikációnak.

Csakhogy, a bibliát alaposan, és építőleg magyarázni, nem könnyű feladat. Élő hit, biblianak és az ekzegetikai irodalom jelesebb termékeinek ismerete, s mindenek előtt, a bibliai iratok s ellemébe való belemélyedés szükséges oda, hogy a biblia gondolat-világába hallgatóinkat bevezethessük. Maskülönben csak értéktelen, felületes munkát végzünk, mennyiben a szentírás gazdag vallás-erkölcsi tartalmát sem kiaknázni, sem kellőleg értékesíteni, nem vagyunk képesek.

Az evangelizációnak egy másik formája: a népiszkolai vallás-tanítás.

Míg az igehirdetés feladata az építés, a vallás-tanítás az alapvetés. S mi el az épület szilárdsága, első sorban, az alap jóságától függ. az igehirdetőre nézve igen fontos az, hogy ki és mikint rakja le azt az alapot, melyre neki építenie kell.

A vallás-tanítás a népiskolában, legtöbb helyen, nem a lelkészek, hanem az ének-vezérek, illetőleg, a ta-

nitók teendője, a kik részint a theologiai képzettség hiánya, részint más tárgyakkal való elfoglaltatásuk miatt, azzal céltudatosan nem foglalkozhatnak. Távoly van tőlem, hogy a tanítók érdemeit kisebbitsem; de az kétségtelen, hogy a hitélet fejlesztése különös inspirációt igényel. A ki ezen a mezőn eredményesen akar munkálkodni, annak a lélek örök törvényeit kell buvárolnia; alaposan kell ismernie a szentírást, s ennek fönleges eszméit nagy odaadással és tapintattal kell elhíntenie a lelkek talajába.

E szerint, az evangelizáció sikerét úgy biztosíthatjuk leginkább, ha nem csak predikálunk, hanem a vallásos növelés ügyét is kezünkbe vesszük; ha nem csak az idősebb fákat nyesegetjük, hanem az ifju csemetéket is nemesítjük, és gondozzuk, hogy jól nőjjenek.

A vallás-tanítást, azonban, szakszerű vezetés mellett is, óhajtott siker csak akkor koronázza, ha a tananyag kiválasztása és feldolgozásánál pedagogiai elvek szerint járunk el. Nem akarok, idevonatkozólag, részletes fejtegetésekbe bocsátkozni; csupán annyit vagyok bátor megjegyezni, hogy a népiskola alsóbb (II—IV.) osztályában a fősulyt az újszövetségi történetek tanítására kell fektetnünk, a tanításnál pedig azt a célt kell szem előtt tartanunk, hogy a növendék ne betűt, hanem vallásos hitet vigyen magával az iskolából az életbe.

Fájdalom, még ma is feles számmal vannak olyan vallás-tanítók, a kik (hogy a konfirmálandók előkészítésével kevesebb dolguk legyen!) a vallás-erkölcsi növelés érdekeivel mitsem törődve, már az elemi iskola III-ik osztályában megkezdik a konfirmációi káté »magoltatását«, s öt hat éven át szakadatlanul folytatják, úgy hogy a gyermek a káténak utolsó betűjét is tudja, de azért a Krisztus evangéliomárúl fogalma sincs. Az ilyen visszaélésnek okvetetlenül útját kell vágnunk, ha a növendékek vallásos növelését kockára tenni, nem akarjuk.

A konfirmációi tananyag feldolgozására elég idő van az V—VI. osztályokban, s különösen az ismétlő iskolában, a hol a vallás-tanító feladata éppen a konfirmáció magasztos tényére való előkészítés. Itt sem szabad azonban, a konfirmációi káté beemléztetésére szorítkoznunk, hanem lehetőleg meg kell ismertetnünk növendékeinket a bibliával, s főleg a hegyi beszéddel, és a parabolákkal, a magyar reformáció küzdelmeivel és kiválóbb bajnokaival, egyház-alkotmányunk főbb vonásaival, s ilyen előkészítés mellett, a konfirmálandó ifju nem mondja el ugyan a kátét szórúl-szóra, az utolsó betűig, de annyit bizonyosan tudni fog, hogy miben áll a Krisztus evangélioma, miért nevezük magunkat keresztyéneknek, és miért protestánsoknak.

Az evangelizációnak harmadik, s kétségen kívül, legtágasabb mezeje: az élet. A lelkészeknek, hogy isten országát fölépíthesse, nem szabad csupán az igehirdetéssel, és vallás-tanítással beérnie, hanem társadalmi működése által is a buzgóság lelkét kell lehelnie az emberekbe. A társadalmi téren száz, meg száz eszköz és mód áll a lelkész rendelkezésére, melylyel a vallás-erkölcsi élet föllendülését elősegítheti; de én ez alkalommal (a többieket mellőzve) csak az úgy nevezett vallásos összejövetelekről (vagy estélyekről) kívánok pár sorban megemlékezni.

A vallásos összejövetelek célja: a templomon kívül, felolvasások által építeni istennek országát, s eljuttatni

az evangéliomot azokhoz is, a kik a prédikációt nem szokták hallgatni. Hogy minő tárgyról olvassunk föl, arra nézve eltérők a vélemények. Némelyek szerint, ilyen témákról: Térjete meg! Kövessetek engem, azt mondja az Úr! Ne csak hallgatói, hanem megtartói legyetek az igének! Ismerjétek meg, kicsoda az Úr Jézus Krisztus! sat. Mások meg úgy vélekednek, s magam is e véleményen vagyok, hogy a vallásos kérdések, hitigazságok prédikáció-szerű fejtegetésének az összejöveteleken nincs helye; sokkal célravezetőbb a vallásos elemnek elbeszélő alakban való feldolgozása, és előadása.

De, nézetem szerint, nem szükség (s falun nem is kell) mindig vallásos dolgokkal foglalkozni. Tarthatunk felolvasást növelési, gazdasági, történelmi, közigazgatási, sat. tárgyokról, sőt jelesebb íróink hazafias irányu, elbeszélő műveiből is. (Talán, mondanom se kell, hogy a hazafias érzület ápolása és fejlesztése, kivált nemzetségek közé ékelt egyházainkban, egyik fő kötelességünk, s e célból, évenként legalább kétszer háromszor (márc. 15. 20. okt. 6. sat.), az estéli összejövetelek nagyobb ünnepélyességgel rendezendők.) Igaz, hogy e felolvasások nagy részében nincs szó az evangéliomról, a Krisztusról, de van szó olyan dolgokról, melyek a hallgatót, mint embert érdeklik, s végtelenül nagy befolyással vannak ismeretük gyarapítására, szívük nemesítésére, akaratuk helyes irányban való vezetésére. »Ha a falusi embert épületes felolvasásokkal tanítgatjuk oly dolgokra, miket az iskolában nem tanult, a katedrában pedig elő nem terjeszthetünk; ha neki, mint polgárnak, előszámáljuk jogait, kötelességeit, s jogaival helyesen élni, kötelességeit teljesíteni, a közügyet munkálni, kérve-kérjük; ha, mint hazafit, hazaszeretetre, nemzetünk története, s nagyjaink példájának felmutatása által tenni, áldozni, élni-halni a honért, buzdítjuk; ha, mint földmivest, szép, de terhes munkájában előnkbe állítva, sorsával való megelégedésre, béketúrásra, istenben való bizodalomra serkentjük; ha őt, mint apát, anyát, a családi élet fentartói, boldogítói közé sorozva, a gyermek-növelés, jó példaadás kötelességeinek teljesítésére figyelmeztetjük: azt hiszem, ez által is isten országának határain belül maradunk és munkálkodunk, mert a jónak, szépnek, igaznak és nemesnek magvait hintegetjük.

Az estéli összejöveteleknek, úgy szólván, kiegészítő része az iskolai és nép-könyvtár, a melynek egyetlen egyházunkból sem volna szabad hiányoznia. A magyar irodalom, istennek hála, elég gazdag olyan művekben, a miket népünk kezébe adhatunk, s ezeket kiválogatni, beszerezni, s a hivekben az olvasási kedvet fölbreszteni, első sorban a lelkész van hivatva.

Az evangelizáció mellett, egy másik, nem kevésbé fontos teendőnk: isten-tiszteletünket, s vallásos cselekvényeinket a haladó kor követelményeivel összhangzásba hozni.

I. lehetetlen, hogy isten-tiszteletünk és egyházi szertartásaink sokféle hiányai és kinövései magukra ne vonják figyelmünket. Sokan úgy vélekednek, hogy a protestáns egyházban annak az evangéliomi elvnek: »Isten lélek, s őt lélekben és igazságban kell imádnunk«, szükségképpen következménye lőn a kultusz hanyatlása és elsatnyulása. De, ez a vélemény tévedésen alapszik. Mert

az idvezítő fennebbi nyilatkozata csak az istentiszteleti szimbolumok és cselekvények túlhalmozása és mesterkéltség volt ellen irányul, s az abban kifejezett állásponttal szépen összefér az a lélektani igazság, hogy minden igaz, benső érzelem, s így az őszinte vallásos érzelem is, megfelelő külső mozzanatokban és cselekvényekben nyilatkozik, és hogy az ilyen külső nyilatkozatok, helyesen választva és alkalmazva, az érzelmenek, a benső életnek emelésére, erősítésére szolgálnak. Hanem az is kétségtelen, hogy az említett evangéliomi igazság helytelen értelmezése, túlzott, rideg puritán felfogása csakugyan oka lőn a protestáns kultusz elhanyagolásának.

Láthatunk is e téren, kivált nálunk, sok olyan dolgot, a mi lehetetlen helyeselnünk. Láthatunk csin-, és izlés nélküli épített és berendezett templomokat, melyek a belépőt nem nagyon alkalmasok ahitatra ébreszteni. Hallhatunk gyülekezeti éneket, melyet a kántor egymaga fú, legfőlebb négy-ötven sziveskednek a gyülekezetből azzal a segítséggel lenni, hogy a kántor énekét félrevezessék. Láthatunk nagy ünnepeken három prédikációs ceremóniát, melyek közül az első a rendes prédikáció, a második az úr vacsorára fölhívó beszéd, a harmadik az agenda, telve ismétlésekkel, s nem mindig sikerült rögtönzésekkel, a hosszú ceremóniát mintegy penitencia tartásul keltevéen végig várni azoknak, a kik a megelőző bűnbánati napokon a szokásos vezeklést elmulasztották. A három prédikációhoz járul még a »Hiszekegy«, és a három kérdésre adandó felelet alakjában, két hitvallomás, melyek közül egyik sem fejezi ki a mai kor hittudatát.

Tudvalevő dolog, hogy a »Hiszekegy« annak a hitnek kinyomata, mely a római egyházban a III. IV. V és VI. században uralkodott, s mint minden konfesszió, úgy ez is keletkezési korának bélyegét viseli magán. Hogyan lehetne hát hű tükrre a XIX. század hitének? Az a megmérhetetlen haladás, melyet az emberi szellem azóta a természettudományok, a bölcsészet, történelem, írásmagyarázat világában tett, az akkoritól lényegesen eltérő, sőt egyes pontokban azzal homlokegyenest ellenkező új világnézetnek vetette meg alapját, melynek szükségképpen a vallásos eszmékre is átalakító és tisztító befolyást kellene gyakorolnia. S valóban, azok a vallásos eszmék, melyek a Krisztus evangéliomában nyernek kifejezést, ma már az emberiség köztudatában sokkal tisztultabb formában élnek, mint tizenhárom tizennégy századdal ez előtt; ennél fogva az úgy nevezett apostoli hitvallás, nem lévén hű kifejezője a mi hitünknek, a keresztyén kuitusz alkateleme többé nem maradhat. (Lásd Lisco: »Das apostolische Glaubensbekenntniss« 24. és következő lapokon.)

A »három kérdés«-ben nyilatkozó vallásos felfogás is, legalább részben, túlhaladottnak tekinthető, s így ezeket a kérdéseket, az újabb theologiai gondolkodásnak megfelelően, át kell alakítanunk.

Általában, egész isten-tiszteletünket, s egyházi szertartásainkat akkint kell berendeznünk, hogy azok úgy a haladó kor kívánalmainak, mint a hallgatók lelki szükségégeinek megfeleljenek. Mert a vallás külső formái csak akkor szolgálnak a vallás-erkölcsi élet nemesítésére, erősítésére, ha a benső érzülettel összhangzásban állanak;

máskülönben felesleges, sőt alkalmatlan korlátok, menyiben a szellemet szabad szárnyalásában, istenhez való emelkedésében akadályozzák.

Végül, az új törvények arra intenek minket, hogy jövőre kettőzött figyelemmel örködjünk egyházunk jogai, és érdekei fölött, s tegyünk meg minden lehetőt, hogy azok a polgári házasság és állami anyakönyvek életbe léptével se szenvedjenek csorbulást.

E végből a következő intézkedéseket tartom szükségesnek.

1. Az egyházi hirdetés, minthogy a házasság megkötéseért az állami tisztviselő felelős, elhagyandó, s helyét pótolhatja (a jegyesek kívánságára) a kötendő házassági frigy bejelentése, ilyenformán: »Jelentem a t. gyülekezetnek, hogy N. N. és N. N. ref. vallásu jegyesek egymással házassági szövetségre szándékoznak lépni. Istennek áldása legyen a megkötendő szövetségén.

2. Az egyházi esketést igyekezzünk fentartani, lehetőleg a mostani formában, elhagyva, természetesen, az eskü előtti három kérdést. S hogy az egyházi esküvőnek semmi akadálya ne legyen, tegyük meg a szükséges lépéseket a stóla eltörlésére, s az ebből származható bajok elhárítására.

3. A hivekkel igyekezzünk minden adandó alkalmal megértetni az új törvényt, s azt, hogy az egyházi szokás, e mellett, jogilag fennáll; a polgári anyakönyvvezetővel való barátságos érintkezés által pedig tartsuk nyilván az egyház tagjait, s vele egyetértőleg hassunk oda, hogy a házasság és a keresztelezés ügyében az egyház érdeke megóvassék.

4. A házassági ágendát alkalmazzuk a változott viszonyokhoz, s a feleknek kössük szívére, hogy házasságukban keresztyéni módon éljenek. Óvakodjunk a házasságról, mint még meg nem kötöttről beszélni, s mellőzzük azt a formulát, melylyel eddig a házasságot törvényesnek nyilvánítottuk.

5. Az egyházi anyakönyvek továbbra is vezetendők, de csak azokra szoritkozva, a kik az egyházi funkciókat igénybe veszik. Azokat a tagokat pedig, a kik az egyház ténykedését mellőzik, családkönyvi bejegyzés útján (az állami anyakönyvvezető segítségével) kell nyilvántartanunk. A házassági anyakönyvből kihagyandók azok a bejegyzések, melyek a házasság törvényessége szempontjából szükségesek voltak, mivel a házasság ezen oldala a polgári hatóság gondoskodása alá tartozik.

Ime, t. Értekezlet. azok az eszközök és módok, a melyek segítségével hiveink lelkében a vallásos buzgóságot, a protestáns öntudatot erősíthetjük, s egyházunk érdekeit, új helyzetünkben is, sikerrel munkálhatjuk.

Vessük hát kezeinket, egész odaadással, a munkára; ragadjunk meg minden alkalmat, használjunk fel minden utat-módot, hogy egyházunkat az egészséges fejlődés útjára vezéreljük. S ha munkásságunk nyomán nem is épül föl, mint a mesebeli tündérvár, egy varázs-ütesre a szebb jövő: legalább porszemekkel hozzájárulunk isten országa megvalósulásához.

Ifj. Péter Károly,
ev. ref. lelkész.

Az egyházmegyéből.

A kolozs-kalotai egyházmegyéből.

(Folytatás.)

A tulajdonképpeni közgyűlés 12-én kezdődött, Péter Károly, gy. monostori pap kenetteljes, szívből jövő, szívhez szóló imájával. Egyházi beszédet is ő kellett volna, hogy tartson, de ez elmaradt. Egy kissé különösen állunk a közgyűlési beszédekkel. Ezeknek nemcsak az volna a célja, hogy a papság hallgassa meg, hanem részt kellene vennie azon egyházközségnek is, melynek kebelében a közgyűlés tartatik. Ha a gyűlés vasárnap van, akkor részt is vesz, de bizony, hétköznap senki se jó templomba. Megesett ez Hunyadon is, a közgyűlési tagokon kívül nem volt több 10 hallgatónál. Mire való ekkor egy hosszú oráció? E tekintetben, nem ugyan hivatalosan kifejezett, de az a mi egyházmegyénk nézete, hogy igen is, nyissuk meg a közgyűlést egy imával és az egyházi beszédek tartását tegyük át a papi értekezlet körébe, hiszen, egy-egy ilyen értekezlet úgy is valóságos ünnepszámba megy azon egyházközségben, hol megjelenünk. Ekkor is éppen úgy meg lehet bírálni magunk közt a szónoki előadást és a beszédet is.

Templomozás után megvolt a számba vétel, az újonnan megválasztott képviselők bejelentése. Elmondhatjuk, hogy a papság alig egy pár kivételével, teljes számban megjelent, de a világiak most is kevesen voltak. Jól esett, a kevés között is ott látnunk Gyarmathy Zsigmond főgondnok urat, a ki állandóan részt vett a gyűlés tanácskozásaiiban.

Most következett Deési Gyula esperes terjedelmes és a minden napiség színvonalán felül álló jelentése. Felöleli ez a jelentés az egyetemes egyház, az egyházkerület és a kol. kalotai egyházmegye beléletében történt nevezetesebb mozzanatokot. Megemlékszik mindenek előtt az új egyházpolitikai törvényekről. Ezeket, úgy mond, kész jó indulattal kell fogadnunk. Nem is fogadhatja ezt másképpen a protestáns papság, melynek ősei pro deo, patria et libertate küzdöttek, hiszen, ezeket is az igazi szabadelvűség lengi át, a melytől egyházunk soha se félt. Meg kell tehát ezeket is ismertetnie a papságnak a néppel, nehogy téves nézeteket alkosson felőlük, és ama kapcsokat, melyeket az új törvények szétszakítottak a papság és a hivek között, ujakkal kell pótolni az evangelium mezejéről. Érdekes része volt az esperesi jelentésnek az, mely az új éra beálltával, a papság veszteségét tünteti föl. Bármennyire lelkesültünk is ama javaslatokért, míg törvény erőre emelkedtek, de most az általuk ért veszteség előtt nem hunyhatunk szemet. Mert, csak a házassági törvényszékeknél az esperes nem kevesebbet, mint 600 frtot, a főjegyző 150 frtot, a director 50 frtot, a bírák pedig 30—40 frtot veszítenek évenként. E mellé jön még a stoláris veszteség, mely az egyházak nagyságához képest, faluhelyeken is felmegy 20 frttól 100 frtig. Nyomatékkal hangsúlyozta az esperesi jelentés hogy ily áldozatokkal szemben kárpótlást kell kérnünk, követelnünk, és pedig az 1848. XX. t. c. értelmében. Vagy hajtassék végre ezen törvénycikk, vagy nyujtson a magyar állam segélyt. Nem köszönetet kell tehát szavaznunk az állam kormányának, a mint ezt egyik egyházmegye átiratban indítványozta, hanem petíciót kell benyujtanunk jogos követelésünk kielégítése végett. Ez lenne csak az államtól az igazi liberálizmus.

Az esperesi jelentés egy másik főbb pontja az iskola ügygel foglalkozott. Tagadhatatlan, hogy iskolaügyünk sokat javult számos felekezeti iskoláink államosításával, de még igen sok van helyre hozni való. Patában, N.-Petriben, Türebén, Egeresen, Szász-Lónán állami iskolák jöttek létre, de Damoson, Bikalon már öt év óta nincs tanító, s Magyar-Fenes is három év alatt alig tudott kapni. A tanítói fizetések javulása mellett is, még mindig nagy a tanítói hiány. A mindennapos iskolakötelezetteknek 80%-a, az ismétlőknek 64%-ka járt iskolába. Az összes felekezeti tanítói fizetések 10.024 forintot tesznek ki. Növekedés: 545 forint.

Még egy pár statistikai adatot említünk fel az esperesi jelentésből. Építkezés 3051 frt. értékben történt. Kegyelem: 467. frt. volt; szorgalmi jövedelem: 1384 frt. és persely pénz 235 frt. E kicsinyke számok az egyházi élet meg nem lankadásáról tesznek bizonyosságot.

A születési esetek a halálozási eseteket 266-al mul-

ták felül. Házasságkötés 252 volt, a miből csak 15 vegyes ház. Konfirmált 511 növendék, míg hozzánk jött 10 és tőlünk elment 3.

A papi fizetések összege 24, 219 frtot tesz ki. Ez 37 pap között oszlik meg. Emelkedés itt 2,045 frt, mi a díjlevelek helyesebb kiállításából származik. Kezeváltási alap: 29.077 frt. Szaporodás: 830 frt.

Szólt még az esperesi jelentés az országos gyámintézetéről, szeretetházról, és szentelt egy pár sort a kegyeletnek. Azonban, mindezeknél többet mondott az egyes egyházközségek vagyoni és szellemi ügyeiről. E jelentésből magunk előtt láttuk mindenik egyházunkat: itt szép templommal, amott ujitott papi házzal, ebben rendezett pénzügyekkel, abban példászerű vallásos buzgósággal; de még mindig láttunk romot, javítani valót is. Így van ez. A tiszta buza között megterem a konkoly is. Csak gyomlálgatnunk, kapálgatnunk kell, nehogy erősen elharapózzék!

(Vége következik.)

TÁRCA.

Herepei Ádám.

»A nap felkölte, vagy egy nagy folyóviznek eredete mind érdeklik az embert, hát egy nevezetes embernek élete ne édekelne-e?« Így szólott a nagyhirű Hegedűs Sámuel Herepei Ádám koporsója felett. E szavakkal óhajtom én is feleleveníteni az ő emlékezetét, mert a szó valódi értelmében nevezetes ember volt; nemcsak azért, hogy »egészen új napot derített a nagy-enyedi kollégyomra«, hanem közelebből azért, hogy az erdélyi ev. ref. egyházi ékesszólás történetének egyik kimagasló alakja.

Született Lozsádon, 1756. febr. 22-én. Édes atyja volt Herepei István, az ottani nagy orátor, klasszikus műveltségű református lelkész, édes anyja Jéri Éva, kiket az isteni gondviselés még két fiúval áldott meg: Jánossal, a későbbi, »mézszavu« vizaknai lelkésszel, utóbb kolozsvári theol. tanárral és Lászlóval, a korán elhunyt zseniális rögtönző kolozsvári lelkésszel.

Első neveltetését édes atyjától nyerte, ki öt nyolc éves korában a szászvárosi ref. iskolába vitte 1764-ben; honnan 1768-ban a nagyenyedi kollégyomba küldötte. Itt végezte be tanulmányait, mint a boldog emlékü I. Kovács József kedves tanítványa. 1772-ben lett tógátus diákká, mikor is szubszkribált. »Ego Adamus Herepei subscripsi legibus Ill. Coll. Enyedensis 1-ma julii 1772.« Ennyiből áll mindaz, a mit tanuló korából tudunk.

Alapos képzettségének ékes bizonyága az a körülmény, hogy id. Kemény Simon br. státus tanácsos és Alsó-fehérvármegyei főispán, 1785-ben mentorul választá fia, Simon mellé, a kit 1788-ban a marburgi, 1789-ben a genfi egyetemre kísért, hol bő alkalmá nyílt az önképzésre, főleg szónoki tehetségének fejlesztésére.

Külföldről visszatérve, 1790-ben nagyenyedi tanárságra hivatott. Itt tanított 24 éven keresztül egyetemes és magyar történelmet, statisztikát, politikát és latin ékesszólást. A kollégium tanárkarának, mely I. Kovács Józseffel Benkő Ferencsel, Z. Bodola Jánossal ékeskedett, egyik kiváló tagja volt s miután »az alsóbb Classisok felvigyázatját keze alá vette, 1795-ben, egészen új napot derített a kolé-

gyomra.« »Paedagógiarcha nulli secundus«, ez van feljegyezve róla.

Ő volt a kolégyom harmadik pedagógiárkaja; első volt Ajtai Abod Mihály, második I. Kovács József. Mint pedagógiárkha szorgalmasan felügyel a tanulók »erköltsek és tanulásbeli profectusokra!« Megvizsgálta gyakran a kolégiumi lakószobákat, nemcsak nappal, hanem olykor-olykor a »lumen« világánál, éjjel is. Szigorú fegyelmet tartott az ifjuság között, de szelid kötelékekkel; önértetet serkentő eszközökkel, jutalmakkal inkább, mint testi büntetésekkel. Egy tekintete több hatással volt rájuk, mint sok tanár hiu erőlködése. De nem csupán az erkölcsi nevelésben volt fáradhatatlan, hanem a tanításban is s különösen az osztályokra való felügyelésben. Majdnem minden nap, s néha egy nap több ízben is, meglátogatta az osztályokat s a »Deák nyelv exercitiumára« szorgalmasan vigyázott. Éber felügyelete olyan szorgalmassá tette a tanuló ifjuságot, hogy »az értelmességet szakadatlan ünnepélyes kivilágítással tisztelék a fő iskola ablakai!

Az ifjuság nemes törekvései mindig pártolóra találtak benne. Így lett az ifjuságnak segítője, Benke Mihály tanártársával együtt, a »Nagyenyedi Magyar Társaság« (ma önképzőkör) megalapításában 1791-ben.

Tanítványai, kivétel nélkül, rajongásig szerették. Tanulságos tanítására csak úgy özönlettek s míg némely tanárt unalommal hallgattak, ő annyira lekötötte figyelmüket, hogy tőle hallásból többet tanultak, mint némely tanár terjedelmes kurzusából. Igen, mert az ő tanítása, »főnek és szívnek egyformán lehellett.« Ezért »az ő keze alatt tanult ifjaknak nem kevés előmenetelére volt«.

A latin ékesszólás és történelem tanításában nagy haszonnal és gyönyörűséggel lehetett hallgatni.

Történelmi tanítása pragmatikus volt. Megmutatta, hogy egy kicsiny nemzetből hogyan lett rend, fegyelem, tiszta erkölcs s okos megfontolás által nagy és hatalmas; míg birodalmak miként romlottak meg belsejükben és semmisültek meg. Felmutatta a dicső tetteket, nagy férfiakat, követendő példa gyanánt, de rámutatott az alacsony tettekre is, hogy tanítványainak ne csak elméjét, hanem szívét is

képezze. Mindezt oly mélyreható kritikával tette, hogy Hegedüs véleménye szerint, »Boileau-val méltán paralellába jöhetne.«

Előadása oly ékes és eleven volt, hogy »áttette az ifjúi lelket mintegy arra a Theátrumra, a melyről beszéllett, mintha látta volna a tüzes Miltiadest a Pharsaliai mezőkön a tömött legiok előtt lovagolni. A szív utána ment az ő tanításának; ott volt vele a képzelődés a római birodalom roppant elesésén és elméljült s megint felemelkedett az emberi nagyság elmúlásán. Igazán szerencsés volt az a pillanat, mikor ő maga kathedrájába belépett, és szerencsés az az ifjú, a ki az ő tanításának lelkére behathatott.

Latin nyelven irt történelmi munkái: »Historia mundi universalis et patriae«, »Statistica«, »Politica«, részben sajtó alá készítve, az 1849-iki pusztulás előtt megvoltak a nagyenyedi kolégiom könyvtárában, ma már nincs meg egy is.

Másik tárgyának, az ékesszólásnak nemcsak tanításában (főleg Ciceró szonoki beszédeinek magyarázásában és fordításában tünt ki), hanem annak gyakorlásában is egyiránt nagy és kedvelt volt.

Külföldön léte, a marburgi és genfi egyetemeken, de ez az utóbbi különös nagy befolyással volt reá. Virágzása tető pontján állott ott az ékesszólás, mely a veleszületett, édes atyjától örökölt szonoki tehetségét még inkább felblesztette és olyan tökéletességre vitte, hogy Hegedüs Sámuel és Nagy György mellett, egyik legkiválóbb alakja volt annak a szonoki iránynak, melyet bátyja, János kezdett meg s a mely iránynak jellemző vonásai: szakítás az eddigi tudásba menő exegetikai módszerrel, mely inkább az észre, mint a szívre kívánt hatni; szakítás azzal a poriasággal, mely az eddigi ékesszólást jellemezte.

Maga a természet a szószer számára teremtette. Külsejére nézve közepes, száraz termetű, hosszukás, halvány, tekintélyes vonzó arcú, fekete szemű férfiú volt, kellemes ékes beszéddel megáldva.

Mint szónok hatalmas volt a beszédben; »orator excellens«, ezt olvassuk róla. Birt a szívnek minden kulcsával, és a mint akarta, a szerint nyitotta fel az örömeink, vagy szomorúságnak kutféjét hallgatóinak szívében, kik »a halál nagy papjának« neveztek el. Egy temetés alkalmával történt, hogy egy öreg, nyugalmazott fő örmester, hol megsirattatva, hol megnevettetve, mormogva oda hagyá a gyülekezetet s majd mondá neki: »Tiszteleted belőlem második gyermeket csinált. Ezer meg ezer holt test között forogtam s nem emlékszem, hogy életemben sirtam volna, ma önmagam előtt neveltségűs gunytárgy levék. Kerülni fogom, hogy többször ily eszelős szerepet velem akaratom ellenére ne játszódtasson.« Szép bizonyítéka ez annak a hatásnak, mit hallgatóira gyakorolt.

Ritka nagy temetés volt az, hol nem az ő beszédei kísérek a halottat örök nyugalomára. »Ő a pompás, költséges temetéseknek, s a nagy temetések őt hozzák divatba.« Nem csoda, ha a nagy temetések nagy szónokot nevelnek belőle.

»Eloquentia«-ja, mely szónoklati elveit foglalta magában, kéziratban maradt halotti s alkalmi beszédei megsemmisültek az 1849-iki pusztuláskor. Nyomatásban csupán Kendeffi R. Kovács József, Radák Ádám, Szentpáli Á. Turi László felett tartott halotti beszédei jelentek meg. Minden orációja mind megannyi remekmű. A ki azokat olvassa, megismerheti azokból az ő lelkének nagy és nemes gondolatait; megértheti azokból, hogy mily erős lélekkel és meghatározott érzéssel tudta az erénynek dicséretét és az egyeneséget lerajzolni, hogy másokat is arra lelkesítsen; mily bátor volt, az igazságot bátran kimondani s az idő által szentesített tévelygéseket és balitéleteket ostromolni.

Családot 1793-ban alkotott, nőül veszi Tövissi Zsuzsannát, Bogdán Péter főiskolai udvarbíró özvegyét, kitől 21 évi boldog házassága alatt négy gyermeke született: Ádám, Éva, ki Nálnási Ferenchez ment nőül, Amália-Krisztina, Amália-Karolina, kik közül a két utóbbi kis korában halt meg.

Ő maga vidám s állandóan jó egészségnek örvendez. 1812 tavaszán gyöngye szélhűdés érte, melyből helyre állt ugyan s hivatalát is folytatta, de 1814. szeptemberben vérhasban elhunyt, 58 éves korában. Koporsója felett két egykori tanítványa, Hegedüs Sámuel, kolozsvári theol. tanár, és Budai János nagyenyedi pap tartottak halotti beszédeket: amaz »A közhasznú professzor és historikus«, emez »A bölcs férfiúnak érdemei« című nyomtatásban is megjelent halotti beszédeiben emel méltó emléket a jeles tanárnak, a kiváló egyházi szónoknak.

Porai fölé hajdani tanítványa, backamadarasi Kiss József, Alsófehérvármegye főjegyzője állítottatott egy magas és szépen faragott kőoszlopot, »egy ebéd fölött tréfálva ejtett beszélgetés következtében, miszerint kölcsönös ígéretet tettek, hogy ha Kiss halna el előbb, Herepei fogjon fölötté beszélni eme cikkről: Jöj fel kopasz! mert Kiss valóban is kopasz vala; ellenkező esetben pedig Kiss emeljen oszlopot Herepeinek.«

Boldog emlékezetét volt tanítványai s az egész tanulóifjuság 1828-ban felelevenítette, mikor »Herepei-emlékünep«-et tartottak, melyen Hegedüs Sámuel, nagyenyedi tanár egy »remek« emlékbeszéddel, zeykfalvi Zeyk János egy órával áldozott emlékének; majd az egész tanulóifjuság megjelent sirjánál s ott is lerótták a kegyelet adóját.

Sámuel Aladár.

Különfélék.

= **Éljen a király!** Hodoló tisztelettel, alattvalói hűséggel, odaadással, és a mi több mindezeknél, hálás szeretettel jegyezzük fel, hogy a legalkotmányosabb király, Magyarország királya, urunk ő felsége folyó hó 22-én magas látogatásával tisztelte meg az erdélyi részeket, és mindenek előtt Kolozsvár városát. A külső fény és pompa csak halvány kifejezése volt annak a mindenek felett való benső odaadásnak, melylyel Kolozsvár fogadta Magyarország apostoli királyát. Őszinte örömmel, büszkeséggel és lelki elégtétellel hirdetjük, hogy az innepélyes fogadtatásban az erdélyi ev. ref. egyházkerületnek nagy része volt. A hódolat kifejezésénél megjelentek egyházkerületi, egyházmegyei főgondnokaink, espereseink, jegyzőink, oly hatalmas testületben, mely méltó volt az erdélyi részek magyarságához, mely az egésznek felét teszi. Urunk, királyunk, jóakarattal hallgatta meg főtiszt. püspök, atyánkfia, következő beszédét:

Császári és Apostoli Királyi Felség!

Legkegyelmesebb Urunk!

Emléke a máj napnak, midőn Felséged magyar hazánk e szép vidékét legmagasabb látogatásával szerencsétlenné, kegyes: az erdélyi ev. ref. egyházkerület évlapjain is örökké fénylő betűkkel leend megörökítve. Örömteli alkalom ez nekünk arra, hogy egyházkerületünk nevében Császári és Apostoli Királyi Felséged és fenséges Uralkodó Háza iránt mindig táplált alattvalói hódolatunkat, törhetetlen hűségünket, s el nem muló hálánkat kifejezésre juttassuk.

Felségedben mi is a bölcs és jószágos Uralkodót, a legalkotmányosabb Királyt, hit-, és vallás szabadságunk legfőbb őrét, a hódolat és hála legbensőbb érzelmeivel megteljesedve, csodálva szemléljük, s biztosítjuk Felségedet, hogy ez érzelmeket a gondjainkra bizott nemzedékek szívébe plántálni, legszentebb, s egyszersmind legboldogítóbb hazafiúi köteletségünknek ismerjük.

Alázattal kérjük Felségedet, hogy egyházainkat, iskoláinkat, sokszor tapasztalt atyai kegyelmében továbbra is megtartani, méltóztassék.

Istenhez pedig szívünk mélyéből azért esdeklünk, hogy Felségedet, s egész Uralkodó Házát véghetetlen erejével védelmezze, s lelki-testi javainak kifogyhatatlan bőségével áldja meg!

Ő Felsége a következő választ adta:

Hódolatukat, és hű ragaszkodásuk nyilvánítását őszinte köszönettel, és azon biztosítással

viszonzom, hogy egyházuk érdekeit mindenkor meleg rokonszenvvel kísérem.

Nem kétlem egyébiránt, hogy önök és hit-társaik az imént kifejezett hű, és hazafias érzelmeiket a gondjaikra bizott nemzedékben is ápolva, ez által az ország további felvirágzására, mindenkor hazafias buzgósággal fognak közreműködni.

= Urunk, királyunk, ő felsége, magas látogatásával szerencsételte az egyházkerület új theol. intézetét is. A kapuban főtiszt. püspök, Szász Domokos, gr. Kuun Géza, Zeyk Gábor, Zeyk Dániel, Szász Gerő, Nagy Károly várták ő felségét, ki br. Bánffy Dezső, br. Józsika Sámuel, gr. Béli Ákos és a magas kísérethez tartozó udvari méltóságok kíséretében érkezett meg $\frac{3}{4}$ óraker. Az intézet udvarán várták ő felségét a jelenlevő esperesek, jegyzők, az intézet összes ifjúsága, élén a tanári karral. Ő felsége nagy érdeklődéssel szemlélte a pompás épületet, és kifogyhatatlan volt az intézet célja, rendeltetése és berendezése felől való kérdésben. Püspök, atyánkfia, ki ez intézet megalkotásának bölcsőjéül fogva vezetője, bőséges felvilágosítással, és kimerítő tájékoztatással szolgált ő felségének, ki azután megtekintette az első emeleten levő Aulát, a második emeleten a hálószobákat, majd a tanácsteremben elhelyezett vendégkönyv első lapjára, arany-tollal, beírta nevét, és kifejezte meglepedését a látottak és hallottak felett, elbúcsuzott a püspöktől, és a jelen volt nagy környezet élénk, viharos éljenzése között, eltávozott. És mi sokáig sokáig néztünk az eltávozó után, és áldást kértünk a jó istentől minden lépésére, minden hajszálára annak a jószágos, bölcs uralkodónak, kit az isten azért küldött, hogy magasztos példát adjon a vallásos türelemben, a kultúra szeretetében, és a humanizmus, és a világosság, és a hazaszeretet munkáiban előljáró intézetek támogatásában. A legjobb királynak fény nevére, áldás életére!

= A folyó hó 21-re összehívott egyházkerületi házassági főtörvényszék 23-án végezte be nem csak ülésezését, hanem működését is egyszer s mindenkorra. Ezzel egyházi életünkben kihullott egy institucio, mely évszázadokon keresztül nem csak kiegészítő része volt egyházkerületünk speciális fejlődésének, hanem éreztette hatását a családi életre is, és ezzel egyszersmind erős kapcsolatot képezett és összetartozandóságot statuált a részek és az egész között. Nem tartozunk azok közé teljességgel, kik az igazság szolgáltatás tekintetében bizonyos fogyatékoságot ne láttunk volna már a régi, és a modern világ gondolkodásával olykor ellentétben álló intézményben; de azt határozottan merjük vitatni, hogy mint a protestantizmus egyik alapelve hatalmasan befolyt arra, hogy téves felfogásokat oszlasson el, és a házasságot olyanak tüntesse föl, a minővé immár az új egyházpolitikai törvény fogja átalakítani, Mindazonáltal borongó lélekkel mondottunk búcsút a régi intézménynek, mint amikor egy család kiköltözik az ősi házból. Szívünkben ott maradnak az emlékek; s ajkainkon a kérdés: vajjon, beválnak-e a remények?

= A mező-bándi egyháznak jutott a szerencse, hogy az új egyházi törvények értelmében, meghívás által töltsen be üresedésben levő papi állomását. A választás folyó hó 11-én történt, és egyhangúlag hívták meg mezőkövesdi lelkész, Ravasz János, aát. A szép, derék egyház derék papot nyert, és midőn példát adott a meghívás által minden egyháznak, hogy a rend és béke első feltétele a valódi egyházas életnek, hisszük és reméljük, hogy istennek áldása meg fog láttatni e szép egyházban.

= Felhívás. Felhívom a nagyenyedi egyházmegyébe kebelezett lelkésztársaimat, hogy folyó év október 3-án reggeli 9 óraker N.-Ényeden értekezletre megjelenni sziveskedjenek. Az értekezlet tárgyai lesznek: 1. Hogy addig is, míg az ft. konventről utasítás adatnék, megállapítsuk az egyházpolitikai törvények életbeléptetése folytán követendő eljárásunkat. 2. Hogy határozzunk egyházmegyei gyámintézetünk jövőjéről, miután abba a belépés 1896-ik év január

1-én kezdve nem lesz kötelező. A n.-enyedi egyházmegye esperesi hivatalától. Kolozsvártt 1895. szeptember 23-án. Sándor János, esperes.

= Az ev. ref. vallású siketnéma-gyermekek neveltetési céljából mozgalom indult meg. E mozgalom célja oly intézet létesítése, mely az ország ev. ref. vallású siketnéma gyermekeit nevelés és tanítás által azon szerencsétlen helyzetből, melybe a hallás hiánya következtébe jutottak, kiemelni és a társadalomnak őket visszaadni. Magyarországon a legutóbbi népszámlálás adatai szerint, húszezer siketnéma van, kik közül kétezer ev. ref. vallású. Így a református vallású tanköteles siketnémák száma évenként négy-százra tehető, s ezek közül tizennyolc-husz tanköteles siketnéma az a szerencsés, a ki részint a váci országos, részint a felekezeti jellegű budapesti izraelita, vagy a temesvári és kolozsvári városi siketnéma iskolákban tanítatik. A többi száznyolcvan tanköteles siketnéma tanítás nélkül az allatiaság színvonalán marad. Méltó volna tehát, hogy a kezdeményező szava, kik egyedül a szerencsétlenek iránti szeretettől lelkesítve, a szerencsétlen siketnémák nevében kiáltanak a nemes szívekhez, ne volna kiáltó szó a pusztában!

= A mező-záhi ref. templom az idő által megromgálva, javításra szorult. Javítására a következő szives adományokat vettük: Gróf Wass Albert 13 frt, gr. Wass Albertné 5 frt, Ujfalvy Gyula ur 5 frt, Ujfalvy Gyuláné szül. gróf Wass Ida 5 frt, Br. Kemény Pál 5 frt. értékű téglá. Tek. Gönci Mihály ur 10 frt. 40 kr. Összesen 43 frt. 40 kr. A jó példának okáért, a nyilvánosság terén is kötelességünknek tartjuk, a nemes adakozóknak köszönetünket nyilvánítani. M. Záh 1895. szept. 18. Gönci Mihály gondnok; Csiky József lelkész.

Hivatalos rész.

1124—1895

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a kolozs-kalotai egyházmegyébe kebelezett z s o b o k i egyházközségben, a kántortanítói állomásra, ezennel pályázat nyittatik.

J a v a d a l o m: Tisztességes lakás, 300 forint készpénz, az egyház pénztárából, évnegyedenként fizetve. Kertilletménybe 25 forint, a temető gyümölcs-termésének egyharmadrésze, az összes fizetés 350 frtra tehető.

Pályázati határidő: okt. 20. Folyamodványok nt. D e z s i Gyula, esp. aá.-hoz küldendők, Gyaluba.

Kolozsvártt, 1895. szept. 25. Szász Domokos, erdélyi ev. ref. püspök.

1125—1895.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a görgényi egyházmegyébe kebelezett s z á s z r é g e n i egyházközség kántortanítói állomására, ezennel pályázat nyittatik.

J a v a d a l o m: 1. Tisztességes lakás, kerttel és gazdasági épületekkel ellátva 2. A városi pénztárból, havi előleges részletekben, 400 forint készpénz. 3. Alapítványi, és kegyadományi kamat, 18 forint 56 kr. 4. Vegyes házások hozzánk nem tartozó gyermekei után 1 frt. idegen gyermek után 2 frt. tandíj fizetetik, évenként mintegy 30 forint. 5. Temetés 40 kr. évi átlag, 10 forint. 6. Faiskola-kert haszna, melyért kerítést fentartani tartozik, kat. tiszta jövedelem 81 kr 7. Egy 972 négyszögöl szántó hasznélvezete, kat. tiszta jövedelem szerint, 1 frt. 9 kr. Összes fizetés tehát, 460 forint 56 kr. Ezen kívül iskola-fűtésre és tisztán-tartásra kap a tanító minden gyermektől 52 krt. melyért az iskolában fűtetni, és takarítani köteles.

Pályázati határnap: folyó év okt. 20. Folyamodványok nt. L é n á r t J ó z s e f, esperes aá.-hoz, Magyaróra, u. p. Disznajó, küldendők.

Kolozsvártt, 1895. szept. 24. Szász Domokos, erdélyi ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.